

50 år - 50 sager

1955 - 2004

50 år – 50 sager

Folketingets Ombudsmand

50 ÅR - 50 SAGER

50 år - 50 sager

Udgivet af
Folketingets Ombudsmand
Gammeltorv 22
1457 København K

Oplag: 2.000 eksemplarer

Trykt hos Schultz Grafisk

Printed in Denmark 2008

ISBN 87-87318-06-7

Omslag: Foto af Folketingets segl før omtegningen i 2007

INDHOLD

Forord	7
1955 Da museumsdirektøren lod de ansatte vaske bil	9
1956 Da en myndighed måtte købe et lyskopieringsapparat for at gøre ombudsmanden glad	11
1957 Slut med "det hvide snit" uden at patienten giver lov	13
1958 Opfinderen der sad i fængsel	17
1959 Skal en lærer i kristendom tro på Gud?	19
1960 Stem på statsministeren!	21
1961 Dengang der var 42 muslimer i Danmark	23
1962 Alle må stemme – bare ikke fanger	25
1963 Alle partier havde ret til at blive hørt i radioen	27
1964 Sygekassen ville ikke fortælle folk at de kunne klage – for så ville de jo klage	31
1965 Også fanger må bære ring i fængslet	33
1966 En mand skulle flytte – og ville flytte sin afdøde kones urne med	35
1967 Ungkonservative fik ikke hjælp til at se forbudt film	37
1968 Stor ståhej da fire værnepligtige kom ni kvarter for sent	39
1969 Intet at kritisere i sag om hemmelig spioncentral	41
1970 Da politiet hev en 12-årig dreng med på stationen midt om natten	45
1971 Alle skal skrive så det kan forstås	49
1972 Kan en nazist og landsforræder blive præst i folkekirken?	51
1973 Myndigheder vidste at handicaphjælp var uden effekt – men gjorde intet i seks år	55
1974 Opgør med tilfældighed når syge skulle spændes fast	57
1975 Da ombudsmanden ville tage julekalenderen fra landets børn	61

1976	Med byrådsmedlemmer til ”selskabelig” sammenkomst betalt af et asfaltfirma	65
1977	Alle må mene noget og tænke frit – også ved at udstille plancher på offentlig vej	69
1978	Kritik af myndighederne for ikke at advare mod stoffet lsd	71
1979	Psykisk syg skulle ikke have pension – men dog et ordentligt svar	75
1980	Da alt skulle holdes hemmeligt i sagen om eksport af jagtfalke til arabiske lande	77
1981	Hvor længe må en pølsevogn holde åbent?	81
1982	Miljøfolk i staten må tale frit – men kun på egne vegne	85
1983	”Det er snart på tide at du bare bliver lidt voksen” – om et groft brev fra kommunen	89
1984	Da trafikministeren i vrede nægtede at holde dagbladet Politiken	91
1985	Om at være nabo til en grisefest	95
1986	Forbudt at sige job op – selv med ni timers daglig transport	99
1987	Pensionssagen der trak ud	101
1988	Tamilsagen	103
1989	Damen der så gerne ville skifte navn	109
1990	For den tyrkiske mand var det rent volapyk	111
1991	Med inkassobil på skyldnerjagt	113
1992	Forældrepar blev beskyldt for incest – og pålagt tavshed	117
1993	Bøssen der sikkert ville blive smittet med hiv	121
1994	Asylansøgers fortrolige papirer sendt til hjemlandet uden tilladelse	125
1995	Da livstidsfangen fik en ny chance	127
1996	13 skud der for altid forandrede Danmark	131
1997	Må hvem som helst holde dig i hånden hos lægen?	135
1998	Soldaten der ikke måtte kende sandheden om sin kone	137

1999	Rimeligt at smide tyv ud af politikorpset	139
2000	Ok at sige nej til Hess-march gennem København	143
2001	Mudder i maskineriet	145
2002	Nix – svær teknisk snak skal oversættes til dansk	149
2003	En tænderskærende beslutning – med mange fejl og alvorlig kritik	151
2004	Moderne politikere må gerne spinne – men spin sætter ikke loven ud af kraft	155

Forord

Denne samling af 50 ombudsmandssager fra årene 1955 til 2004 blev første gang udgivet på engelsk i forbindelse med markeringen af den danske ombudsmandsinstitutions 50-års-jubilæum.

De 50 sager aftegner først og fremmest et begrænset, men fint billede af udviklingen i Danmark siden 1955. Der er sket meget siden vi havde diskussionen om patienters samtykke i forbindelse med "det hvide snit", eller siden en museumsdirektør lod museets ansatte vaske sin bil.

Men ud over at være et lille stykke Danmarkshistorie giver de 50 sager et billede af hvordan fire ombudsmænd og deres medarbejdere har arbejdet med de sager der er blevet lagt på deres bord. Den juridiske faglige udvikling fra "god forvaltningsskik" over forvaltningslov og offentlighedslov og frem til den nuværende videreudvikling af forvaltningsretten kan spores i sagerne.

Derfor har jeg valgt også at lade samlingen udkomme på dansk, og jeg håber at bogen vil blive læst af mange og med mange forskellige indfaldsvinkler.

Journalist og redaktør Simon Andersen har genfortalt sagerne; jeg er ham taknemmelig for at bogen hermed blev mulig.

København, januar 2008
Hans Gammeltoft-Hansen

1955

Da museumsdirektøren lod de ansatte vaske bil

Folketingets Ombudsmand fik fra første arbejdsdag travlt - blandt andet med at se på en museumsinspektør der lod de ansatte vaske hans bil og slæbe bagage. Og så var der noget med et garderobereskab.

En advokat - i 1955 højesteretssagfører - klagede på vegne af to museumsinspektører og en betjent ved Danmarks krigsmuseum, Tøjhusmuseet, over museets direktør. De tre ansatte på museet var vrede over at direktøren havde indrettet egen bolig på museet, havde brugt museets betjente - syv af slagsen - til at flytte ind, at han ikke betalte for hverken lys, gas eller brændsel, at museets arbejdsrum blev brugt som garage for direktørens bil, at museets betjente blev sat til at vaske samme bil, at han snød med sine bilag for rejser, og at han i øvrigt, lod anklagen, lod museets ansatte udføre massevis af arbejde for foreningen Rotary som direktøren var aktiv i. Folketingets Ombudsmand kastede sig med stor iver over sagen, og uagtet at flere af sagerne var år gamle, fandt ombudsmanden det "rettest" at undersøge alle klagepunkterne. Dette skete blandt andet ved at hente udtalelser fra forskellige myndigheder, men også - som det skete dengang, men sjældnere i dag - ved at føre samtale med klagerne.

Ombudsmandens undersøgelse viste at Forsvarsministeriet, der ejede museets bygninger, nu nok havde givet tilladelse til at direktøren kunne flytte ind på museet; han havde i hvert fald længe fået stillet den mulighed i udsigt, og til sidst var det bare sket. Den del af museet som direktøren skulle bruge som bolig, stod alligevel tom, anførte ministeriet, og dertil kom at når nu direktøren var til stede om aftenen og natten, sikrede man samtidig et "mere effektivt tilsyn" med museet uden at det kostede skatteyderne en krone. Lidt mere problematisk var det med istandsættelsen - direktøren havde brugt et for den tid ganske stort beløb, 3.825 kr., og nogle af disse penge var brugt til at bygge et privat garderobereskab til direktøren. Omkring 200-300 kr. havde det kostet. Forsvarsministeriet

forklarede at en del af renoveringsarbejdet skulle ske alligevel, uanset om direktøren skulle have bolig eller ej, men statens revisorer var ikke tilfredse: De kaldte det tvivlsomt om det var lovligt for ministeriet at bruge så mange penge fra museets vedligeholdelseskonto til at indrette en privat bolig. Og så ville det i øvrigt også, mente revisorerne, have klædt direktøren at spare lidt mere på pengene – ”at udvise tilbageholdenhed” – hvilket direktøren, når sagen var afsluttet, burde orienteres om.

Og så var der den med garderobeskabet. Ingen havde givet lov, og skabet var helt og aldeles privat.

Folketingets Ombudsmand fastslog i sin undersøgelse af sagen at Forsvarsministeriet havde oprettet en egentlig bolig til direktøren uden at have lov til det. I orden var det dog at direktøren købte borde og stole når han nu skulle flytte ind, men det ”kan ikke godkendes”, som ombudsmanden udtrykte det, at direktøren havde ladet et skab fremstille uden at få lov.

Sandt var det også at direktøren ikke havde betalt hverken leje eller lys, men han havde dog forsøgt. Flere gange havde han bedt Forsvarsministeriet fastsætte en husleje, men det skete først lang tid efter at direktøren var flyttet ind. Ombudsmanden mente ikke der var grund til at kritisere direktøren selv, men Forsvarsministeriet var han ikke tilfreds med. Han fandt det ”kritisabelt” at Forsvarsministeriet ikke havde fået spørgsmålet om husleje bragt i orden. Og så til det mere kuriøse: Det var ”uheldigt” at museumsdirektøren havde bedt museets betjente hjælpe ham med at flytte, og det var lige så ”uheldigt” at direktøren havde bedt samme betjente vaske hans bil. Om Rotary-arbejdet mente ombudsmanden nok at klagerne havde overdrevet problemet, men til ”nogen gene” for museets drift havde det nok været at de museumsansatte hjalp direktøren med Rotary-arbejdet.

1956

Da en myndighed måtte købe et lyskopieringsapparat for at gøre ombudsmanden glad

En kvinde kom alvorligt til skade på sit arbejde – og efter mere end to et halvt år var det endnu ikke afgjort om hun skulle have erstatning, eller om hendes arbejdsgiver havde begået fejl. Den myndighed der behandlede sagen, havde nemlig kun ét eksemplar af de relevante dokumenter og kunne dårligt undvære dem og låne dem ud til politiet. Ombudsmanden mente at det rigtige nok ville være at anskaffe en kopimaskine. Den ansvarlige myndighed havde da også overvejet at skaffe sig et "lyskopieringsapparat", men var "hidtil veget tilbage for at påføre staten de hermed forbundne udgifter". Nu ville myndighederne igen, på ombudsmandens opfordring, overveje at købe en sådan tingest.

En kvinde var i februar 1954 kommet til skade på sit arbejde – og mere end to et halvt år senere var der stadig ikke sket noget i sagen. Hun havde ikke fået erstatning, og ingen vidste endnu om der skulle rejses en straffesag mod hendes arbejdsgiver. Hvorfor den lange ventetid: Det var småt med kopimaskiner.

Kvindens advokat havde i september 1955 bedt det daværende Direktoratet for Ulykkesforsikringen om tilladelse til at lægge sag an mod kvindens arbejdsgiver. Ved samme lejlighed havde advokaten bedt direktoratet sende dokumenterne i sagen til politiet.

Problemet var imidlertid at direktoratet nogle måneder tidligere, i april 1955, var blevet bedt om at sende dokumenterne til den daværende invalideforsikring der skulle tage stilling til om kvinden kunne få invalidepension. Men direktoratet kunne ikke på det tidspunkt undvære sit enlige sæt dokumenter i sagen og havde derfor først sendt papirerne i oktober 1955, et halvt år senere, og først efter flere rykkere.

Så langt, så godt.

Men nu var dokumenterne udlånt. Og kunne derfor ikke sendes til politiet.

Først i juni året efter – i 1956 – bad direktoratet så omsider politiet om at udarbejde en politirapport om arbejdsulykken der var sket 51 måneder tidligere. Og når det ikke var sket før, oplyste direktoratet, var forklaringen den enkle at direktoratet ikke kunne bede politiet undersøge sagen og optage rapport uden at politiet samtidig modtog sagens dokumenter. Og de havde været lånt ud fra oktober 1955 til juni 1956.

Kvindens advokat klagede til Folketingets Ombudsmand over sagsforløbet, og ombudsmanden fastslog at det "er af væsentlig betydning" at politirapporter laves "så snart som muligt" efter at den begivenhed der skal skrives rapport om, har fundet sted – og ikke 51 måneder senere. Ombudsmanden mente at direktoratet kunne have skrevet de relevante dokumenter af eller sågar have anvendt en fotokopimaskine.

Direktoratet skrev i marts 1957 til ombudsmanden og fortalte at det ville have været uoverskueligt at skrive dokumenterne af. "Lettere ville det utvivlsomt være," tilføjede direktoratet, "at anvende fotokopiering", og direktoratet havde da også tidligere overvejet at anskaffe sig et lyskopieringsapparat, men var hidtil veget tilbage for at påføre staten "de hermed forbundne udgifter".

Men nu ville direktoratet overveje om "det måtte anses for forsvarligt at søge et sådant apparat anskaffet".

1957

Slut med "det hvide snit" uden at patienten giver lov

Sundhedsmyndighederne besluttede i 1955 efter ønske fra overlægerne ved landets sindssygehospitaller at det skulle være tilladt at give meget sindssyge patienter "det hvide snit" uden at patienterne selv eller de pårørende på forhånd gav deres tilladelse. Folketingets Ombudsmand besluttede af egen drift at bede Folketinget om lov til at gå ind i sagen og vurdere om den nye praksis var rimelig. Lægerne mente det var et "stort tilbageskridt" hvis patienterne skulle have lov til at bestemme selv, men i februar 1958 fastslog ombudsmanden ganske kort og klart: Det hvide snit er, uanset hvad lægerne måtte mene, et så alvorligt indgreb at patienterne eller deres pårørende på forhånd skal give tilladelse.

Metoden lød skræmmende og var kontroversiel fra begyndelsen: det hvide snit. Lobotomi. Metoden blev opfundet af den portugisiske nervelæge Egaz Moniz omkring 1935 og foregik ved at patienten fik boret huller i kraniet hvorefter nogle af forbindelserne mellem frontallappen og den dybere hjerne blev kappet med en fin kniv.

I begyndelsen af 1940 begyndte man i Danmark at give det hvide snit, og lægerne gjorde som man gjorde ved andre behandlingsformer: bad patienten om samtykke – tilladelse – til at gennemføre behandlingen.

Allerede i 1928 blev det bestemt at når statens sindssygehospitaller indpodede malariavirus som behandling mod visse sindssygdomme, skulle patienten først give sin tilladelse til indgrebet. Og da statens sindssygehospitaller i 1936 begyndte at anvende insulinchokbehandling, blev patienterne også bedt om samtykke til behandlingen. Det samme var tilfældet da patienter nogle få år senere fik tilbudt den såkaldte cardiazolchokbehandling.

I december 1947 blev spørgsmålet om hvorvidt patienterne fortsat skulle give tilladelse til at lægerne gav det hvide snit, diskuteret på et overlægemøde i Direktoratet for Statens Sindssygehospitaller.

De fleste overlæger mente at kravet om at patienten skulle give sit samtykke, burde opgives, men alle var dog enige om at lægerne, "hvor det var muligt", skulle diskutere behandlingen med de pårørende inden den blev gennemført.

Direktoratet for hospitalerne spurgte andre myndigheder til råds og henviste blandt andet til at det af loven om lægers retsstilling fremgik at der "ved farlige handlingers foretagelse" måtte hentes samtykke fra patienten, men direkte skrives ind i loven burde dette krav ikke.

Også Retslægerrådet blev spurgt.

Rådet mente at "den egentlige livsfare ved lobotomi-behandling" var ret ringe, men at der til gengæld var en "ikke helt uoverskuelig fare for forringelse af patientens psyke" – derfor burde der, skrev rådet, vises "særlig omhu med instruering af de pårørende eller patienten selv". Men rådet mente dog heller ikke at et egentligt krav om at patienten skulle give samtykke, skulle indføres i loven.

Sundhedsstyrelsen udsendte derfor et cirkulære den 21. september 1955. Heri ophævede myndighederne nu kravet om at der skulle hentes samtykke inden lægerne gennemførte ikke blot det hvide snit, men også malaria- og chokbehandlinger.

Det blev fremover overladt til de enkelte overlæger "om og på hvilken måde" patienterne skulle orienteres om behandlingen og behandlingens "mulige følger".

Lidt mere end et år senere, i november 1956, spurgte ombudsmanden af egen drift det særlige udvalg under Folketinget der fører tilsyn med behandlingen af psykisk syge – eller sindssyge som de hed dengang – om udvalget "fandt det ønskeligt" at ombudsmanden nærmere undersøgte spørgsmålet om hvorvidt patienterne burde give samtykke. Udvalget svarede ja.

Ombudsmandens undersøgelse viste at man i Norge og Sverige normalt ikke iværksatte det hvide snit uden at patienterne havde givet deres samtykke, hvorimod chok- og malariabehandlingerne blev givet uden.

I Danmark gjorde direktoratet for sindssygehospitalerne det klart at man på hospitalerne i høj grad var imod enhver tanke om at genindføre kravet om at patienterne på forhånd skulle give samtykke – direktoratet mente at det ville være "et stort tilbageskridt", ikke mindst fordi lægerne fandt spørgsmålet om samtykke "uegnet til regulering", altså ikke egnet til at lovgive om.

Ombudsmanden bad desuden landets sindssygehospitaler oplyse hvordan lægerne orienterede patienter der skulle have gennemført det hvide snit.

Hospitalerne svarede alle at de, inden der blev givet lobotomi, instruerede de pårørende og patienten om indgrebet og dets følger, og så godt som alle hospitaler fik også samtykke fra patienten eller de pårørende.

Dertil kom, oplyste myndighederne, at lobotomi nu kun blev anvendt i få tilfælde – i 1953 blev 532 patienter indstillet til operation, i 1956 var tallet faldet til 71 – og kun når patienterne var meget dårlige. Og så dårlige at der med operationen kun var en ganske lille risiko for at de ville få det endnu værre.

Folketingets Ombudsmand fastslog dog alligevel i sin endelige udtalelse om sagen den 28. februar 1958 at lobotomi var et ”så alvorligt operativt indgreb” at patienten – hvis patienten kunne forstå hvad det ville sige at få det hvide snit, ellers måtte de pårørende eller en værge træde til – skulle give samtykke inden operationen blev gennemført.

1958

Opfinderen der sad i fængsel

Folketingets Ombudsmand gjorde det klart at en fange ikke på forhånd var orienteret om at modtagerne af hans breve ville få at vide hvor afsenderen opholdt sig.

Han var opfinder, en flittig en af slagsen – men sad desværre i fængsel. Fængslet havde dog tilladt at opfinderen kunne sende breve fra sin celle hvori han beskrev sine opfindelser, blot han ikke etablerede egentlige forretningsforbindelser.

Den 5. maj 1958 sendte fangen så et brev med beskrivelse af en ny opfindelse – men desværre for opfinderen havde personalet lagt en seddel i brevet hvoraf det fremgik at opfinderen afsonede en straf i fængslet.

Fem dage senere klagede fangen til Folketingets Ombudsmand. Han var sur over at den person han havde sendt brevet til, nu vidste at opfinderen sad i fængsel. Opfinderen var også sur over at han ikke på forhånd var blevet orienteret om at fængslet, når han sendte breve, ville afsløre at opfinderen var straffefange.

Folketingets Ombudsmand gik ind i sagen.

Statsfængslet beklagede med det samme at fangen ikke var blevet orienteret om at alle der modtog hans breve, ville få besked om at han ”opholdt” sig i fængsel.

Ombudsmanden udtalte at ganske vist fremgik det af en kongelig anordning at brevpapir og kuverter der udleveres af og i fængsler, ikke må være forsynet med stempel eller mærke hvoraf det fremgår at brevskrivere er fange. Alligevel, mente ombudsmanden, må et fængsel ”i et vist omfang kunne forlange” at modtagere af breve får at vide hvor afsenderne opholder sig, også når det er i en celle.

I den konkrete sag var det dog ”en fejl” at fangen ikke på forhånd var orienteret om at modtagerne af hans breve ville få disse oplysninger.

Folketingets Ombudsmands beretning for 1958, side 39.

1959

Skal en lærer i kristendom tro på Gud?

Folketingets Ombudsmand fastslog at Undervisningsministeriet havde været i sin gode ret til at nægte en lærer der havde forladt folkekirken og nu var ateist, retten til at undervise i religion og kristendom.

Kan man undervise i kristendom i den danske folkeskole uden at tro på Gud, men tværtimod tro at der ikke findes nogen Gud?

Nej, mente Undervisningsministeriet i 1959 – og det var den ikketroende lærer så utilfreds med at han bad Folketingets Ombudsmand se på sagen.

Læreren havde meldt sig ud af folkekirken. Og det var han i sin gode ret til, mente ministeriet, blot måtte han ikke mere undervise i hverken kristendom eller religion, ligesom han ikke på skolen eller over for elever uden for skolen måtte ”gøre propaganda” for eller lade sine ”religiøse anskuelser kommer til udtryk” over for eleverne.

Undervisningsministeriet pegede på, da ombudsmanden gik i gang med at vurdere sagen, at det ”måtte kunne kræves” at den undervisning i kristendom der blev givet i skolen, havde et ”positivt præg”, og derfor kunne undervisningen kun gives af lærere der tilhørte folkekirken eller en evangelisk-luthersk frimenighed.

Ministeriet mente desuden at kristendom var en ”uadskillelig del” af undervisningen i religion, også selv om religionsundervisningen omfattede andre religioner end kristendom.

Sagen tvang ombudsmanden til at gennemgå en masse – og gammel – lovgivning for at nå til bunds i om myndighederne med loven i hånd kunne kræve at lærere skulle have en bestemt tro, og at det som betingelse for at undervise i bestemte fag kunne kræves at læreren var medlem af folkekirken. Af grundloven fra 1849 fremgik det at ”ingen” på grund af sin trosbekendelse – tro – ”kunne berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder”, og af de politiske forhandlinger der var

gået forud for vedtagelsen af grundloven i 1849, fremgik det at det på den ene side ville have været "ret naturligt" hvis visse stillinger var forbeholdt "Bekjenderne af den Kirke, der i selve Grundloven betegnes som Folkets Kirke". Men datidens politikere mente at det ville være en dårlig ide at indføje et sådan udtrykkeligt krav i selve grundloven. Det skete derfor ikke.

Også et cirkulære om folkeskolens ansatte dateret den 6. april 1900 støttede kravet om at der nu 59 år senere kunne stilles særlige krav til lærere i kristendom. Af cirkulæret fremgik det at formålet med religionsundervisningen var "i kristelig Aand" at "udvikle Børnenes religiøse Sans".

Det fremgik også at "hovedsagen ved Undervisningen er derfor den personlige Paavirkning, som den Lærer, der selv lever sit Liv på Kristentroens Grund, kan øve paa Børnenes Hjerter og Villisliv".

Samme argumenter kunne genfindes i forskellige afskygninger i løbet af de følgende 60 år og blev slået fast i 1960 hvor det af en betænkning om undervisningen i folkeskolen fremgik at meningen med undervisningen i kristendom var at "udvikle børnenes religiøse anlæg".

Samme år havde myndighederne lejlighed til at tage udtrykkelig stilling til problemet da Danmark skulle tiltræde en konvention mod forskelsbehandling. Et udvalg nåede frem til at det var stemmende med konventionen at "kun personer inden for folkekirken" måtte undervise i kristendom. Det blev siden – igen – fastslået flere gange, dog med den tilføjelse at en lærer der var trådt ud af folkekirken, godt kunne fortsætte som lærer, blot ikke i kristendom eller religion.

Folketingets Ombudsmand nåede på den baggrund frem til at Undervisningsministeriet havde været i sin gode ret til at beslutte at læreren, da han forlod folkekirken, ikke kunne undervise i religion og kristendom, ligesom det ifølge ombudsmanden var i orden at give læreren besked på at han ikke måtte lave propaganda for sin ateistiske tro over for eleverne, hverken på skolen eller udenfor. Folketingets Ombudsmand tilføjede dog at der formentlig ikke kunne pålægges læreren nogen indskrænkning i hans ytringsfrihed i skrift og tale, blot det ikke var rettet mod skoleeleverne.

1960

Stem på statsministeren!

Statsministeren havde inden et valg til Folketinget opfordret vælgere til at stemme på sit parti – og opfordringen var sendt ud på statsministeriets officielle brevpapir. Intet galt i det, mente Statsministeriet, hvorimod Folketingets Ombudsmand bad ministeren undlade at bruge det officielle brevpapir på samme måde igen.

Inden valget til Folketinget i november 1960 ønskede den socialdemokratiske statsminister at gøre bedst mulig reklame for sit parti. Det skete ved – på statsministeriets officielle brevpapir – at skrive en opfordring til at stemme på Socialdemokratiet og sende det til en gruppe vælgere.

Ikke alle vælgere var dog lige begejstrede, og Folketingets Ombudsmand modtog derfor få dage før valget en klage fra en borger der havde modtaget statsministerens opfordring.

Statsministeriet oplyste, da ombudsmanden spurgte til ministeriets brug af brevpapiret, at det havde været praksis hos skiftende stats- eller udenrigsministre at bruge det officielle brevpapir ikke alene til breve der var sendt af statsministeren og udenrigsministeren i deres egenskab af netop ministre, men også breve der blev sendt i ministrenes egenskab af politikere generelt. Statsministeriet mente desuden at det ville "være upraktisk" hvis en minister skulle benytte sig af flere typer brevpapir.

Statsministeriet bekræftede at det havde brugt det officielle brevpapir inden valget ved at sende et brev til to vælgergrupper, men mente ikke at der var noget galt i det, blandt andet fordi det officielle brevpapir var blevet brugt på samme måde tidligere.

Folketingets Ombudsmand fastslog i sin udtalelse at statsministeren – uanset at ministre tidligere havde brugt brevpapir på denne måde – burde overveje om "ikke ministre bør undgå at lade det omtalte kendetegn" (altså det officielle brevpapir) "anvende i fremtidige valgkampagner".

1961

Dengang der var 42 muslimer i Danmark

Antallet af muslimer i Danmark var dengang så lille at muslimer i Danmark måtte acceptere ikke at blive godkendt som trossamfund, fastslog ombudsmanden.

De – meget få – muslimer i Danmark klagede i 1961 til Folketingets Ombudsmand over at Kirkeministeriet havde afvist at godkende Islam Danmark som religiøst trossamfund. Ministeriet havde sagt nej af flere grunde – først og fremmest fordi trossamfundet kun talte omkring 30 personer (det viste sig senere at være 42). Ikke mindst af den grund mente ministeriet ikke at det var et ”rigtigt” trossamfund der skulle have ret til at foretage kirkelige handlinger med borgerlig gyldighed, som for eksempel at vie og begrave folk.

Et trossamfund skulle, forklarede ministeriet, have både en vis størrelse og en ”fast organisation”, blandt andet uddannelsesanstalter for præster, ligesom man skulle være sikker på at trossamfundet ville bestå i fremtiden, og at der ville være præster nok til at videreføre det.

Trossamfundet forklarede at det havde 42 medlemmer, ikke 30, og desuden også, som ministeriet efterlyste, en ”fast organisation”.

Dertil kom at der i Pakistan var uddannet yderligere to imamer der skulle gøre tjeneste i Danmark og være med til at sikre at trossamfundet ville overleve.

Islam Danmark mente ikke Kirkeministeriet skulle lægge særlig vægt på at Islam Danmark kun havde 42 medlemmer, da trossamfundet mente at det var ”indbefattet i religionsfrihedens begreb” at et trossamfund måtte dyrke sin religion som det ønskede, og dermed have ret til at vie og begrave folk. Selv små menigheder i Pakistan – og i England, Østrig og Finland – havde ret til at vie og begrave folk, så hvorfor ikke i Danmark?

Folketingets Ombudsmand undersøgte sagen og fandt ud af at Folketinget 100 år tidligere, i 1861, havde besluttet at Kirkeministeriet alene kunne beslutte hvilke trossamfund der skulle godkendes. Det første tros-

samfund i Danmark – det metodistiske trossamfund – blev godkendt i 1865. Dette samfund havde dengang 100 medlemmer, og det fremgik af ombudsmandens undersøgelser at den daværende kirkeminister allerede på det tidspunkt havde været meget betænkelig ved at godkende et så lille samfund.

Sagen viste at Kirkeministeriet i nu 100 år havde lagt afgørende vægt på hvor stort et trossamfund var. Ombudsmanden kunne derfor ikke kritisere at ministeriet, også når det kom til spørgsmålet om at godkende Islara Danmark, havde lagt vægt på at der kun var ganske få medlemmer.

1962

Alle må stemme – bare ikke fanger

Folketingets Ombudsmand måtte opgive at få indført en ordning så indsatte i de danske fængsler kunne være sikre på at få lov til at stemme ved valg.

Spærret inde er de, fangerne i de danske fængsler – men betyder det at de samtidig har mistet en af de grundlæggende rettigheder i et demokratisk samfund: retten til at stemme?

Folketingets Ombudsmand blev i 1960 bedt om at tage stilling i en sådan meget principielt vigtig sag.

En fange i et statsfængsel klagede over at han ikke måtte stemme til folketingsvalget der skulle holdes få måneder senere. Sagen var noget finurlig: Fangerne måtte i princippet gerne stemme. Men ifølge valgreglerne skal en vælger der vil afgive sin stemme, møde op i et valglokale nær det sted hvor han bor ifølge folkeregisteret. Mange fanger sad – og sidder – imidlertid i fængsel langt fra det sted hvor de officielt har adresse, og kan derfor ikke ”møde op” for at stemme.

Tilbage er så muligheden for at møde op på nærmeste folkeregister senest tre dage før valget og stemme dér. Direktoratet for Kriminalforsorgen, der er ansvarlig for fængselsdriften i Danmark, havde imidlertid på grund af ”de hermed forbundne praktiske vanskeligheder” afvist at fangerne kunne få lov til stemme på nærmeste folkeregister. Og en ”afbrydelse af strafafsoningen” så fangerne kunne stemme – nej, heller ikke, fastslog myndigheden. Kun 57 pct. af alle der sad i fængslerne, havde på det tidspunkt ret til udgang – og hvis de fik lov til at stemme på deres udgang, så ville der være tale om ”urimelig forskelsbehandling” i forhold til alle der ikke havde udgang, mente direktoratet.

Og nej, stemme i fængselet, det ville Indenrigsministeriet ikke være med til.

Folketingets Ombudsmand fastslog i første omgang at han ikke kunne kritisere den konkrete beslutning om at fangerne i statsfængslet ikke

kunne stemme, men han blev ved med at forfølge spørgsmålet. Ombudsmanden ville vide hvilke regler der var gældende i Norge og Sverige, og gjorde det efterfølgende klart at fanger skal have mulighed for at udøve deres valgret. Det forhold at han er straffet, betyder ikke at en indsat mister sine grundlæggende frihedsrettigheder. Og som ombudsmanden skrev: "For behandlingen af fanger ville det formodentligt også være gavnligt, at de kan stemme, da man derved ville have mulighed for at fremme deres interesse for samfundets anliggender." Ombudsmanden tilføjede at han "havde meget svært ved at lade [sig] overbevise om, at praktiske hensyn skulle kunne hindre gennemførelsen af det i sig selv rigtige princip om, at fanger kan udøve deres valgret".

Justitsministeren meddelte næsten to år senere, i juli 1962, at han på den ene side var enig med ombudsmanden - Danmark havde tiltrådt en resolution fra Europarådet der pålagde landene at finde en ordning så fanger havde mulighed for at stemme. Men fængslerne kunne ikke, sagde ministeren, følge alle fanger hen for at stemme, hverken i et valglokale eller på et folkeregister.

Et udvalg i Folketinget havde afvist tanken om at lade valglokalet "flytte hen" til vælgere der for eksempel var indlagt på sygehus - eller sad i fængsel. Så indtil videre var der intet at gøre. Folketingets Ombudsmand var glad for at ministeren "principielt" set var enig, og måtte håbe på bedre tider.

1963

Alle partier havde ret til at blive hørt i radioen

Ombudsmanden mente at også partier der ikke havde sæde i Folketinget, havde ret til at deltage i valgudsendelser i Danmarks Radio inden en folkeafstemning.

I Danmark er der tradition for at de politiske partier inden valg til Folketinget og ved folkeafstemninger kommer til orde i national radio og tv i form af særlige valgudsendelser og ved at partiledere deltager i en særlig diskussion med hinanden lige før valget.

I 1963, hvor de danske vælgere skulle til folkeafstemning om nye jordlove, afviste Danmarks Radio der på det tidspunkt havde monopol, at lade to partier – Danmarks Retsforbund og Danmarks Kommunistiske Parti – komme til orde, i begge tilfælde med den begrundelse at de to partier ikke var repræsenteret i Folketinget.

Danmarks Radio havde afvist at lade de to partier holde radioforedrag og deltage i tre rundbordssamtaler op til valget. Partierne måtte til gengæld gerne deltage i den afsluttende diskussion mellem partiledere aftenen før valget, dog med den betingelse at de to partier samlede det antal underskrifter der normalt er nødvendigt for at et parti kan stille op til valg til Folketinget, og afleverede dem til Indenrigsministeriet.

De to partier klagede over behandlingen til Folketingets Ombudsmand. Partierne pegede på at Danmarks Radio har pligt til at sende udsendelser af "alsidig, kulturel og oplysende art" og give plads til forskellige anskuelser blandt vælgerne. Desuden henviste Kommunistpartiet til at Højesteret i 1959 havde bestemt at Danmarks Radio havde pligt til at lade partiet De Uafhængige, der ikke var repræsenteret i Tinget, komme til orde på lige fod med de etablerede partier inden et valg til Folketinget. Danmarks Radio havde dengang nægtet at lade dette parti deltage i den afsluttende diskussion inden valget.

I juni 1963 afleverede Retsforbundet og Kommunisterne for at få adgang til den afsluttende diskussion det antal underskrifter der var nød-

vendigt for at stille op til valg. Senere samme måned meddelte ombudsmanden at han ville undersøge sagen nærmere.

Det daværende Radioråd, der var en slags bestyrelse for Danmarks Radio, stod over for ombudsmanden fast på sin beslutning om at kun partier der var repræsenteret i Folketinget, kunne få adgang til de almindelige valgprogrammer, dog med undtagelse af Slesvigske Parti. Radiorådet afviste at dommen fra Højesteret havde nogen særlig betydning. Dommen handlede om adgang til radio og tv inden et valg til Folketinget hvor der, ifølge retten, var tale om at udsendelserne havde en så "stor agitationsmæssig værdi for tilslutningen til de enkelte partier, at alle ..." må have lige adgang. Det samme gjorde sig ikke gældende, mente rådet, når jordlove skulle til folkeafstemning.

Ombudsmanden nåede i sin undersøgelse frem til at han ikke ville kritisere Radiorådets krav om at partierne for overhovedet at kunne deltage i udsendelserne skulle indlevere det nødvendige antal underskrifter for at dokumentere at de kunne stille op til valg.

Folketingets Ombudsmand bemærkede videre at selv om Højesteret ved sin dom ikke havde taget stilling til om alle partier skulle have adgang til radio og fjernsyn når der skulle holdes folkeafstemning, men kun når der var tale om valg til Folketinget, måtte samme argumentation gælde folkeafstemninger.

Ombudsmanden lagde vægt på at Højesteret ved sin dom tillagde det afgørende betydning at partiernes chance for at agitere og blive hørt var langt større når de havde deltaget i radio- og tv-programmer, og betydningen af at blive hørt kunne, mente ombudsmanden, "ikke antages at være væsentlig mindre ved en folkeafstemning, hvor de partier, der ikke er repræsenteret i Folketinget, har en anerkendelsesværdig interesse i at få lejlighed til på lige fod med andre partier at give udtryk for deres syn på de lovgivningsspørgsmål, der skal til afstemning".

Ombudsmanden lagde også vægt på at de to partier havde afleveret det nødvendige antal underskrifter og dermed bevist at de var berettigede til at stille op.

Radiorådet diskuterede ombudsmandens udtalelse og var på alle områder uenig i den. Rådet mente at de beslutninger der var taget – om at de to partier kun kunne få adgang til den sidste debat umiddelbart før valget – var de rigtige og i overensstemmelse med Højesterets dom, og at en folkeafstemning og et valg til Folketinget ikke var det samme.

Rådet valgte dog, da det var normal praksis at følge ombudsmandens indstillinger, at gøre hvad ombudsmanden bad Danmarks Radio om. De

to partier fik således adgang til hver deres foredragsudsendelse, ligesom de også fik lov til at deltage i en rundbordssamtale.

1964

Sygekassen ville ikke fortælle folk at de kunne klage – for så ville de jo klage

Borgerne skulle ikke vide at de kunne klage – for så ville mange flere klage. Det ville koste arbejde og penge. Og klagemuligheden var beskrevet, sagde myndighederne, langt inde i et svært stykke papir som ingen læste.

Folketingets Ombudsmand ville i 1964 gerne kigge på følgende problem: En borger får ”nej” til penge fra det der dengang hed sygekassen. Et nej der kan klages over – til Socialministeriet. Det står der bare ikke ét ord om i brevet fra sygekassen. Ikke fordi det ville tage tid at skrive det eller på anden måde være besværligt, men fordi det, som Socialministeriet hævdede, ville give besvær. En klagevejledning ville få flere til at klage. Det ville give mere arbejde. Og dermed koste staten penge.

Folketingets Ombudsmand rejste selv sagen og pegede på at det efter hans opfattelse – en opfattelse han delte med den daværende Forvaltningskommission – ville være mest rigtigt at fortælle borgerne om deres ret til og mulighed for at klage når de faktisk havde ret til at klage.

Direktoratet for Sygekassevæsenet, som den ansvarlig myndighed hed, ville meget nødig skriftligt fortælle folk om klagemuligheden fordi det, som væsenet sagde, ville virke som en opfordring til faktisk at klage. Fortælle om klagemuligheden ville myndighederne gerne, men skrive det: Nej, tak. Myndighederne mente desuden at de fleste borgere udmærket vidste at man i denne slags sager kunne klage til Socialministeriet. Og det stod dertil i § 27 og § 28 i hovedvedtægten for de statsanerkendte sygekasser.

Folketingets Ombudsmand fastslog efter at have kigget nærmere på sagen at meningen med at kunne anke en afgørelse fra en myndighed er at beskytte de pågældende borgers retssikkerhed – men denne beskyttelse bliver kun effektiv hvis borgerne faktisk ved at de kan klage.

Og det er derfor, skrev ombudsmanden, "ønskeligt" at klagevejledning sker "i videst muligt omfang". Ombudsmanden fastslog han havde svært ved at tro at en klagevejledning ville føre til flere klager. Og selv hvis det skulle være sådan, så var den begrundelse ikke god nok til ikke at lave en vejledning.

Ombudsmanden fastslog også at det ville være "helt tilfældigt" om borgere, hvis de ikke fik en vejledning, faktisk kendte til muligheden for at klage. Og nej: at oplysningerne om at en borger kunne klage, stod langt inde i en "hovedvedtægt" – det var heller ikke begrundelse nok til ikke at fortælle om klagemulighederne.

Folketingets Ombudsmand var med andre ord helt uenig med Socialministeriet og bad derfor Justitsministeriet nedsætte et udvalg der kunne komme med bud på hvad der ville være det rigtige at gøre.

1965

Også fanger må bære ring i fængslet

Fængselsvæsenet havde siden 1948 afvist at lade indsatte bære andre ringe end vielses- og forlovelsesringe - men argumenterne for dette forbud var ikke stærke nok, mente ombudsmanden. Reglerne blev derefter lavet om.

Vielsesringe måtte fanger i danske fængsler gerne have på - men så var det også slut. Fik de indsatte lov til at bære andre ringe, ville det, frygtede fængselsvæsenet i 1965, medføre "illegal handel mellem de indsatte" og gøre det lettere at flygte.

Retten til at bære en ring, bortset fra vielses- og forlovelsesringe, var kernen i en sag som Folketingets Ombudsmand behandlede i 1965.

En indsat i et fængsel i København havde klaget over at fængslet havde nægtet ham at bære en pladering. Det var sket under henvisning til en anordning fra 1948.

Ombudsmanden besluttede af egen drift at undersøge sagen. Og det viste sig, da ombudsmanden stillede en række spørgsmål, at 6 ud af 16 fængsler og andre anstalter ikke fulgte anordningen fra 1948. Her måtte fangerne gå med alle slags ringe medmindre de var usædvanlig værdifulde.

Det daværende Direktoratet for Fængselsvæsenet ville dog ikke lave om på reglerne: Det ville stride mod princippet om at fangerne skulle være lige, betyde større risiko for illegal handel mellem de indsatte, give "betydelige kontrolmæssige vanskeligheder" og gøre det lettere at flygte. Direktoratet oplyste også at de enkelte fængselsinspektører næsten enstemmigt havde vendt sig mod tanken om at lempe reglerne.

Folketingets Ombudsmand udtalte, blandt andet fordi ikke alle fængsler fulgte reglerne, at fængselsvæsenets argumentation ikke var stærk nok til at opretholde forbuddet mod at bære andet end vielses- og forlovelsesringe.

Justitsministeriet besluttede derfor at de indsatte i landets fængsler kunne få udleveret og få ret til at bære enhver ring, blot det skete på eget

ansvar. Fangerne måtte dog, besluttede ministeriet, normalt kun få udleveret én ring. Og særlig kostbare ringe måtte fangerne stadig ikke have på.

1966

En mand skulle flytte – og ville flytte sin afdøde kones urne med

Ombudsmanden havde ikke noget at udsætte på Kirkeministeriet der havde afvist en enkemands ønske om at flytte sin afdøde kones urne fra en kirkegård på Sjælland til Jylland.

De døde har ret til at hvile i fred. Derfor skal en urne ikke tages op og flyttes fra en landsdel til en anden blot fordi den dødes enkemand gerne selv vil flytte, fastslog Kirkeministeriet i en sag fra 1966.

Den pågældende enkemand klagede til Folketingets Ombudsmand over at Kirkeministeriet havde nægtet at give ham lov til at fjerne en urne med hans afdøde hustrus aske fra en kirkegård på Sjælland og flytte urnen til sit hjemmets kirke i Jylland.

Manden var fyldt 75 år og ville gerne flytte hjem til sit fødesogn, og urnen kunne let graves op. Asken var nedsat i en jernurne, og intet forhindrede en "overflytning", forklarede begravelsesvæsenet i den sjællandske by.

Kirkeministeriet afviste enkemandens ønske. Af hensyn til gravfreden blev opgravning kun tilladt i tilfælde hvor et gravsted skal afvikles – lukkes – eller hvis et lig eller en urne er begravet eller sat ned ved en fejl. En afdød kan ikke, sagde ministeriet, flyttes af hensyn til de levende, for eksempel fordi en efterladt vil flytte fra en del af landet til en anden.

Kvinden var død den 1. december 1961, og hendes urne blev nedsat den 21. december samme år. Ifølge lov nr. 282 fra 1922 skal enhver grav være urørt i et vist tidsrum. Dette tidsrum, kaldet fredningstiden, var for grave 20 år og for urner 10 år.

Kirkeministeriet havde i årenes løb fået stadig flere henvendelser fra folk der, når fredningstiden var udløbet, ønskede at flytte urner eller kister, og besluttede derfor allerede i 1949 at skærpe praksis sådan at flyt-

ning kun kunne ske "når særlige grunde taler derfor". Det betød at flere dødsfald i familien, andre "forandringer" eller at en pårørende skulle flytte, ikke var nok til at flytte en urne eller en kiste.

Ministeriets argument var at kister og urner af hensyn til gravfreden ikke kunne sidestilles med andet "løsøre" der frit kunne flyttes.

Enkemanden havde svært ved at forstå ministeriets afvisning, især fordi ministeriet i to andre tilfælde havde godkendt en flytning. Kirkeministeriet mente imidlertid at de to tilfælde var meget forskellige: I det ene tilfælde var en person begravet på en forkert kirkegård efter ordre fra de tyske myndigheder under krigen, i et andet tilfælde var en død flyttet fordi ingen pårørende i lokalområdet var i stand til at passe graven.

Folketingets Ombudsmand valgte at undersøge sagen nærmere og bad en række myndigheder og organisationer – blandt andre biskopperne, landets præster og menighedsråd – om at komme med bud på om de mente at Kirkeministeriets regler var for skrappe og burde lempes. Alle svarede som med én stemme: De skrappe regler skulle bevares.

Folketingets Ombudsmand fastslog derefter at han ikke kunne kritisere Kirkeministeriets skøn og beslutning om at afvise enkemandens ønske om at få flyttet urnen med den afdøde kones aske. Ombudsmanden mente også at der var så stor forskel på mandens sag og de to nævnte sager at der ikke var tale om usaglig forskelsbehandling.

1967

Ungkonservative fik ikke hjælp til at se forbudt film

Ombudsmanden var enig med Justitsministeriet i at en "lukket" filmforestilling ikke var lukket når der var op mod 1.900 inviterede gæster. Derfor fik Konservativ Ungdom ikke lov til at vise den dengang forbudte bikerfilm "De Vilde Engle" for andre end en mindre flok medlemmer.

De kørte på motorcykler, var klædt i lædertøj fra top til tå, de var rå og voldelige – men bikerne, som de hed dengang, havde en enorm tiltrækningskraft på unge, også i Danmark.

Myndighederne mente derfor i 1960'erne at ungdommen burde beskyttes bedst muligt mod bikerne, og derfor forbød staten filmen "The Wild Ones" – De Vilde Engle – om amerikanske rockere. Filmen måtte ikke vises offentligt, bestemte Statens Filmcensur, men dog gerne for "lukkede grupper".

I 1967 modtog Folketingets Ombudsmand en klage fra Konservativ Ungdom i Gladsaxe der den 24. marts 1967 ville vise "De Vilde Engle" ved en lukket forestilling. De ungtkonservative havde tænkt sig at invitere et stort antal medlemmer af organisationen med til forestillingen, men Justitsministeriet havde besluttet at kun medlemmer af de konservative ungdomsorganisationer i Gladsaxe Kommune og ikke ungtkonservative medlemmer fra resten af Københavns Amt måtte deltage.

De ungtkonservative fra Gladsaxe forklarede i klagen til ombudsmanden at de forskellige afdelinger af Konservativ Ungdom i amtet allerede var inviteret, og at foreningen havde indrykket annoncer i de lokale medier – men at det af alle invitationer og annoncer udtrykkeligt fremgik at kun personer med gyldigt medlemskort til Konservativ Ungdom ville få adgang til at se filmen.

Politiet i Gladsaxe havde to dage før filmen skulle vises, sagt at forestillingen, når så mange var inviteret, måtte betragtes som offentlig. Justitsministeriet forklarede, da ombudsmanden spurgte til sagen, at Kon-

servativ Ungdom og Konservative Gymnasiaster i Københavns Amt havde 700-900 medlemmer, og dertil kom så omkring 1.000 medlemmer i den konservative vælgerforening i Gladsaxe.

Det betød, oplyste ministeriet, at 1.700-1.900 mennesker kunne få adgang til at se filmen, og derfor var fremvisningen ikke lukket, men offentlig.

Folketingets Ombudsmand udtalte at han ikke kunne kritisere Justitsministeriets skøn og vurdering af at forestillingen måtte siges at være offentlig.

1968

Stor ståhej da fire værnepligtige kom ni kvarter for sent

Folketingets Ombudsmand kritiserede civilforsvaret for at straffe fire værnepligtige der, fordi deres bil var brudt sammen, mødte ni kvarter for sent efter weekendorlov. Ombudsmanden fastslog også at civilforsvaret skulle holde op med at gøre forskel på værnepligtige der blev straffet fordi deres egen bil brød sammen, og andre der gik fri hvis de kom for sent fordi den offentlige transport svigtede.

Fire værnepligtige ved Civilforsvaret i Sønderjylland nåede i oktober 1967 frem til deres kaserne efter endt weekendorlov – desværre med to timer og et kvarters forsinkelse. Ventilatorremmen på deres bil var gået i stykker på vejen fra Esbjerg. De kunne derfor ikke nå frem til tiden.

Straffen faldt omgående: De fire værnepligtige blev ikendt en disciplinærstraf for at være kommet for sent. Alle skulle have ekstravagt på en helligdag.

De fire værnepligtige var ikke tilfredse med straffen. Men civilforsvarets regler var, desværre for de fire værnepligtige, udformet på en sådan måde at havde de taget offentlig transport og bussen eller toget var forsinket eller brudt sammen, ville de alle være sluppet for straf. Men værnepligtige der brugte "eget transportmiddel", måtte selv bære risikoen for at komme for sent.

En af de fire værnepligtige klagede til Folketingets Ombudsmand, og det store maskineri gik i gang. I løbet af den kommende tid skulle civilforsvaret, Forsvarsministeriet, Forsvarets Auditørkorps, Indenrigsministeriet, Hærkommandoen, Søværnskommandoen og Flyverkommandoen blive rullet ind i sagen om forsinkelsen på ni kvarter.

Både civilforsvaret og Indenrigsministeriet mente at de værnepligtige havde fået den rigtige straf. Det var, forklarede de, "et fast princip" i både forsvaret og civilforsvaret at værnepligtige der kørte selv, også selv måtte

bære risikoen for at komme for sent. Sagen endte også i Folketinget: Her måtte selvste indenrigsministeren forklare at "det i almindelighed må være rigtigt" at de værnepligtige – både civilforsvarets og forsvarrets – "kører hjemmefra i så god tid, at de kan nå frem til kasernen, selv om der på vejen skulle opstå forsinkelser af den ene eller anden grund".

Folketingets Ombudsmand besluttede at undersøge sagen og bad både Forsvarsministeriet og Indenrigsministeriet "motivere" hvorfor værnepligtige skulle straffes i en sag hvor de beviseligt var undskyldt.

Forsvarsministeriet tyggede på sagen og nåede frem til at forsvaret ikke ville straffe værnepligtige for at komme for sent, heller ikke selv om de selv klarede transporten, hvis altså bare de var lovligt undskyldt. Og, tilføje juristerne, hvis deres køretøj på forhånd så ud til at kunne klare turen.

Civilforsvaret ville dog ikke give sig og mente trods udtalelsen fra forsvarrets jurister at de fire værnepligtige havde fået den rigtige straf, og at deres undskyldning for at komme for sent ikke var "dokumenteret eller sandsynliggjort". Pointen var, mente civilforsvaret, at de unge værnepligtige netop burde have forudset at deres bil ville bryde sammen.

Indenrigsministeriet erkendte nu imidlertid at det ikke under alle omstændigheder er rigtigt at straffe værnepligtige når de kommer for sent – med en god undskyldning – og ministeriet meddelte derfor de fire værnepligtige "at der ikke burde være ikendt Dem og de tre andre værnepligtige et disciplinarmiddel for forsinkelsen". En "beklagelse" fik de fire også.

Folketingets Ombudsmand fastslog i sin endelige redegørelse at det var "beklageligt" at de fire værnepligtige blev straffet, og at der "ikke bør" gøres forskel på værnepligtige der kommer for sent fordi deres tog, bus eller bil svigter eller bryder sammen. Ombudsmanden fastslog ligeledes at værnepligtige "ikke bør" straffes for "forhold, hvis undskyldelighed er klart dokumenteret".

1969

Intet at kritisere i sag om hemmelig spioncentral

Folketingets Ombudsmand undersøgte en af den kolde krigs helt store – mente nogle – skandaler: Forsvarets etablering af en hemmelig lyttestation under Københavns Universitet. Ombudsmanden nåede frem til at der intet var at kritisere, men kunne på grund af sagens karakter ikke sige meget. Alt var foregået efter reglerne, men reglerne for den slags er også lempeligere end reglerne for den almindelige forvaltning, mente ombudsmanden.

Mærkelige mænd og mærkelige antenner – de studerende ved Københavns Universitet havde i sensommeren og efteråret 1969 undret sig dels over de ”mystiske” mænd som kom og gik ved universitets Asiatiske Institut i Kejsergade, dels over mystiske antenner og tekniske installationer.

De studerende, det var i studenteroprørets tid, begyndte at holde stedet under observation. Den 22. oktober 1969 afslørede de deres viden og hævdede at den militære efterretningstjeneste havde placeret en hemmelig aflytningsinstallation i kælderen. Kejsergadesagen – eller skandalen, som nogle mente der var tale om – var en kendsgerning.

I dag, mere end 35 år senere, er Kejsergadecentralens funktion stadig ikke fuldt ud oplyst. Var centralen blot et ”kommunikationsknudepunkt”, eller var der tale om en hemmelig aflytningsstation hvorfra efterretningsfolk kunne aflytte udenlandske ambassader? Og var det i givet fald ulovligt?

Folketingets Ombudsmand besluttede i december 1969 at han ville undersøge sagen selv om den var politisk og vedrørte rigets sikkerhed. Ombudsmanden besluttede at han ville koncentrere undersøgelsen om to spørgsmål: Hvem havde betalt Kejsergadecentralen, og var der overhovedet lovhjemmel til at dække udgifterne? Hvad var centralens funktion, og var det arbejde, der blev udført på centralen – som det blev hævdet af akti-

vister og politikere på venstrefløjén – ulovligt, måske endda i strid med grundloven?

Folketingets Ombudsmand offentliggør ofte sine undersøgelser og lægger alle vigtige oplysninger frem. Denne sag var anderledes. En række oplysninger i sagen som ombudsmanden havde fået ved samtaler med centrale personer blandt andet i forsvaret, var "af en sådan art" at de skulle holdes hemmelige.

Men noget blev afsløret: Ifølge ombudsmandens redegørelse havde folk i forsvaret seks år tidligere, i 1963, taget initiativ til at oprette "kommunikationsknudepunktet". Forsvaret forhandlede dengang med det daværende Post- og Telegrafvæsenet der skulle hjælpe med de tekniske installationer, og med Københavns Universitet der skulle "huse" centralen. Universitetet havde fået oplyst at anlægget havde "væsentlig betydning for forsvaret" i fredstid, men ingen betydning i krigstid, så der var ingen fare for at anlægget – og dermed universitetet – ville blive et krigsmål.

Budgettet var ifølge en påtegning godkendt af den daværende forsvarsminister, men ombudsmanden kunne ikke nå til bunds i om Forsvarsministeriet eller ministeren var orienteret om udgifterne til præcis Kejsergadecentralen, selv om ombudsmanden fandt det bevist at i hvert fald én tjenestemand i ministeriet kendte til udgifterne.

En officer som ombudsmanden havde talt med, mente at udgiften til centralen blev drøftet på et møde hvor forsvarsministeren var til stede. En anden mødedeltager kunne dog ikke huske det, men under alle omstændigheder var udgiften ret beskeden, og da der ikke var tale om en ny "aktivitet", var det ikke sandsynligt at ministeren havde kendt til budgettet, mente ombudsmanden.

Centralen blev betragtet som "yderst hemmelig", og derfor blev der ikke talt om den, heller ikke i forsvaret, medmindre det var "uomgængeligt nødvendigt".

Under alle omstændigheder, fastslog ombudsmanden i sin endelige redegørelse, var der ingen grund til at tro at alt ikke var sket efter bogen. De tjenestemænd der havde truffet beslutningen om at oprette centralen, havde gjort som de måtte, og alle procedurer for hvordan penge til den slags bevilges, var fulgt.

"Jeg har", skrev ombudsmanden, "ikke fundet grundlag for at antage, at nogen (...) i forbindelse med etableringen af kommunikationsknudepunktet har overskredet sine beføjelser eller på anden måde gjort sig skyldig i fejl eller forsømmelser, der kan give grundlag for kritik".

Det næste store spørgsmål: Hvad skulle Kejsergadecentralen bruges til? Og var den lovlig?

Ombudsmanden kunne intet sige. Eller næsten intet. Ombudsmanden noterede blot at det var Folketingets klare opfattelse at "Danmark skal have et forsvar og herunder en effektiv efterretnings- og varslingstjeneste".

Ombudsmanden fastslog at skal en sådan efterretnings- og varslingstjeneste fungere, "er det nødvendigt, at der gives den en mulighed for at arbejde, og det må derfor erkendes, at knudepunktets virksomhed ikke kan bedømmes efter samme retningslinjer som dem, der gælder ved bedømmelsen af en almindelig civil administration".

Men ulovligt var det ikke, sagde ombudsmanden. Det arbejde der blev udført i Kejsergade, var "ikke af en sådan karakter" at ombudsmanden kunne give pålæg eller kritisere nogen minister eller tjenestemand der havde haft med sagen at gøre.

1970

Da politiet hev en 12-årig dreng med på stationen midt om natten

Ombudsmanden kritiserede politiet for at tage en 12-årig dreng mistænkt for at have stjålet to fiskestænger med på stationen uden at hans forældre vidste det. Drengen viste sig at være uskyldig. Stængerne var, for sjov, fjernet af fiskernes egne koner.

To sportsfiskere mødte en aften i 1970 – det var den 22. september klokken 20.45 – op på politistationen i en jysk provinsby for at melde et tyveri.

Kort tid forinden havde en tyv stjålet to fiskestænger fra deres bil. De to fiskere var sikre på hvem tyvene var: to knægte på cirka 10 år der havde været i nærheden af bilen.

Straks kørte fiskerne ud for at lede efter de to tyve og fandt efter kort tids søgen den ene dreng. Han nægtede at have stjålet de to fiskestænger, men virkede "nervøs", sagde de to fiskere der kendte drengen. Begge fiskere mente at knægten var skyldig.

Kriminalpolitiet gik i gang. En betjent kørte ud til drengen for at finde ud af hvor han havde gemt fiskestængerne. Betjenten underrettede børneværnet der ikke syntes sagen var alvorlig nok til at sende en repræsentant.

Betjenten nåede frem, men ingen var hjemme. Kort tid efter kom dog den mistænkte drengs bror hjem, men også han nægtede at have stjålet fiskestængerne. Betjenten kontaktede de to fiskere, der var blevet tilbage på stationen, og fortalte hvordan broren så ud, og hvilken trøje han havde på.

De to fiskere blev enige med sig selv om at det nok i stedet var broren der var tyven, og han blev straks taget med på stationen.

De to fiskere måtte dog medgive, da de så broren, at det ikke var ham de havde set ved bilen – men så nok alligevel hans lillebror.

Endnu engang ringede betjenten til repræsentanten for børneværnet der nu tog med tilbage til huset, og de gik ind i huset gennem en kælder-dør. Her vækkede de lillebroren på syv år der sov i et værelse på 1. sal sam-

men med sine to søstre. Han blev taget med ned i stuen, men nægtede alt: Han havde ikke stjålet de to fiskestænger.

Næsten samtidig dukkede de to fiskere op ved huset og fortalte at de to stjalne stænger var fundet i nærheden. Og næste morgen måtte de rigtige tyve så tilstå. Det var fiskernes koner der havde fjernet fiskestængerne "for sjov".

De to drenges mor var alt andet end begejstret for historien da hun næste dag blev opsøgt af kriminalbetjenten og fik forklaret sagens rette sammenhæng: At hendes 12-årige søn ganske sent på aftenen var hevet med på stationen mistænkt for fiskestangstyveri, mens hendes 7-årige søn endnu senere var blevet vækket i sin seng, taget ned i stuen og afhørt om det samme.

Folketingets Ombudsmand besluttede af egen drift at undersøge sagen efter at den var blevet omtalt i pressen. Kriminalbetjenten forklarede, da ombudsmanden bad om en udtalelse, at de to bestjalne fiskeres anmeldelse var "helt troværdig", og at chancen for at skaffe fiskestængerne tilbage i god behold var størst hvis han øjeblikkeligt rykkede ud for at finde dem. Betjenten var, fortalte han, "ganske sikker på, at anmelderne ikke ville have erklæret sig tilfredse "hvis han havde afvist at gøre noget med det samme fordi det var aften, og han mente at der "med føje" kunne rettes kritik mod ham hvis han ikke straks havde grebet ind.

Lederen af byens kriminalpoliti forklarede ombudsmanden at det var både "rimeligt og indlysende" at de to anmeldere ville have sagen behandlet fluks, og lederen roste i øvrigt den betjent der havde håndteret sagen, for at være dygtig og pligtopfyldende, især i sit arbejde med børn og unge.

Også politimesteren var tilfreds med sine folks måde at gribe sagen an på. Politimesteren hæftede sig særligt ved at børneværnet ikke selv havde ønsket at være til stede.

Det var også i orden at tage den 12-årige dreng med på stationen, mente politimesteren, faktisk var det "en naturlig konsekvens af drengens stilling til sagen", og også politimesteren havde kun ros til overs for betjenten.

Noget anderledes så statsadvokaten på sagen. Han mente ganske vist at politiet havde handlet fornuftigt et stykke ad vejen. Det var fint at rykke ud til de to brødres hjem, men betjenten burde, da forældrene ikke var hjemme, have vendt næsen hjemad – "under hensyn til det sene tidspunkt, muligheden for fejltagelse og sagens bagatelagtige karakter".

Drengen skulle aldrig have været med på stationen – og når det nu skete, burde repræsentanten for børneværnet have været tilkaldt.

Folketingets Ombudsmand fastslog i sin undersøgelse at politiet ikke havde handlet forkert ved at møde op ved huset og afhøre den 12-årige dreng. Afgørende var her at politiet havde kontaktet børneværnet der ikke mente det var nødvendigt at være til stede. Til gengæld var det, mente ombudsmanden, forkert at tage drengen med på stationen, og da det var så sent, burde politiet have ventet til næste dag hvor det også var muligt at tale med forældrene.

1971

Alle skal skrive så det kan forstås

Ombudsmanden indskærpede at alle myndigheder bør skrive ikke bare klart og forståeligt, men også venligt og imødekommende.

Myndighederne skal behandle borgerne efter reglerne, og love, cirkulærer og forskrifter skal overholdes.

Borgerne skal også behandles venligt og hensynsfuldt. Og det betyder blandt andet at myndighederne, når de skriver breve til borgerne, skal udtrykke sig både forståeligt og høfligt.

Folketingets Ombudsmand besluttede i 1971 at minde myndighederne om deres pligt til at skrive på en måde så brevene kunne forstås og samtidig var venlige og imødekommende.

Justitsministeriet havde i oktober 1969 udsendt en værdifuld vejledning om hvordan "skrivelser" – og også love – kunne formuleres, og ombudsmanden bad i et brev af 18. oktober 1971 Statsministeriet overveje at minde samtlige landets myndigheder om at de med fordel kunne arbejde med at forbedre sproget, ikke mindst i breve til borgerne.

Ombudsmanden fastslog at det "uden videre var klart" at breve fra myndigheder skal være lette at læse og lette at forstå, men da brevene samtidig måtte ses som udtryk for myndighederne holdning til de mennesker der modtog brevene, skulle den "sproglige form også være venlig eller hensynsfuld".

Folketingets Ombudsmand bad samtidig Statsministeriet overveje om ikke også de kommunale og amtskommunale myndigheder på samme vis kunne opfordres til at skrive klart og forståeligt.

Statsministeriet meddelte i februar 1972 at ministeriet var enig med ombudsmanden og derfor havde bedt ministerier og andre institutioner om "til stadighed" at arbejde med sproglige forbedringer.

I marts 1972 oplyste Indenrigsministeriet at det nu havde bedt også kommuner og amter om at følge de gode sprogråd i Justitsministeriets cirkulære.

1972

Kan en nazist og landsforræder blive præst i folkekirken?

Ombudsmanden fastslog at en mand der under krigen havde tjent nazisterne og i 1945 var dømt for landsskadelig virksomhed, ikke kunne nægtes muligheden for at blive præst. Folketinget havde givet forræderidømte alle deres rettigheder tilbage - og på trods af at præster skal vise sig særligt egnede til folks "agtelse og tillid", så gjaldt den særlige amnesti også præster.

Han ville være præst. Men det var ikke ligetil - med den fortid. Manden var tidligere nazist. Og straffet som landsforræder. I 1941 havde han i tre uger gjort tjeneste i Frikorps Danmark, en militær enhed der bestod af frivillige danske menige og officerer der kæmpede i nazistisk tjeneste, fortrinsvis på østfronten. Fra sommeren 1943 til maj 1944 havde han tjent i Schalburgkorpset, en dansk afdeling af SS der i Danmark bekæmpede modstandsbevægelsen og stod bag likvideringer og terrorhandlinger.

Derfor blev han i oktober 1945, fem måneder efter at den tyske besættelse af Danmark ophørte, idømt fire års fængsel for forræderi og anden landsskadelig virksomhed. Samtidig blev han i retten "kendt uværdig til almen tillid for bestandig" og fradømt retten til "at virke som præst for noget trossamfund ...".

Næsten 27 år senere ønskede denne mand der var dømt som forræder, at blive præst i den danske folkekirke. Men Kirkeministeriet sagde nej med den begrundelse at den tidligere nazist ikke opfyldte det såkaldte decorumkrav. Kernen i dette krav er at personer i særlige stillinger - for eksempel præster - i særlig grad skal vise sig værdige til den agtelse og tillid som deres specielle job kræver. Og det ville, mente Kirkeministeriet, stride mod decorumkravet at lade en tidligere nazist og landsforræder virke som præst i folkekirken.

Derfor klagede den pågældende til Folketingets Ombudsmand.

Ombudsmandens gennemgang af sagen og reglerne viste at den dømte landsforræder i 1949 var blevet delvis benådet og hans straf nedsat til to et halvt år. Og året efter, i 1950, vedtog Rigsdagen at personer der var idømt højst to et halvt års fængsel for landsforræderi begået under krigen, automatisk og fuldstændigt ville få de rettigheder de mistede som følge af dommen, tilbage. Denne lovgivning havde nærmest karakter af en "amnesti" for krigens dømte.

Rigsdagens lovgivning fra 1950 betød at forræderidømte kom til at stå langt bedre end andre kriminelle der var dømt for andre typer af forbrydelser, og som derfor havde mistet rettigheder, for eksempel retten til at blive præster eller stille op til valg. Anden lovgivning der omfattede dømte for andre typer forbrydelser, fastslog at disse kun fik deres tabte rettigheder igen "med forbehold".

Med andre ord: En landsforræder i nazistisk tjeneste fik i kraft af den generelle amnesti fra 1950 pr. automatik alle rettigheder tilbage, mens andre dømte ikke kunne være sikre på det samme.

Det afgørende spørgsmål i sagen var nu: Kunne den pågældende mand der var dømt som landsforræder, og som havde kæmpet på nazisternes side, blive præst i folkekirken?

Kirkeministeriet mente nej. Og holdt fast på at ministeriet både have ret og pligt til "at skønne over" om en ansøger opfyldte de strenge værdighedskrav der kan stilles til præster. Ministeriet afviste – og det tilsluttede Justitsministeriet sig – at denne ret blev begrænset af Rigsdagens beslutning i 1950 om at give krigsdømte deres rettigheder tilbage. Justitsministeriet mente at dømte landsforrædere, som hovedpersonen i denne sag, ikke automatisk genvandt alle rettigheder – det kom helt an på hvad der fremgik af andre love, for eksempel tjenestemandsløven eller danske lov hvori der blev stillet ganske særlige og skrappe krav til præster i folkekirken.

Ministeriet fastslog at det "måtte forekomme ejendommeligt" hvis personer der var omfattet af amnestiløven fra 1950, skulle stilles bedre end "andre" dømte. Det havde i hvert fald aldrig været meningen.

Folketingets Ombudsmand undersøgte og vurderede sagen og nåede – i modsætning til både Kirkeministeriet og Justitsministeriet – frem til at 1950-loven uden tvivl betød at dømte ville få deres rettigheder tilbage, således at der – uanset reglen om at præster skal opfylde særlige krav – intet var til hinder for at den dømte landsforræder kunne blive præst i folkekirken.

Ombudsmanden mente, selv om det var et "fortolkningsspørgsmål" og "behæftet med nogen tvivl", at 1950-lovens ord om at de dømte "undta-

gelsesfrit" ville få deres rettigheder tilbage, betød at tjenestemandsløven og danske lov og dermed de skrappe regler for præster ikke ville gælde.

Der var, fastslog ombudsmanden, "intet sted" i forarbejderne til loven lagt op til undtagelser. Af bemærkningerne til lovforslaget fremgik at tidligere dømte "gengives alle rettigheder", også retten til at stemme og stille op til valg, ligesom det også fremgik at de dømte fremover ikke ville være udelukket fra at besidde poster eller stillinger, selv ikke hvis der i forbindelse med sådanne stillinger blev stillet krav om "uberygtethed" eller "retskaffen vandel".

Folketingets Ombudsmand medgav at Justitsministeriets argument – ministeriet mente at der var tale om en skævhed når nogle dømte efter 1950-loven kunne genvinde alle rettigheder, mens det samme ikke gjaldt for andre – "fremtræder med betydelig vægt". Ombudsmanden mente dog at skævheden i væsentlig grad blev modvirket ved at loven fra 1950 kun omfattede personer der var dømt to et halvt års fængsel eller derunder, mens andre krigsforbrydere der var straffet hårdere, ikke på samme måde fik deres rettigheder tilbage.

Den 17. december 1971 skrev Kirkeministeriet til ombudsmanden og orienterede ham om at den mand der i oktober 1945 var dømt for landsforræderi, nu, uden at ministeriet ville modsætte sig det, kunne søge en præstestilling.

1973

Myndigheder vidste at handicaphjælp var uden effekt – men gjorde intet i seks år

Myndighederne indså allerede tidligt at en ordning fra 1965 der kunne tvinge offentlige myndigheder til at ansætte handicappede, ikke blev brugt eller ikke virkede - men gjorde intet for at forbedre ordningen. Ombudsmanden mente at da politikerne have lagt stor vægt på at give handicappede en chance på arbejdsmarkedet, skulle myndighederne have reageret langt hurtigere.

Folketinget vedtog i 1960 – 13 år før denne sag blev afsluttet – at der var god grund til at gøre en særlig indsats for den store gruppe handicappede der sagtens kunne arbejde og arbejde godt, men som på grund af deres handicap aldrig fik chancen.

Af en lov fra 1960 fremgik det at ikke bare staten og kommunerne, men også en række andre institutioner i kraft af en kongelig anordning kunne beordres til at give handicappede førsteret til ledige job hvis bare de handicappede var i stand til at udføre arbejdet. Der kunne være tale om almindeligt kontorarbejde, telefonpasning, portnerarbejde, rengørings- eller værkstedsarbejde, budtjeneste, arkivarbejde eller lignende.

Den kongelige anordning trådte i kraft i 1965.

Landets lokale arbejdsanvisningskontorer havde pligt til, når de havde kontakt med en arbejdsløs, handicappet person der var i stand til at klare et job, at kontakte offentlige myndigheder og institutioner og fortælle at en egnet kandidat var klar til et jobtilbud. Og myndighederne havde tilsvarende pligt til at ansætte den handicappede hvis blot han eller hun var lige så kvalificeret som andre ansøgere.

Alle skulle registreres så myndighederne vidste om ordningen fungerede, og hvis en arbejdsgiver en eller flere gange afviste at ansætte en "tilbudt" handicappet, skulle det også registreres og indberettes.

Et dagblad beskrev i 1973, 8 år efter den kongelige anordning blev udsendt, at ordningen ikke virkede og ikke skaffede handicappede i arbejde. Folketingets Ombudsmand besluttede derfor selv at undersøge sagen.

Den ansvarlige myndighed på området, Arbejdsdirektoratet, måtte i et svar til ombudsmanden erkende at ordningen blev brugt meget lidt, og når den blev brugt, skete det frivilligt. Muligheden for at beordre det offentlige til at ansætte en handicappet blev således ikke brugt. Arbejdsministeriet medgav at ordningen "stort set ikke" syntes at have virket, og mente at det var "tvivlsomt" om det ville blive anderledes blot fordi det blev indskærpet at ordningen skulle bruges. Ministeriet tilføjede at det, netop fordi ordningen ikke rigtig virkede, overvejede at ændre bistandsloven og på den måde sørge for at flere handicappede fik chancen for at komme i arbejde.

Ombudsmanden borede videre i hvor længe myndighederne havde været klar over at ordningen ikke blev brugt og måske aldrig ville blive brugt. Han kaldte det samtidig "betænkeligt" at der skulle gå to år – den nye bistandslov ville først træde i kraft i 1975 – inden myndighederne kunne få sat skub i arbejdet med at få handicappede ud på arbejdsmarkedet. Ombudsmanden bad derfor Arbejdsministeriet overveje om dette arbejde ikke kunne sættes i gang med det samme.

Myndighederne svarede, men havde kun gamle og ikke opløftende tal: 20 gange var offentlige arbejdsgivere blevet "tilbudt" en handicappet. 7 var blevet ansat. Og ingen havde tal for de seneste 6 år. Og nej, arbejdet med den nye bistandslov var kompliceret og kunne ikke afsluttes hurtigere.

Ombudsmanden fastslog i sin redegørelse om sagen at ordningen, efter den blev sat i værk 8 år tidligere i 1965, blev anvendt meget lidt og efter et par år stort set slet ikke. Ombudsmanden slog samtidig fast at myndighederne udmærket vidste at ordningen ikke blev brugt, og at arbejdsformidlingen i øvrigt slet ikke mente at den duede til at skaffe handicappede i arbejde. Alligevel foretog de ansvarlige myndigheder sig intet for at vurdere eller diskutere ordningen.

Folketingets Ombudsmand gjorde det desuden klart at da politikerne havde vedtaget loven for at hjælpe handicappede ud på arbejdsmarkedet, burde de ansvarlige efter for eksempel to år have set på de dårlige resultater og derefter diskuteret om ordningen skulle ændres, forbedres eller afvikles, eller om man kunne have fundet andre måder at hjælpe de handicappede på.

1974

Opgør med tilfældighed når syge skulle spændes fast

Ombudsmanden bad myndighederne formulere regler om hvornår psykisk syge kunne spændes fast med bælte. Reglerne var forskellige fra hospital til hospital, og langt fra alle hospitaler havde instrukser eller retningslinjer. Ombudsmanden mente at fiksering med bælte var meget indgribende og kun skulle bruges når det var bydende nødvendigt. De ansvarlige blev ved samme lejlighed opfordret til at lave ens regler for behandling af klager fra psykisk syge.

At holde en psykisk syg patient fast, tvinge patienten til at ligge på en briks og derefter snøre hans eller hendes hænder og fødder fast med lædersnore kan virke meget voldsomt og både indgribende og grænseoverskridende.

Derfor er der i den danske psykiatrilov klare regler for hvornår det er tilladt at spænde psykisk syge fast, hvordan de fastspændte skal overvåges undervejs, hvornår bæltet skal løsnes igen – nemlig så hurtigt som det er muligt – og hvilke muligheder de syge bagefter har for at klage.

Ganske anderledes var det indtil 1974 hvor ombudsmanden bad landets psykiatriske afdelinger indføre regler for hvornår og hvordan såkaldt fiksering (fastspænding) med bælte måtte ske.

Ombudsmanden og hans medarbejdere har fra oprettelsen af embedet gennemført inspektioner af psykiatriske afdelinger og hospitaler. Under disse inspektioner opdagede ombudsmanden at bæltefiksering på landets psykiatriske afdelinger – statshospitaler som de hed dengang – flere steder skete uden at der på forhånd var nedskrevet regler for hvornår denne meget indgribende form for magt kunne og skulle bruges.

Derfor skrev ombudsmanden i marts 1974 til Indenrigsministeriet, der dengang havde ansvaret for de psykiatriske hospitaler, og gjorde det klart at personalet på i hvert fald tre hospitaler ikke var instrueret om hvornår og hvordan fiksering kunne ske. På andre hospitaler have personalet mod-

taget instrukser. Men, skrev ombudsmanden til ministeriet, da bæltefiksering er "et så væsentligt indgreb i den personlige frihed", burde indgrebet have hjemmel i loven. Der burde, mente ombudsmanden, med andre ord laves lovgivning for brugen af fiksering. Ombudsmanden skrev direkte til Justitsministeriet at sådan lovgivning burde laves og indarbejdes i den daværende lov om "sindssyge personers hospitalsophold".

Men under alle omstændigheder, uanset om der blev lavet lovgivning eller ej, ville der desuden være brug for at myndighederne administrativt indførte regler for brug af fiksering. Dels havde ombudsmanden konstateret at nogle hospitaler var helt uden regler og instrukser, dels var de instrukser der var gældende på fem hospitaler, forskellige.

Folketingets Ombudsmand fastslog at han ganske vist ved sine besøg konstaterede at personalet havde en efter hans mening "rigtig holdning i retning af tilbageholdenhed med hensyn til bælteanvendelse", men der var alligevel forskelle i praksis på de enkelte hospitaler, både med hensyn til hvordan og i hvor høj grad fiksering blev brugt, og hvilke procedure der var gældende.

Ombudsmanden bad derfor det daværende Direktoratet for Statshospitalerne indføre ensartede regler for brug af bæltefiksering, og uden at ombudsmanden ønskede i detaljer at sige hvordan disse regler skulle se ud, udtalte han at "det bør fastslås" at bæltefiksering er et "væsentligt indgreb" i den personlige frihed og derfor "kun bør anvendes, når det er nødvendigt for at afværge, at den pågældende patient skader sig selv eller andre, og faren herfor ikke på forsvarlig måde kan afværges ved andre og lempeligere midler".

Ombudsmanden fastslog også at denne form for fiksering kun kunne bestemmes af en læge, og at det bedste var at lægen blev tilkaldt, tog beslutningen, forsøgte at forklare patienten at han eller hun skulle fikseres - hvorefter lægen i øvrigt skulle blive på afdelingen indtil patienten blev rolig.

Ombudsmanden mente at det skulle overvejes grundigt om lægen på en afdeling generelt kunne give personalet ret til at bruge bælte når personalet mente det var nødvendigt, ganske som det allerede var tilfældet på nogle hospitaler. Ombudsmanden fastslog at der var "grundlag for at overveje" helt at afskaffe denne mulighed for at en læge kunne overlade det til andre at bruge bælte når det "var nødvendigt", eller i det mindste sørge for at den mulighed kun blev brugt sjældent.

Ombudsmanden mente også at det "omgående" skulle noteres når en patient blev lagt i bælte, tidspunktet for fikseringen skulle registreres, og det samme skulle ske når fikseringen hørte op igen.

Folketingets Ombudsmand mente også – igen på baggrund af sine inspektioner – at det var ganske sjældent at de psykisk syge eller deres pårørende klagede over fiksering, og at der blandt personalet var en vis usikkerhed om hvordan klager skulle modtages og behandles.

Ifølge ombudsmanden var det "betydningsfuldt" at der var forholdsvis faste regler for klagebehandling, og han bad derfor myndighederne sørge for at sådanne retningslinjer blev lavet. Af reglerne skulle det fremgå at en undersøgelse af klagen skete hurtigt, at klagen – medmindre den var helt uden grund – skulle omfatte en samtale med patienten, personalet, ledelsen og eventuelle vidner, at der skulle laves og gemmes en rapport om klagen, at svaret på klagen skulle være fyldestgørende, at principielle sager blev indberettet til direktoratet for hospitalerne, og endelig at patienten fik mulighed for at klage over en eventuel afvisning af sagen.

Et år senere, i marts 1975, meddelte Direktoratet for Statshospitalerne at det nu havde udsendt en fællesinstruks om brugen af tvang på de psykiatriske hospitaler og afdelinger. Ombudsmandens henstilling blev fuldt og helt fulgt.

Anderledes var det med klagebehandlingen. Her oplyste direktoratet at de retningslinjer for klagebehandling som ombudsmanden havde efterlyst, stort set allerede blev fulgt på hospitalerne. Folketingets Ombudsmand valgte imidlertid at fastholde sin henstilling om at der fra centralt hold skulle formuleres regler for klagebehandling.

14 år senere blev reglerne for brug af tvang i psykiatrien indskrevet i et forslag til en ny psykiatrilov der blev vedtaget i Folketinget.

1975

Da ombudsmanden ville tage julekalenderen fra landets børn

Folketingets Ombudsmand bad Danmarks Radio overveje at standse udgivelsen af den årlige ulandskalender for børn. Danmarks Radios kalenderudgivelse gjorde ondt på andre producenter af julekalendere og lå for langt fra kernen i Danmarks Radios virksomhed.

Ikke alle ombudsmandens beslutninger er lige populære, men det er sjældent at ombudsmanden er tæt på at gøre sig uvenner med nationens børn. Men det var nær sket i 1975 da ombudsmanden i en principiel udtalelse bad Danmarks Radio overveje om det nu var en god ide at udgive børnenes ulandskalender, som det var sket første gang 13 år tidligere, i 1962, og som det i øvrigt, trods ombudsmandens henstilling dengang, stadig sker.

Sagen begyndte da en fabrikant klagede til ombudsmanden. Fabrikanten forklarede at der, da Danmarks Radio begyndte at udgive den årlige ulandskalender, var syv forlag i Danmark der udgav julekalendere, men nu, 13 år senere, var der kun to forlag tilbage. Selv var fabrikanten leder af et af de to forlag der var tilbage; et forlag der siden 1935 havde udgivet typiske danske julekalendere. Ifølge fabrikanten var hans forlag truet på livet, og forklaringen var at Danmarks Radio i de seneste år havde udgivet 800.000 julekalendere.

Bedre blev situationen ikke af at Danmarks Radio i 1972 havde ladet banker og sparekasser sælge ulandskalenderne med det resultat at næsten alle bog- og papirhandlere i landet helt havde opgivet at sælge andre typer julekalendere.

Det fremgik at den pågældende fabrikant og to andre kalenderproducenter i perioden 1965-1971 havde solgt julekalenderen for Danmarks Radio. Danmarks Radio fik i de år mellem 1,27 og 2,05 kr. pr. solgt julekalender. I 1970 blev det imidlertid kritiseret i pressen at Danmarks Radio fik så lidt pr. solgt kalender (i 1970 kostede kalenderen 5,65 kr. hvoraf de

2,05 kr. gik til Danmarks Radio) hvorefter Danmarks Sparekasseforening i 1971 tilbød at uddele julekalenderen uden at banker eller sparekasser skulle tjene penge på det.

Overskuddet til ulandsarbejde ville dermed stige fra 1,40 kr. til 4,00 kr. pr. kalender.

Fabrikanten var imidlertid ikke tilfreds. Han mente at have en klar aftale med Danmarks Radio om at han og nogle få andre skulle distribuere børnenes ulandskalender.

Både det daværende Radioråd og Kulturministeriet afviste at have brudt en aftale med den pågældende fabrikant eller hans kolleger.

Fabrikanten klagede til sidst sin nød til Folketingets Ombudsmand der bad Kulturministeriet – som Danmarks Radio hører under – om en redegørelse. Allerede i sit første brev til ministeriet gjorde ombudsmanden det klart at han fandt Danmarks Radios beslutning om at lade én branche – banker og sparekasser – sælge ulandskalenderne når Danmarks Radio i den grad dominerende salget af julekalendere, noget problematisk.

Ombudsmanden ville have ministeriet til at svare på om Danmarks Radio så ikke havde en "modsvarende særlig forpligtigelse" til at få kalenderne solgt på en måde der var "konkurrenceneutral", altså ikke kun god for banker og sparekasser. Kulturministeriet fastholdt at det afgørende for DR var at distribuere kalendere på en måde der gav størst muligt overskud.

Folketingets Ombudsmand vurderede sagen og måtte på den ene side sige at han ikke kunne hjælpe den fabrikant der havde klaget. Der var ingen beviser for at Danmarks Radio faktisk havde lovet at lade ham distribuere kalenderen.

Tilbage var at se på om Danmarks Radios udgivelse af kalenderen og den måde kalenderen blev solgt på, var i strid med lovgrundlaget for Danmarks Radio eller andre love og regler. Monopol- eller markedsføringsreglerne kunne ikke bruges, mente ombudsmanden, heller ikke loven om radio- eller fjernsynsvirksomhed. Tilbage var kun de på det tidspunkt uskrevne "regler" for hvordan forvaltningen med rimelighed bør opføre sig. Ombudsmanden gjorde det klart at en statslig myndighed der skal have afsat en vare – i dette tilfælde en julekalender – skal passe på ikke at gribe ind i (og ødelægge) private konkurrenceforhold.

Ombudsmanden kunne dog ikke kritisere Danmarks Radio på dette punkt da Danmarks Radio havde lovet at ethvert landsdækkende foretagende kunne få lov til at videresælge ulandskalenderen hvis det ønskede det.

Men ombudsmanden stoppede ikke ved det: For skulle Danmarks Radio overhovedet lave en julekalender, spurgte han.

Der har altid været tradition for at Danmarks Radio udgiver grundbøger, for eksempel i forbindelse med undervisningsprogrammer – og der har ligeledes altid været tradition for at Danmarks Radio engagerer sig i humanitært arbejde i form af tv- og radiotransmitterede indsamlinger. Ombudsmanden sagde dog at det ville være "mest konsekvent" af ham at mene at når der ikke er tale om en del af Danmarks Radios kernevirk-somhed, bør Danmarks Radio ikke udgive mere trykt materiale end nødvendigt for at støtte radioens udsendelser.

I dette tilfælde mente ombudsmanden at Danmarks Radio havde valgt at sælge julekalendere i forbindelse med børne- og juleudsendelser af "underholdende karakter" hvilket havde ødelagt kalendersalget for mange andre. Derfor bad Folketingets Ombudsmand Danmarks Radio overveje om man kunne lave udsendelser og samle penge ind til fattige børn på en anden måde end ved at udgive den årlige kalender.

1976

Med byrådsmedlemmer til "selskabelig" sammenkomst betalt af et asfaltfirma

Folketingets Ombudsmand kritiserede, og det samme gjorde andre myndigheder, byrådsmedlemmer og ansatte i tre kommuner for at spise og lade sig invitere til revy på et asfaltfirmas regning samtidig med at kommunerne placerede større ordrer hos samme firma.

Først blev de budt på kold anretning med øl og snaps, derpå kaffe, likør og cognac, inden alle skulle overvære en sommerrevy i 1975.

Gæsterne var byrådsmedlemmer og ansatte ved de tekniske forvaltninger i tre kommuner og deres ægtefæller. Og både middag og revy var betalt af et privat asfaltfirma.

Samlet pris: 9.585 kr. Eller 180 kr. pr. deltager.

Folketingets Ombudsmand fik kendskab til sagen efter at den var omtalt i et dagblad i august 1975. Ombudsmanden bad derfor om en redegørelse fra de tre kommuner til brug for sine overvejelser af om han burde gå ind i sagen. Ombudsmanden ville vide præcis hvem der havde deltaget, hvad arrangementet havde kostet, om byrådsmedlemmerne og de ansatte havde været til den slags arrangementer før, og – nok så vigtigt – om asfaltfirmaet havde udført arbejde eller snart skulle udføre arbejde for kommunerne, om det pågældende arbejde havde været udbudt i licitation, og hvilke beløb de firmaer der havde deltaget i licitationen, i så fald havde budt for at få opgaven.

Alle tre kommuner svarede at asfaltfirmaet havde udført en ganske stor del af de tre kommuners asfaltarbejde, ofte uden licitation – og at det i øvrigt var anden gang firmaet inviterede på middag. Det var sket første gang i 1973.

En kommune oplyste at firmaet i regnskabsåret 1973-1974 havde udført arbejde for i alt 733.333 kr. ud af et samlet anlægsbudget det år på 1,2 mio. kr. I regnskabsåret 1975-1976 havde firmaet udført arbejde for

204.415 kr. ud af et budget på 326.531 kr. Det var hovedsagelig sket uden forudgående licitation. Kun én gang i forbindelse med modning af byggegrunde havde firmaet fået en ordre efter at have givet det laveste bud ved en licitation.

Kommune nummer to havde samme besked: Firmaet havde i regnskabsåret 1973-1974 udført arbejde for 408.245 kr. ud af et samlet budget for anlægsarbejde på næsten 1,7 mio. kr. Firmaet havde fået arbejdet uden at der var holdt licitation.

Også den tredje kommune havde ved flere lejligheder overladt arbejde til firmaet uden at indhente tilbud hos andre firmaer. I regnskabsåret 1973-1974 havde firmaet udført arbejde og leveret asfaltprodukter for knap 1,6 mio. kr., i 1974-1975 for 1,7 mio. kr. og i 1975-1976 for 1,5 mio. kr. Kommunen oplyste dog at den havde kontrolleret at priserne var rimelige, men havde ikke udbudt arbejdet i licitation da der ikke var tale om større vejanlæg.

Folketingets Ombudsmand bad i oktober 1975 Indenrigsministeriet om at vurdere sagen og lagde i brevet til ministeriet ikke skjul på sin egen opfattelse. "Efter min mening", skrev ombudsmanden, "taler synspunkter for" - ombudsmanden henviste her til de såkaldte habilitetsregler - at "personer i offentlig tjeneste undlader (...) at modtage ydelser af private (herunder invitation til visse selskabelige arrangementer), der (...) kan være egnede til at skabe tvivl om, at de pågældendes afgørelser (her indgåelse af kontrakter) sker på upartisk måde".

Ombudsmanden bad også andre myndigheder om deres holdning til sagen. De to tilsynsråd for de pågældende amter mente at de tre kommuner skulle have "undgået" at deltage i middag og revyshow, mens Amtsrådsforeningen på samme vis udtalte at "almindelig klogskab må tilsige" at byrådsmedlemmer og offentligt ansatte ganske enkelt siger nej tak til den slags.

Indenrigsministeriet havde samme holdning:

"Der må," skrev ministeriet, "i særlig grad lægges vægt på at der ikke gives anledning til mistanke om, at kommunalbestyrelsesmedlemmer og kommunalt ansatte under udøvelsen af deres hverv påvirkes af andre hensyn end den bedst mulige varetagelse af de kommunale interesser".

Folketingets Ombudsmand besluttede derfor ikke at gøre mere i sagen. Han var tilfreds med at både Indenrigsministeriet og tilsynsrådene i de to amter havde gjort det klart at repræsentanter for de to kommuner ikke burde have deltaget i den slags arrangementer, og at offentligt ansatte og folkevalgte i øvrigt generelt skal være meget varsomme og tilbageholdende med at modtage ydelser.

"Der må", skrev ombudsmanden i sin konklusion, "lægges afgørende vægt på, at modtagelsen af begunstigelser kan være egnet til i offentligheden at skabe en – begrundet eller ubegrundet – almindelig mistillid med hensyn til de hensyn, der bestemmer forvaltningens afgørelser".

1977

Alle må mene noget og tænke frit – også ved at udstille plancher på offentlig vej

Folketingets Ombudsmand gjorde det klart at kommuner kun i helt særlige tilfælde kan nægte folk at udstille eller hænge plancher eller plakater med for eksempel politiske budskaber op på åben gade.

Alle har ret til at tale frit, til at tænke frit, til at samles frit, til at fremsætte synspunkter – og hensynet til disse grundlæggende frihedsrettigheder er så stort at det vinder over andre hensyn, herunder at kommuner ikke altid er vilde med at få udstillet eller hængt politiske budskaber op på offentlige gader og stræder.

Med det må de finde sig i, mente ombudsmanden.

Ytringsfriheden og, som det hed på kommunedansk, ”spørgsmålet om afgrænsningen af kommunernes beføjelse med hensyn til afgørelse i § 102 om offentlige veje vedrørende tilladelse til plancheudstillinger og lignende (med meningstilkendegivelser over for offentligheden) på offentlige vejarealer” var på ombudsmandens dagsorden i 1977.

Ombudsmanden afgav en principiel udtalelse efter at embedet flere gange i årene forud var blevet præsenteret for sager der – juridisk set – handlede om rækkevidden af en paragraf i vejloven.

Af loven fremgik at uden ”vejbestyrelsens tilladelse” må offentlige veje ikke bruges til ”varig eller midlertidig anbringelse af skilte (...) eller lignende”.

Ombudsmanden gjorde det klart at vejbestyrelsens – kommunens – ret til at råde over vejen ikke var så vidtgående som hvis vejen var privat ejet. Kommunen kan, mente ombudsmanden, nægte en udstilling hvis tekniske eller færdselsmæssige hensyn med vægt taler for det, men er det ikke tilfældet, ville det være ”mere tvivlsomt” om kommunen overhovedet kan sige nej.

Meget taler for at give den slags tilladelser, skrev ombudsmanden, og henviste til grundlovens politiske frihedsrettigheder, herunder især ytrings- og forsamlingsfriheden. Ombudsmanden mindede også om at friheden til at demonstrere er omfattet af grundlovens bestemmelser om at enhver har ret til forsamlingsfrihed, og demonstranter der går på gaden, skal ikke først have kommunens tilladelse til at bruge vejen og her udstille deres synspunkter.

Folketingets Ombudsmand udtalte at det er "tvivlsomt" om kommunen vil kunne afslå en plancheudstilling fordi den ikke er pæn eller ikke passer ind; dertil er retten til at demonstrere sine synspunkter over for offentligheden vigtigere.

Ministeriet for offentlige arbejder – det senere Trafikministeriet – var ikke enig med ombudsmanden, i hvert fald ikke fuld ud. Ministeriet var enig i at kommunerne "selvsagt" skulle tage hensyn til grundlovens bestemmelser, men det skulle dog ikke stå alene. Afgørende var det også, mente ministeriet, om de der ønskede at udstille politiske synspunkter, kunne gøre det et andet sted, eller om udstillingen ville kunne genere naboer eller gademiljøet.

Ifølge ministeriet måtte det være op til den enkelte kommunes "frie skøn" at sige ja eller nej til sådanne udstillinger. Også Kommunernes Landsforening blev spurgt og fremhævede at kommunerne har "vidtgående ejerretlige beføjelser" – altså næsten ejer vejene og som sådan kan gøre hvad de vil, med vejene, hvis altså bare princippet om at alle skal behandles lige, er overholdt, sådan at der ikke siges ja til at nogle kan lave udstilling, mens andre ikke må.

Landsforeningen sagde også, efter at have spurgt fire kommuner, at kommunerne var meget åbne, og, så vidt det overhovedet var muligt, altid tillod plancheudstillinger, især i gågaderne.

Folketingets Ombudsmand næde i sin endelige vurdering frem til at kommunerne ikke, som private, kan siges at eje vejene, og derfor kan en kommune ikke afvise en plancheudstilling udelukkende med den begrundelse at det "må man ikke". En kommune kan heller ikke, sagde ombudsmanden, generelt mene at udstillinger af den slags ikke kan tillades – eller kun kan tillades bestemte steder, for eksempel afsides steder hvor de meninger nogle vil udtrykke, således er uden effekt.

1978

Kritik af myndighederne for ikke at advare mod stoffet lsd

Behandlingen af psykisk syge med det syntetiske stof lsd viste sig i 1970'erne at være katastrofal. Folketingets Ombudsmand kritiserede at myndighederne ikke før 1974 (stoffet blev fjernet fra markedet allerede i 1965) nærmere havde undersøgt hvad der var galt med stoffet, og sikret at det lsd der var oplagret på hospitaler, blev brugt rigtigt og kun af læger med stor ekspertise. Ombudsmanden opfordrede desuden myndighederne til at udbetale erstatning til lsd-ofre og til at lave nye regler for hvordan patienter orienteres om risikoen ved ny behandling.

Historien om lsd og det der mange år senere skulle give alvorlig kritik fra ombudsmanden, begyndte allerede under 2. verdenskrig, i 1943 i Schweiz. På et laboratorium i Basel testede en 37-årig kemiker nogle syntetiske stoffer som han selv havde skabt, uden at han endnu anede hvad de kunne bruges til. Om eftermiddagen den 16. april 1943 indtog kemikeren en smule af stoffet gennem huden og blev, som han selv senere udtrykte det, "overskyldt af en uafbrudt strøm af fantastiske forestillingsbilleder, der var usædvanligt plastiske og levende".

Kemikeren Albert Hofmann havde som det første menneske oplevet et trip med lsd, *lyserg-sygedietyl-amid*. Netop dette stof var nummer 25 i testrækken og blev derfor døbt LSD-25. Et par dage senere fremstillede han en ny portion og slugte nu frivilligt selv 250 milliontedele af et gram. Trippet var enormt, han så syner og følte "som om jeg var uden for min krop".

Både nazisterne i det tredje rige – og efter krigen de amerikanske efterretningstjenester – var meget interesserede i stoffet og mente at det kunne bruges til at skaffe kontrol over andres bevidsthed. I løbet af 1950'erne begyndte også psykiatere i USA at bruge stoffet til behandling

af patienter. Lsd havde angiveligt vist sig egnet til at "åbne" patienter, og anvendt rigtigt kunne stoffet hjælpe lægerne med at finde vej ind til patienternes dybe traumer. Men blev stoffet omvendt anvendt forkert, kunne det ende katastrofalt for patienterne hvis psykoser og lidelser blev endnu værre.

I Danmark kunne stoffet indtil 1962 kun importeres med særlig tilladelse, men når først stoffet var i landet, kunne det bearbejdes på apoteker og udleveres til forsøgsbrug på sygehuse eller klinikker uden at myndighederne i øvrigt kunne føre kontrol med det. I årene 1961-1962 blev der på Frederiksberg Hospital i København gennemført mange behandlinger med lsd.

I 1962 og frem til 1965 blev stoffet under navnet Delysid registreret som et egentligt lægemiddel og stadig uddelt på offentlige sygehuse uden kontrol af Sundhedsstyrelsen.

I 1965 blev stoffet afregistreret, og fra 1966 blev reglerne for brug af stoffet skærpet da det viste sig at blive misbrugt som narkotika. Lsd kunne ikke som før importeres, og udlevering af stoffet krævede nu tilladelse fra Sundhedsstyrelsen. Fra 1974 blev stoffet helt forbudt.

Folketingets Ombudsmand besluttede i 1976 at undersøge om de danske sundhedsmyndigheder havde svigtet ved ikke tidligere at have grebet ind og begrænset brugen af lsd allerede da de første faresignaler blev tydelige i 1965. Ombudsmanden havde inden da modtaget flere klager fra en mand der var blevet behandlet med lsd på Frederiksberg Hospital allerede i 1961-1962.

Sundhedsstyrelsen oplyste den 20. juni 1974 i et svar til Indenrigsministeriet (der dengang havde ansvaret for sundhedsspørgsmål) – et svar der skulle gå videre til et udvalg i Folketinget – at firmaet bag lsd i 1965 havde bedt om at få stoffet afregistreret, altså fjernet fra markedet, men at "begrundelsen herfor fremgår ikke af Sundhedsstyrelsens sag".

Det var ikke hele historien. Allerede i 1965 da stoffet blev fjernet fra markedet og således ikke mere kunne fås uden myndighedernes kontrol, meddelte firmaet bag lsd Sundhedsstyrelsen at stoffet "med øjeblikkelig varsel" ville blive fjernet fra markedet på "grund af misbrug i forskellige lande, dog ikke i Danmark". Mindre end et halvt år senere, i de første måneder af 1966, modtog myndighederne oplysninger om at der var konstateret lsd-misbrug blandt danske narkomaner, og i februar 1966 skrev Sundhedsstyrelsen til Indenrigsministeriet at firmaet havde ønsket at fjerne lsd-stoffet Delysid "angiveligt på grund af dets farlighed". Det fremgik videre at stoffet "har en overordentlig kraftig psykisk virkning", og at der ved ukontrolleret brug af stoffet var fare for selvmord.

Myndighederne havde, nåede ombudsmanden senere frem til i sin undersøgelse, opfattet meldingen således at stoffet nok var farligt for narkomaner på gaden der var begyndt at misbruge det, men ikke for de psykisk syge der var i behandling med stoffet på hospitaler.

Alligevel, skrev ombudsmanden, havde "det efter min mening været ønskeligt" at Sundhedsstyrelsen havde forsøgt at finde ud af baggrunden for hvorfor firmaet med ét ville fjerne stoffet fra markedet. Og, som ombudsmanden skrev i sin redegørelse, det var "formentlig allerede på dette tidspunkt kendt" at lsd's virkning ved behandling af psykisk syge var langt ringere end forventet. Alligevel – og det blev også kritiseret – foretog myndighederne sig intet for at finde ud af om der var lagre af lsd på hospitalerne, og om stoffet blev brugt forkert, til trods for at lsd blev misbragt af narkomaner, og til trods for at lsd i en årrække var importeret til Danmark og fordelt uden myndighedernes kontrol.

"Det måtte således antages", skrev ombudsmanden, "at der forelå beholdninger, hvis størrelse ikke kunne kendes".

Indenrigsministeriet medgav i oktober 1975 over for ombudsmanden at det "havde været ønskeligt" hvis Sundhedsstyrelsen før 1974 havde sikret sig at lagrene af lsd kun blev brugt til de nu meget få patienter der, så vidt man vidste, kunne have glæde af det.

Folketingets Ombudsmand kunne dog ikke gøre meget for den mand der havde været i behandling med lsd på Frederiksberg Hospital, og som nu klagede over både hospitalet og de ansvarlige læger. Østre Landsret havde i juni 1976 fastslået at hverken hospitalet eller de læger der i 1961-1962 havde behandlet blandt andet den pågældende, kunne pålægges noget ansvar fordi de havde behandlet deres patienter i den tro at stoffet var effektivt og egnet til at behandle stort set alle psykiatriske tilstande.

Folketingets Ombudsmand gennemgik en række erklæringer fra sagkyndige læger der alle gav samme billede: Lsd var brugt til at behandle stort set enhver psykiatrisk tilstand, og først flere år senere gik det op for myndigheder og læger at lsd kun kunne bruges meget snævert til ganske få lidelser, og at det krævede stor sagkundskab at afgøre præcis hvilke patienter der ville have gavn af behandlingen. Sundhedsstyrelsen skrev således i 1974 at hvis lsd blev anvendt af personer uden den rigtige viden, ville det "indebære risiko for fatale komplikationer", mens en overlæge samme år fastslog at forkert anvendelse af lsd ikke blot kan "vise sig virkningsløs, men forvolde alvorlige skader".

Allerede i 1963 kom det første gang frem at lsd kunne være farligt. Det fremgik da af et psykiatrisk tidsskrift at der i forbindelse med

behandlingen af de første 100 patienter var 6 alvorlige komplikationstilfælde.

Retslægerådet mente imidlertid ikke at behandlingen med lsd var så forskellige fra behandlingen med andre typer medicin. I begyndelsen er man, mente rådet, "tilbøjelig" til at bruge et stof meget bredt – på flere såkaldte indikationer – og først når der er samlet viden om hvordan stoffet virker, indsnævres grænserne for hvordan og på hvem medicinen kan bruges.

Folketingets Ombudsmand var ikke enig af to grunde: Dels var der i forbindelse med lsd tale om at lægerne var gået fra at bruge lsd til at behandle stort set enhver psykiatrisk lidelse til nu kun at give stoffet til meget få. For det andet var der i dette tilfælde ikke kun tale om at brugen af lsd var blevet indsnævret fordi stoffet ikke virkede eller havde moderate skadevirkninger, men tværtimod fordi det kunne give fatale komplikationer.

Af den grund mente ombudsmanden at det offentlige burde overveje – uanset om de ansvarlige kunne pålægges et ansvar eller ej – at udbetale erstatning til de lsd-skadede og/eller tilbyde dem behandling for de skader der havde forbindelse med lsd-behandlingen.

Tilbage var kun spørgsmålet om hvorvidt de patienter der blev behandlet med lsd, på forhånd var informeret tilstrækkeligt om den mulige risiko ved at bruge stoffet. Den person der havde klaget til ombudsmanden over sin behandling på Frederiksberg Hospital, hævdede at hverken han eller andre patienter blev orienteret om stoffets virkning og mulige risici.

Folketingets Ombudsmand kunne dog ikke nå til bunds i om denne person var informeret godt nok, men en artikel fra Ugeskrift for Læger offentliggjort i 1962 efterlod det indtryk at lægerne ikke orienterede patienterne om de mulige farer af frygt for at gøre behandlingen vanskelig. Folketingets Ombudsmand fastslog at patienter skal informeres om den behandling der skal foretages, og de risici der kan være forbundet med behandlingen, og bad Indenrigsministeriet udarbejde retningslinjer for hvordan patienter fremover skulle give deres samtykke til at deltage i en behandling.

Indenrigsministeriet afviste fire år senere, den 1. juni 1983, ombudsmandens opfordring om at udbetale erstatning til ofrene for lsd-behandlingen. Tre år herefter, den 23. april 1986, vedtog Folketinget imidlertid, efter at en tv-udsendelse på ny havde sat kritisk fokus på forløbet, en særlig lov om erstatning for skader ved lsd-behandling.

Folketingets Ombudsmands beretning for 1978, side 726.

1979

Psykisk syg skulle ikke have pension – men dog et ordentligt svar

Folketingets Ombudsmand kunne ikke kritisere at en psykisk syg kvinde blev nægtet pension selv om flere læger mente hun var for syg til nogen sinde at kunne arbejde igen. Til gengæld kritiserede ombudsmanden myndighederne for ikke at forklare kvinden hvorfor de mente at det, på trods af at mange læger mente noget andet, var rimeligt at nægte hende invalidepension.

Hun var maniodepressiv, hun havde været syg længe, og hendes læge troede ikke et øjeblik at hun igen ville kunne passe et arbejde. Derfor mente lægen at hun selvfølgelig skulle have invalidepension. Men amtet mente noget andet, og det blev startskuddet til en sag som ombudsmanden behandlede i 1979.

Kvinden søgte allerede i 1976 sin kommune om invalidepension. Kommunen sagde ja og skrev det i en indstilling til det nævn i amtet der skulle træffe den endelige afgørelse. Kvindens læge var helt enig, og det samme var tre andre læger der havde undersøgt hende. Alle fire læger mente at kvinden var for syg til nogensinde igen at kunne arbejde normalt. Det var forsøgt at revalidere hende, men uden held, og ingen mente at det ville føre nogen vegne at gøre forsøget igen. Også det amtslige nævns sekretariat mente af disse grunde at kvinden skulle have mellemste invalidepension, men nævnet mente noget andet. Den 2. juli 1977 afviste nævnet ansøgningen og gav i stedet kvinden såkaldt førtidig enkepension.

Kvinden klagede til Den Sociale Ankestyrelse over afslaget.

Ankestyrelsen bad derfor en psykiatrisk speciallæge der tidligere havde undersøgt kvinden, om at vurdere hende igen. Også han mente at kvinden havde ret til invalidepension. Det hjalp ikke.

Ankestyrelsen meddelte kvinden at det nej hun havde fået, stod fast, og henviste i afgørelsen blot til at hun var blevet undersøgt af den psykia-

triske speciallæge, uden at det blev nævnt hvad lægen var nået frem til: Nemlig at kvinden efter hans opfattelse var syg nok til pension.

Kvindens læge bad derefter flere gange Ankestyrelsen om at se på sagen igen, ikke mindst set i lyset af at flere læger samstemmende mente at hun burde have pension. Først da lægen i et brev skrev at hvis Ankestyrelsen "er i besiddelse af en lægelig bedømmelse (...) der er mere kompetent end de tre nævnte overlæger, vil vi høfligst bede om at få den tilsendt. I modsat fald må vi udbede os en mere nuanceret begrundelse for afslaget på den søgte invalidepension".

Ankestyrelsen svarede at afgørelsen byggede på de lægelige oplysninger, og at der ikke var nogen grund til at genoptage sagen. Kvindens læge svarede på ny at det var svært for ham at se hvordan beslutningen kunne være taget på baggrund af de lægelige oplysninger når alle involverede læger netop mente kvinden skulle have invalidepension.

Han bad derfor – igen – om en bedre begrundelse. Ankestyrelsen fremsendte nu notater fra Ankestyrelsens psykiatriske konsulent. Heraf fremgik det at styrelsen havde lagt de lægeerklæringer der var tilgængelige, til grund, men at styrelsen ikke var enig i erklæringernes konklusion og derfor havde sagt nej til pension. Styrelsen mente at kvindens sygdom relativt let kunne behandles.

Sagen blev indbragt til Folketingets Ombudsmand af kvindens læge der nok en gang gjorde det klart at samtlige læger der havde set på kvinden, var enige om at hun burde have pension. Ombudsmanden gennemgik sagen og gjorde det klart at når der var så stor uenighed mellem fire læger og styrelsens konsulent, måtte Retslægerådet se på sagen og vurdere hvor syg kvinden var.

Ankestyrelsen bad derfor rådet se på sagen. Rådet endte med at støtte lægekonsulenten og se bort fra de fire lægers konklusioner.

Ombudsmanden konkluderede derefter at han ikke kunne kritisere Ankestyrelsens beslutning om ikke at give kvinden invalidepension, men han kritiserede i stedet styrelsen for "mangelfuldt" at have forklaret baggrunden for at kvinden ikke kunne få pensionen. Afgørende i sagen var at en række læger faktisk støttede kvinden i hendes ønske om at få pension, og styrelsen forklarede ikke hvordan den – på trods af disse lægeudtalelser – var nået frem til at hun alligevel skulle have et nej.

1980

Da alt skulle holdes hemmeligt i sagen om eksport af jagtfalke til arabiske lande

Folketingets Ombudsmand kritiserede Udenrigsministeriet for at nægte en borger aktindsigt i en række dokumenter om Danmarks eksport af jagtfalke. Ministeriet afviste dog at følge ombudsmandens henstilling.

En borger fandt Danmarks eksport af jagtfalke til visse arabiske lande interessant – og så interessant at han sendte Udenrigsministeriet en anmodning om aktindsigt i disse sager.

Ministeriet mente imidlertid ikke at disse dokumenter burde offentliggøres, og gav derfor borgeren et afslag. Den jagtfalkinteresserede borger klagede derpå til Folketingets Ombudsmand der bad ministeriet om en redegørelse. Af redegørelsen fremgik at man i ministeriet "nøje" havde overvejet sagen, og selv om nogle af dokumenterne var omfattet af offentlighedslovens regler, ønskede ministeriet ikke at udlevere dem "under hensyn til fremmede magter".

Ministeriet henviste til de fremmede magters – i dette tilfælde arabiske landes – "mulige reaktion i tilfælde af" at ministeriet offentliggjorde dokumenter om fugleeksporten der kunne "eksponere disse landes forhold til Danmark". Ministeriet tilføjede at selv delvis aktindsigt "kunne efter omstændighederne indebære en prisgivelse af de udenrigspolitiske hensyn, som det er Udenrigsministeriets opgave at tilgodese".

Sagt med andre ord: Ministeriet medgav at visse dokumenter ville være omfattet af offentlighedsloven, men de arabiske lande der aftog de danske jagtfalke, ville ifølge ministeriet reagere meget negativt hvis dokumenterne blev offentliggjort, også selv om ministeriet kun udleverede få dokumenter.

Udenrigsministeriet mente at være i sin gode ret til at nægte at udlevere samtlige dokumenter. Ministeriet henviste til en regel i offentligheds-

loven der generelt undtager "dokumenter om udenrigspolitiske og udenrigsøkonomiske forhold" – denne undtagelse gør det muligt at afvise aktindsigt i alle dokumenter om udenrigspolitik og -økonomi uden at ministeriet er tvunget til at gå hvert et ord i hvert et dokument igennem og vurdere om der ville ske skade ved at udlevere dokumentet.

Til gengæld er det et krav at denne undtagelse fra retten til aktindsigt kun omfatter dokumenter med et ganske bestemt indhold, nemlig dokumenter som klart handler om "udenrigspolitiske og udenrigsøkonomiske forhold".

Folketingets Ombudsmand var enig med Udenrigsministeriet i at et andet lands vrede over at ministeriet offentliggjorde dokumenter, kunne spille en rolle når ministeriet skulle beslutte sig for at give aktindsigt eller ej, men ombudsmanden mente ikke at ministeriet kunne nægte aktindsigt udelukkende med den begrundelse hvis et dokument i øvrigt ikke indeholdt oplysninger om udenrigspolitik eller udenrigsøkonomi.

Det ville kræve, mente ombudsmanden, at der faktisk i hvert enkelt af de dokumenter ministeriet ikke ville slippe, stod noget om udenrigspolitik eller udenrigsøkonomi.

Ministeriet måtte derfor gennemgå dokumenterne side for side og afvise at udlevere de dokumenter der indeholdt udenrigspolitiske eller udenrigsøkonomiske oplysninger. Resten måtte udleveres.

Hensynet til de fremmede lande – der ifølge ministeriet ville blive vrede – var et legitimt synspunkt, men kunne ikke bruges til at hemmeligholde hele sagen.

Ombudsmanden fremhævede at der ikke nødvendigvis ville være noget galt i mere generelt at hævde at Danmarks forhold til bestemte lande ville lide stor skade hvis disse dokumenter blev offentliggjort. Men da offentlighedsloven bygger på en stor grad af åbenhed og krav om at afvisning af aktindsigt kun kan ske hvis væsentlige hensyn taler for det, ville det dog kræve, som ombudsmanden sagde, "at der kan godtgøres en særlig vægtig grund herfor".

Ombudsmanden gjorde det klart at han ikke var uenig med ministeriet i at ministeriet helt eller delvis kunne afvise at give aktindsigt, men det krævede dog at der var en konkret eller nærliggende udsigt til at Danmarks forhold til de arabiske lande så faktisk ville tage skade. Det skulle med andre ord sandsynliggøres.

Udenrigsministeriet svarede at det ikke var muligt at skaffe mere dokumentation for at forholdet til de arabiske jagtfalkimportører faktisk ville lide skade, og ombudsmanden mente derfor at ministeriet ikke "på

tilstrækkeligt overbevisende måde” havde sandsynliggjort at der var grund til at nægte borgeren aktindsigt.

Folketingets Ombudsmand bad af den grund Udenrigsministeriet overveje sagen igen.

Ministeriet genovervejede sagen, men nåede samme resultat og nægtede fortsat at udlevere akter i sagen om jagtfalkeksporten.

1981

Hvor længe må en pølsevogn holde åbent?

Folketingets Ombudsmand bad myndighederne genåbne en principiel sag om hvornår en pølsevogn i en jysk provinsby skulle lukke. Pølsevognen var nemlig efter loven en restaurant og kunne derfor få dispensation til at holde åbent efter midnat. Selv om pølsespiserne ikke havde noget sted at tisse.

Må en pølsevogn holde åbent efter midnat, er en pølsevogn en "restauration" eller et "andet serveringssted" – og hvor skal kunderne tisse efter klokken 24 når byens offentlige toiletter lukker?

Spørgsmålene tårnede sig op – og ikke alle var lige juridiske – da en skare af jurister, herunder ombudsmanden, i 1981 tog fat på at behandle en principiel sag om åbningstiderne for en pølsevogn i en jysk provinsby.

Ejeren af den pågældende pølsevogn der stod placeret et par hundrede meter fra en kaserne, var træt af at han var tvunget til at stoppe med at sælge pølser og andet godt klokken 24. Sagen var, mente ejeren, at soldaterne på kasernen ofte først kom tilbage efter klokken 24, og at også taxa-chauffører og andre der arbejdede om natten, havde brug for et sted at spise.

Men "nej", sagde politimesteren da pølsemanden spurgte, for den slags er der lovgivet om, og ifølge restaurationslovens § 28, stk. 1, skal "restaurationer og andre serveringssteder" holde lukket mellem kl. 24 og kl. 5, men det er dog sådan, sagde politimesteren, at byrådet i den enkelte kommune kan give en dispensation således at "restaurationer" alligevel må holde længere åbent, og meget kan man sige om en pølsevogn, men det var ifølge politimesteren ingen restauration.

Pølsemanden var ikke tilfreds med afslaget og klagede sin nød til Industriministeriet. Igen måtte politiet vurdere sagen, men svaret var stadig nej.

En pølsevogn er et "serveringssted" og ikke en "restauration", og kun en restauration kan få dispensation.

Desuden havde det lokale politi spurgt andre jyske politikredse om man på de kanter lod pølsevogne holde åbent efter klokken 24.

Svaret var nej.

Industriministeriet meddelte derefter pølsemanden, efter at ministeriet havde indsamlet bud på hvad en pølsevogn er, at ministeriet ikke ville tilsidesætte det nej pølsemanden allerede havde fået fra de lokale myndigheder.

Svaret var igen nej.

Men pølsemanden ville ikke give op og klagede nu til ombudsmanden der igen måtte bede Industriministeriet om en udtalelse.

Nu medgav Industriministeriet pludselig at ministeriet alligevel ikke var enig med politiet og byrådet i at man ved at bruge restaurationsloven kunne nægte pølsevognen at holde åbent efter klokken 24, for så indlysende var det efter nærmere omtanke ikke at en pølsevogn ikke var en slags restaurant.

Ifølge loven skulle "restaurationer og andre serveringssteder" lukke klokken 24, og kun "restaurationer" kunne af kommunen få dispensation til alligevel at holde åbent.

Og en pølsevogn – det måtte være et "andet serveringssted". Men det viste sig altså, da ministeriet kiggede på baggrunden for loven, at man med "andre serveringssteder" ikke mente pølsevogne, men steder der fik en tilladelse til at sælge mad ved en enkelt lejlighed.

Ergo: En pølsevogn måtte være en restauration.

Når ministeriet alligevel havde sagt ja til politiets nej, var grunden at andre jyske politikredse heller ikke tillod natåbne pølsevogne, og at kommunen, da den første gang havde givet pølsemanden ret til at stille sin pølsevogn ved kasernen, havde aftalt at den skulle lukke klokken 24.

Nu havde ministeriet imidlertid opdaget at Københavns Kommune havde ladet ikke færre end 72 pølsevogne i hovedstaden holde åbent efter midnat. Politiet måtte igen – nu for fjerde gang – udtale sig om sagen.

Politimesteren måtte bøje sig for at en pølsevogn på sin vis kunne være en restauration, om end han fandt "evidente forskelle" på at drive en restaurant og en pølsevogn. For eksempel, mente politimesteren, skal gæster på en restauration have adgang til et toilet, og toiletter var der ikke mange af i pølsevognen.

Selvfølgelig kunne de trængende pølsespisere så benytte de offentlige toiletter i byen, men de lukkede også klokken 24 så der ville intet sted være at tisse efter midnat, i hvert fald ikke på et toilet. "Der kunne tæn-

kes", skrev politimesteren, at "opstå politimæssige og miljømæssige problemer omkring det område, hvor en pølsevogn er opstillet".

Derfor sagde politimesteren nej. Igen.

Også kommunen mente at en restaurant var en restaurant og ikke en pølsevogn. Og så var der også den med toiletterne. Udsigten til at pølsevisperne ikke havde et sted at tisse, kunne give "ordensmæssige problemer", og det ville derfor være "særdeles uheldigt" hvis pølsevognen ikke lukkede og slukkede klokken 24.

Tilbage stod, og det var kernen i ombudsmandens udtalelse i sagen: Politiet havde oprindeligt sagt nej til pølsemandens ønske om at holde åbent efter midnat i den tro at en pølsevogn ikke kunne sidestilles med en restauration. Derfor kunne tilladelsen ikke gives.

Men den tolkning var forkert. Ombudsmanden kritiserede ministeriet, da ministeriet jo havde ment at politiet og byrådet tolkede lovgivningen forkert, for ikke at have bedt politiet træffe en ny afgørelse.

Ombudsmanden bad derfor de lokale myndigheder se på sagen endnu en gang og træffe en ny afgørelse – nu set i lyset af at loven altså ikke kendte forskel på en "rigtig" restaurant og en pølsevogn.

1982

Miljøfolk i staten må tale frit – men kun på egne vegne

Folketingets Ombudsmand fastslog at direktøren i Miljøstyrelsen gerne måtte pålægge en medarbejder tavshed om forureningen af en fjord så længe medarbejderen udtalte sig på vegne af styrelsen. Som privatperson havde medarbejderen dog fuld ytringsfrihed.

Enhver har retten til at tale frit, hedder det i grundloven – og så alligevel ikke. En offentligt ansat kan, uden at det er i strid med grundloven, nægtes retten til at tale frit hvis han taler på sin arbejdsgivers vegne. Det var kernen i en principiel sag om ytringsfrihed som ombudsmanden behandlede i 1981.

Folketingets Ombudsmand tog selv sagen op efter at en avis i september 1981 beskrev hvordan direktøren i Miljøstyrelsen havde givet en medarbejder ved styrelsens havforureningslaboratorium forbud mod at udtale sig om forureningen af Hjarbæk Fjord. De statslige myndigheder havde i samarbejde med Viborg Amt nedsat arbejds- og styringsgrupper der skulle vurdere forureningen og komme med løsninger. I disse grupper var det aftalt at kun én person, nemlig formanden – amtsborgmesteren i Viborg – måtte udtale sig om arbejdet. Det var også aftalt at resultater og vurderinger ikke måtte offentliggøres før de havde været behandlet i både arbejds- og styringsgrupper.

I løbet af sommeren 1981 blev direktøren for Miljøstyrelsen orienteret om at en medarbejder ved havforureningslaboratoriet havde tænkt sig at optræde i tv, men kun hvis Miljøstyrelsen var indforstået. Interviewet med den pågældende blev imidlertid gennemført inden Miljøstyrelsen havde svaret – først dagen efter, og da var det for sent, svarede Miljøstyrelsen at den pågældende medarbejder ikke burde medvirke.

To dage efter beklagede Miljøstyrelsens direktør at medarbejderen havde ladet sig interviewe uden at afvente grønt lys, og styrelsens direktør skrev samtidig til laboratoriets chef at han måtte ”pålægge dig og dine

medarbejdere, at der ikke fremover fremsættes udtalelser vedrørende Hjarbæk Fjord, uden at det sker efter forudgående aftale ...”.

Dette ville også ramme en anden medarbejder der havde skrevet en populærvidenskabelig artikel om forureningen af Hjarbæk Fjord.

Chefen for havforureningslaboratoriet var langt fra tilfreds med dette krav og skrev i et brev til Miljøstyrelsens direktør at dette var ”udtryk for en censurordning”. Det synspunkt fastholdt han uanset at også Viborgs amtsborgmester kaldte det uheldigt at en medarbejder udtalte sig til pressen i stedet for at fremføre sine synspunkter for arbejdsgruppen.

Laboratoriechefen pegede desuden på at laboratoriet slet ikke var inddraget i det arbejde der blev udført af arbejds- og styringsgrupper og derfor ikke kunne være bundet af kommissoriet for arbejdsgrupperne, ligesom laboratoriet allerede havde orienteret amtet om hvad det mente om forureningen af Hjarbæk Fjord. Samtlige notater der var udarbejdet i laboratoriet, var sendt til amtet, så der var ikke tale om at offentligheden blev orienteret før arbejdsgrupperne. Endelig gjorde laboratoriechefen opmærksom på at den pågældende medarbejder havde fået de spørgsmål han ville få stillet, udleveret fra Danmarks Radio; medarbejderen havde udarbejdet et notat om de svar han ville give, og havde drøftet det hele med laboratoriets øvrige ansatte således at hans svar var så dækkende som muligt. Chefen mente at det hørte med til ”laboratoriets tjenestepligter” at medvirke i en tv-udsendelse som der var tale om her, og bemærkede til slut at ”laboratoriets medarbejdere i den konkrete sag har udført et kompetent og kvalificeret stykke arbejde ...”.

Direktøren og laboratoriechefen holdt et møde og drøftede sagen hvor direktøren for Miljøstyrelsen gav udtryk for at hensigten med brevet ”ikke var og på intet tidspunkt (...) havde været tænkt som censur”.

I september 1981 stillede et medlem af Folketinget spørgsmål til miljøministeren om sagen. Den pågældende politiker spurgte om ministeren kunne dementere at nogle medarbejdere havde forbud mod at udtale sig om forholdene i fjorden, og bad om hans vurdering af om et sådant forbud var foreneligt med grundlovens regler for ytringsfrihed.

Miljøstyrelsen svarede at ingen medarbejdere havde fået forbud mod at udtale sig om forureningen, men kun påbud om at holde sig til aftalen om at informationer om forureningen skulle gå igennem styrings- og arbejdsgrupperne. Disse spørgsmål og svar i Folketinget udløste en artikel i et dagblad og medførte derefter at ombudsmanden gik ind i sagen.

Folketingets Ombudsmand fastslog at enhver har ret til at offentliggøre ”sine tanker”, og at det er almindeligt antaget at den grundlovssikrede ytringsfrihed også gælder offentligt ansatte. Der kan således ikke,

heller ikke ved lov, indføres en ordning hvorefter en offentligt ansat skal indhente tilladelse til at offentliggøre sine tanker, for eksempel i form af en artikel eller lignende, medmindre den pågældende ikke udtaler sig på egne vegne, men på vegne af sin offentlige arbejdsgiver.

Ombudsmanden mente imidlertid efter at have set på sagen at Miljøstyrelsens direktør kun ville begrænse laboratoriets adgang til at udtale sig til offentligheden, og at påbuddet kun havde betydning når det angik medarbejdernes mulighed for at udtale sig på laboratoriets eller Miljøstyrelsens vegne. Folketingets Ombudsmand tilføjede dog at Miljøstyrelsens direktør i sit pålæg kunne have gjort det klarere at han ikke ønskede at begrænse de ansattes generelle ytringsfrihed eller indføre censur.

Ombudsmanden gjorde ikke mere ved sagen.

1983

”Det er snart på tide at du bare bliver lidt voksen” – om et groft brev fra kommunen

Folketingets Ombudsmand udtrykte skarp kritik af en kommunal sagsbehandler der i et brev havde været usædvanlig grov og truende over for en bistandsmodtager.

En dag i juli 1983 modtog en bistandsklient et ganske vredt brev fra en sagsbehandler i kommunen. Kvinden var netop flyttet fra en kommune til en anden, men modtog stadig bistandshjælp fra sin gamle kommune.

I brevet fortalte sagsbehandleren ikke blot kvinden at hendes bistandshjælp var ”stoppet med øjeblikkelig virkning” – uden nogen særlig begrundelse – men brevet indeholdt også en række andre anklager:

”Angående din datter skal du som hendes moder sørge for din datters opvækst og socialforvaltningen vil under ingen omstændigheder acceptere, at du tager ophold på et kollegieværelse i (...) og måske tager din datter med. Din datter skal ikke ’slæbes’ rundt fra sted til sted, hver gang du finder en ny ven. Dette vil socialforvaltningen snarest sætte en stopper for, ved at fjerne din datter fra hjemmet og placere hende i eventuel familiepleje. Denne gang er det sidste advarsel og det er snart på tide, at du bare bliver lidt voksen. Når du ikke får nogen løn eller bistandshjælp, skal du ikke starte med at ’platte’ din moder for penge. Jeg kan ikke se anden udvej end at du må lade dig forsørge af dine mandlige bekendtskaber.”

Sagsbehandleren var vred over at kvinden, efter at kommunen havde stillet en knallert til kvindens rådighed så hun kunne køre 25 km fra sin bopæl til arbejdet på en institution, den første dag havde forladt institutionen efter få timers arbejde. Hvorpå hun i stedet gik til sin nye kommune for at bede om bistandshjælp der.

Kvinden klagede til Folketingets Ombudsmand over brevet hvis tone hun fandt lige grov nok. Kvindens sagsbehandler medgav i sit svar til ombudsmanden at socialforvaltningen havde været nødt til at tale på en

måde der i "sin enkle og simple form afveg endog meget fra normen i et forsøg på at opnå en relevant kontakt".

Ifølge sagsbehandleren bar "familiens kommunikationsformer" præg af et "særdeles simpelt" sprogbrug, og familien gik "fra affekt til voldsomhed når sproget ikke slog til".

Ombudsmanden bemærkede i sin udtalelse om sagen at kommunens ambition om at udtrykke sig i et sprog kvinden forstod, ikke helt var lykkedes, idet kvinden "fortolkede sidste afsnit i skrivelsen" – hvor kvinden blev bedt om at lade sig forsørge af sine mandlige bekendtskaber – "som en opfordring til prostitution".

Kommunalbestyrelsen skrev til ombudsmanden at "dette naturligvis ikke havde været hensigten", og beklagede at denne formulering havde givet kvinden det indtryk at hun blev opfordret til som erstatning for bistandshjælpen at leve af prostitution.

Folketingets Ombudsmand fastslog at det var "overordentlig uheldigt" at kommunen i sit brev af 14. juli 1983 formulerede sig "stærkt krænkende". Brevet var, mente ombudsmanden, "befalende, udkældende og truende og berører private forhold, der klart falder uden for, hvad en social- og sundhedsforvaltning skal beskæftige sig med".

1984

Da trafikministeren i vrede nægtede at holde dagbladet Politiken

Ombudsmanden kritiserede trafikministeren for i protest over en artikel at opsige samtlige ministeriets abonnementer på dagbladet Politiken.

Enhver i Danmark må, det er indlysende, selv bestemme om han eller hun vil holde avis, hvilken avis der skal holdes, og, i raseri over avisens indhold, omgående sige avisen op.

Det gælder bare ikke Trafikministeriet – i hvert fald ikke hvis trafikministeren opsiger samtlige abonnementer på en bestemt avis i protest mod en enkelt artikel i avisen på en bestemt dag.

Det er kernen i en sag som Folketingets Ombudsmand behandlede i 1984.

Trafikministeren havde den 12. november 1984 skrevet til chefredaktøren for dagbladet Politiken og sagt samtlige abonnementer på avisen op. Avisen skulle ikke mere, besluttede ministeren, leveres til hverken ministeriets departement, til ministeriets enkelte kontorer, styrelser eller ét eneste af landets postkontorer eller televirksomheder.

Ministeren skrev i sit brev til Politiken: "Det er med beklagelse, jeg hermed må oplyse, at jeg i dag har givet besked (...) om at opsige vores abonnementer på Politiken."

Årsagen var, forklarede ministeren, en sekvens i en artikel bragt dagen før, den 11. november 1984 – i artiklen "Sket i ugen".

Her skrev en debattør:

"Alle ved, at Jesus havde skæg, men havde han også tre slags? Ja, det havde han faktisk. I hvert fald ifølge kunstneren Jens Jørgen Thorsen. Jesu tre slags skæg var øl, fiske og hornmusik. I ugen, der gik, sørgede trafikminister (...) for at de synlige følger af den ene slags skæg, nemlig Jesu erige-rede lem blev fjernet fra en DSB-mur i Birkerød. Her havde Thorsen

afbilledet den eneste del af Kristus, der ikke blev sømmet fast på korset. Sådant var de to, der i ugens løb stod sammen om at gøre reklame for den glade kristendom.”

”Den pågældende sekvens er”, skrev ministeren, ”efter min fulde overbevisning et groft og utilstedeligt blasfemisk angreb imod den danske folkekirkel og dens helligste symbol. Aviser med dette indhold ønsker ministeriet at være foruden. Enhver kan selvsagt (og i henhold til grundlovens § 77) skrive og trykke, hvad enhver lyster. Men så må det på helt samme måde stå enhver frit for, om man ønsker at besidde den pågældende publikation. Det er klart, at vi vil savne avisen, men det vil dog være et overkommeligt savn.”

Baggrunden for sagen var at kunstneren Jens Jørgen Thorsen – efter tilladelse fra en medarbejder i DSB’s ledelse – have afbilledet Jesus’ penis på en mur ved Birkerød Station. Trafikministeren havde fået fjernet billedet, hvilket udløste de krasse bemærkninger fra debattøren.

Senere, den 21. november 1984, skrev ministeren i et indlæg i Politiken: ”Nuvel, jeg var meget vred, og jeg er dette fortsat. I vrede træffes måske ikke de allerkløgeste beslutninger” – men han fastholdt dog at have gjort det rigtige ved at opsigel avisen.

Folketingets Ombudsmand gik ind i sagen efter at flere havde klaget over ministerens beslutning. Ombudsmanden bad derfor ministeriet forklare hvilket retligt grundlag beslutningen om at sigel avisen var truffet på.

Ministeren svarede at han var ansvarlig for hvordan bevillingerne blev brugt, ”og”, skrev ministeren, for tiden ”finder jeg ikke, at ministeriets midler kan anvendes til indkøb af Politiken”. Folketingets Ombudsmand gav i sin udtalelse om sagen ministeren ret i at han ikke bare var politisk chef, men også chef for forvaltningen og dermed ministeriets bevillinger.

Men alligevel er der forskel på at være politisk chef og chef for forvaltningen. Som minister er man underlagt grundlovens bestemmelser og Folketingets kontrol, men kun i begrænset omfang egentlig ”retlig regulering”.

Som forvaltningschef er det anderledes: Her er ministeren underlagt de almindelige forvaltningsregler, herunder – som ombudsmanden skrev – ”princippet om lovmæssig forvaltning”. I sådanne sager, når der træffes en forvaltningsafgørelse som at opsigel et større antal avisabonnementer, er det uden betydning om afgørelsen træffes af ministeren selv eller en medarbejder på hans vegne.

Folketingets Ombudsmand fastslog at beslutningen om at sigel avisen til Politiken ikke kræver anden hjemmel end hvad der normalt måtte

gælde af regler for brug af kontoen til kontorhold, men det betyder ikke, fastslog ombudsmanden, at ministeren har frit spil. Han er underlagt "forvaltningsrettens almindelige regler".

Det fremgik af ombudsmandens udtalelse at "de dispositioner, der træffes, skal forfølge formål, der kan anses som saglige". Afgørende i denne sag var om reglerne for brug af Trafikministeriets konto for kontorhold kunne bruges til at vise vrede over Politikens "angreb mod folkekirken". Ombudsmanden måtte basere sin afgørelse på at trafikministeren med sin beslutning om ikke mere at holde Politiken ønskede at varetage offentlige interesser, nemlig at modvirke "angrebet" mod folkekirken, og et sådan ønske – at beskytte folkekirken – kunne selvfølgelig ikke siges at være "usagligt". Folketingets Ombudsmand mente dog at en sådan "straffeaktion" mod Politiken nok "falder ganske uden for rammerne af den kreds af hensyn" som kontoen til kontorhold skal bruges til. Ombudsmanden pegede dog selv på at forvaltningsreglerne er udformet for at sikre den enkelte borger retsbeskyttelse i forhold til det offentlige og ikke for at beskytte aviser mod at blive opsagt, hvorfor man i denne sag befandt sig i "forvaltningsrettens grænseområde". Alligevel bad ombudsmandens om at ministeren ændrede sin beslutning om ikke at holde Politiken.

Folketingets Ombudsmand pegede desuden i sin udtalelse på at sagen "kunne åbne op for principielt betænkelige konsekvenser" for forholdet mellem det offentlige og medierne – han tænkte her på spørgsmålet om hvor langt en myndighed kan gå når den ønsker at reagere over for kritiske eller negative indslag i pressen.

Trafikministeren skrev den 6. december 1984 til ombudsmanden og meddelte at ministeriet igen ville holde Politiken. I hans pressemeddelelse om sagen hed det: "Ombudsmanden fremsætter en meget udførlig og nuanceret vurdering af min beslutning om opsigelse af en række tjenesteabonnementer på Politiken. Hans konklusion er efter en række overvejelser, at jeg ikke burde have opsagt avisen. Ombudsmandens vurdering er rent retlig juridisk, medens min handling naturligvis var oplagt politisk. Når ombudsmanden henstiller til mig ikke at effektuere beslutningen, vil jeg naturligvis af retlige grunde rette mig derefter."

1985

Om at være nabo til en grisefest

Ombudsmanden mente ikke Miljøstyrelsen først kunne kræve at larmende grisefester skulle holde sig inden for de tilladte støjgrænser, og bagefter, da grisefesterne blev fremhævet som af betydning for byens turister, alligevel tillade den utilladelige larm.

Grisefester kan være ganske fornøjelige, også i Danmark – men ikke nødvendigvis for den nabo hvis soveværelse og stue vender ud mod den gårdhave hvor festlighederne finder sted. Derfor kæmpede en nabo til grisefester i en provinsby i midten af 1980'erne mod støjen fra restauranten ved siden af. Først med held idet Miljøstyrelsens sagde slut med støjende grisefester, siden med mindre held da Miljøstyrelsen, uden at noget var forandret, skiftede mening og mente at naboen måtte leve med lar-men. Til sidst endte sagen hos Folketingets Ombudsmand.

Sagen om grisefesterne tog sin begyndelse i 1983 da en kommune gav tilladelse til at en restaurant i sommermånederne måtte holde op til 10 grisefester, blot musikken stoppede klokken 22 og der var ryddet op klokken 23. Tilladelse blev givet på trods af at kommunen på forhånd regnede med at det ville blive svært at holde sig inden for Miljøstyrelsens støjregler.

Grisefesten kunne begynde – hvorpå naboen klagede over støjen. Støjmålinger viste at der var ganske meget larm, et konstant niveau på 78 dB mens festen var i gang og 66 dB under oprydningen.

Kommunen gav derfor restauratøren besked på at det var slut med at bruge højtalere under grisefesten, men heller ikke den beslutning var naboen tilfreds med. Højtaler eller ej, lar-men ville stadig være over alle grænser, mente han. Miljøstyrelsen kom på kontrolbesøg og gav besked på at støjniveauet højst måtte være 45 dB om aftenen og 40 dB om natten. Dermed var det reelt slut med grisefesterne. Restauratøren var utilfreds, og det samme var byens turistforening. Kommunen skrev til Miljøstyrel-

sen og meddelte at med de støjgrænser ville det være umuligt at holde grisefest. Men styrelsen stod fast: Loven giver ikke mulighed for at sige at én type larm kunne tillades, mens en anden var forbudt, afgørende var alene støjgrænserne, og sagen kunne kun genoptages hvis der kom nye væsentlige oplysninger.

Grisefesterne fortsatte dog, og kommunen tog med for at måle støjen. Målinger viste at lydniveauet i den mest belastende aften var 61 dB. Kommunen forbød derefter alle udendørsarrangementer.

Grisefesterne var dog – mente nogle – svære at undvære. I september skrev to af kommunens politikere til miljøministeren og bad om at få reglerne ændret således at udendørsarrangementer, som nu var forbudt, kunne gennemføres. Også turistforeningen skrev til ministeren og gjorde det klart at grisefesterne var velbesøgte familiearrangementer som ikke burde forbydes. Foreningen mente også at naboens klage var "grotesk" da han, mente turistforeningen, "egentlig ikke har noget imod grisefesterne og anden servering", men blot var generet af anden støj omkring restauranten i nattetimerne.

Miljøstyrelsen besluttede at se på sagen igen og nåede nu i december 1984 frem til at "det væsentligste problem for klageren" var den samlede støj fra restauranten, ikke nødvendigvis grisefesterne. Styrelsen mente nu at hvis restauranten generelt dæmpede sig, ville de få grisefester ikke betyde så meget "som klagemoment" – klageren kunne således fint leve med larmen, faktisk ønskede han selv afgørelsen ændret bare den samlede larm ikke var for generende.

Da grisefesterne åbenbart havde "en vis betydning for byen i turistsammenhæng" og kun fandt sted få gange om året, mente styrelsen at sagen kunne genoptages, og at restauratøren kunne få tilladelse til at holde sine grisefester.

Men dermed var det ikke slut. Sagens tidligere klager, naboen, skrev til Folketingets Ombudsmand og klagede nu over at Miljøstyrelsen havde genoptaget sagen og omstødt sin tidligere afgørelse uanset at der "intet nyt" var i sagen. Klageren mente også at larmen var præcis så slem som før, intet var blevet bedre.

Ombudsmanden fastslog i sin redegørelse at en tidligere afgørelse "ikke frit kan tilbagekaldes", men kun hvis særlige grunde taler for det, enten fordi den første afgørelse var forkert eller baserede sig på et mangelfuldt eller fejltagtigt grundlag, eller fordi omstændighederne havde ændret sig.

I den pågældende sag var der ikke tale om at Miljøstyrelsens første afgørelse var truffet på et forkert eller mangelfuldt grundlag, men udeluk-

kende at styrelsen efter at have fået henvendelser i sagen traf en ny beslutning på et grundlag der ikke var anderledes end før. Ombudsmanden forstod sagen således at Miljøstyrelsens nye afgørelse var truffet ud fra en forventning om at støjen alligevel ikke var så generende for klageren, men at grisefesterne til gengæld var vigtige for byens turister. Ombudsmanden mente ikke at argumentet om at klageren godt kunne leve med grisefesterne hvis bare den samlede støj faldt, var holdbart; klageren havde i hvert fald ikke selv givet udtryk for noget sådant. I virkeligheden betød Miljøstyrelsens nye afgørelse jo at klageren måtte tåle støj der oversteg de fastsatte grænser. Med andre ord havde Miljøstyrelsen ikke ret til at lave afgørelsen om – og dermed tillade mere støj – hvorfor ombudsmanden bad styrelsen vurdere sagen forfra og træffe en ny afgørelse.

Miljøstyrelsen meddelte senere at den var enig med ombudsmanden i at der ikke fuldt ud var grund til at lave den første afgørelse om.

1986

Forbudt at sige job op – selv med ni timers daglig transport

Folketingets Ombudsmand bad i flere omgange myndighederne genoverveje det rimelige i at en kvindelig sygeplejerske blev sat i karantæne og ikke kunne få ekstra dagpenge fordi myndighederne mente at hun uden tilstrækkelig grund havde opsagt et job i Aalborg. Kvinden boede på Læsø og havde fire en halv times transport. Hver vej.

Hun måtte bruge ni timer om dagen på transport til og fra arbejde – sygeplejersken der boede på øen Læsø og arbejdede på et hospital i Aalborg. Fire en halv time hver vej. I 1983 var hun blevet færdiguddannet som sygeplejerske, men dengang var der intet arbejde at få på Læsø. Derfor tog hun arbejde i Aalborg med fast nattevagt hver anden uge, men transporttiden var så lang at hun helt opgav at komme hjem. Derfor måtte hun overnatte på fastlandet i de uger hvor hun arbejdede om natten.

I Aalborg arbejdede hun 29 timer om ugen – men tøvede ikke da der i 1984 dukkede et deltidsarbejde op på Læsø. Her fik hun tilbudt 17,5 timers arbejde om ugen – og sagde ja. Hendes a-kasse mente imidlertid at der var tale om "ufyldestgørende begrundet arbejdsophør" og straffede hende med fem ugers karantæne så hun ikke kunne få supplerende dagpenge. A-kassen mente ikke hun havde haft tilstrækkelig grund til at sige sit job i Aalborg op da hun i sin tid havde "accepteret afstanden" mellem bopæl og arbejdssted. Kvinden klagede til Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikring og fremhævede at hun aldrig havde "accepteret" afstanden. Der var ikke noget arbejde at få på Læsø, og da hun gerne ville i gang, tog hun job i Aalborg. Men situationen var nu "uholdbar" fordi hun på grund af den lange afstand kun kunne være hjemme hver anden uge.

Direktoratet afviste hendes indsigelse: Kvinden havde ikke "fyldestgørende grund" til at sige sit job op. Kvinden klagede derefter til Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen der imidlertid var enig med direktoratet.

Sygeplejersken skrev derfor til Folketingets Ombudsmand og gjorde det klart at hun fandt beslutningen om karantænen "urimelig". Ombudsmanden nærlæste de regler som myndighederne havde truffet deres beslutning på baggrund af: Heraf fremgik at en person har muligheden for at nægte at tage et job uden at få karantæne, bare grunden er god nok. Men samme gode grund, for eksempel at transporttiden er meget, meget lang, "godtages imidlertid ikke altid, når der er tale om arbejdsophør".

Pointen var, mente ombudsmanden, at reglerne ikke var absolutte således at sygeplejersken nødvendigvis *skulle* i karantæne, men at reglerne var vejledende. Ombudsmanden bemærkede at der i dette tilfælde var tale om en "helt usædvanlig lang transporttid" der "ligger langt ud over, hvad der kan accepteres som begrundelse for ikke at overtage et anvist arbejde".

Men myndighederne fastholdt deres afslag – selv om ombudsmanden bad Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen se på sagen igen – nu med den ekstra begrundelse at sygeplejerskens nye arbejde på Læsø ikke var varigt, hun havde kun fået et vikariat, og desuden mente ankenævnet at kvinden måtte acceptere en lang transporttid fordi hun havde bosat sig i et område hvor der var relativt få arbejdspladser.

Folketingets Ombudsmand stod imidlertid fast: Argumentet om at personer der bor i områder med færre job, må acceptere længere transporttid, kunne være godt nok. Men ombudsmanden var ikke enig i at det i alle tilfælde betød noget om et nyt arbejde var af varig karakter.

Ombudsmanden fastslog at myndighederne i det konkrete tilfælde måtte vurdere om der vitterlig var tale om at sygeplejersken uden grund havde forladt sit arbejde og derfor skulle straffes når hun ønskede at skifte job for at slippe for ni timers daglig transport med den konsekvens at hun måtte opholde sig fra hjemmet syv døgn ad gangen.

I december 1989 meddelte Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen at sagen igen havde været behandlet, og at kvindens karantæne var ophævet.

1987

Pensionssagen der trak ud

Folketingets Ombudsmand kaldte det "utilstedeligt" og "yderst kritisabelt" at Undervisningsministeriet brugte mere end otte år på at afgøre en pensionssag og systematisk undlod at svare på rykkerbreve.

I november 1978 fik en lærer der otte måneder forinden havde stillet Undervisningsministeriet spørgsmål om muligheden for at få pension, et glædeligt svar: Sagen vil, skrev en afdelingschef, blive afgjort "i nær fremtid". Og svaret ville være positivt, lod ministeriet forstå.

"Nær fremtid" viste sig at være rigeligt optimistisk. Først efter otte et halvt års sagsbehandling – og adskillige rykkere – kom svaret fra Undervisningsministeriet. Og positivt, det var svaret nu heller ikke. Det blev nu et nej til pension på de vilkår manden havde ønsket. Han havde da været pensioneret i syv år.

"Da jeg skrev til Dem", lød det nu fra afdelingschefen i ministeriet, "udtalte jeg mig nok mere positivt, end der var grundlag for. Jeg beklager, hvis jeg derved har vakt ugrundede forhåbninger hos Dem".

Sagen tog sin begyndelse tilbage i marts 1978. Manden, der var lærer og i fire år efter krigen havde arbejdet som leder af en dansk privatskole i Sydslesvig, ønskede at de fire år blev medregnet når hans pensionsalder skulle fastsættes. Direktoratet for Folkeskolerne og Seminarerne havde tidligere sagt nej, men ansøgningen blev nu – den 4. marts 1978 – sendt til Undervisningsministeriet. Otte måneder senere, den 29. november 1978, kom det optimistiske svar fra en afdelingschef i ministeriet der samtidig var formand for pensionsfonden. Afgørelsen ville blive truffet i "nær fremtid" – og ministeriets indstilling var "positiv".

Der ville dog godt, tilføjede afdelingschefen, "kunne gå nogen tid, inden sagen kan blive endelig afgjort".

Tre måneder senere – i januar 1979 – skrev læreren til Undervisningsministeriet og meddelte at han havde søgt sin afsked pr. 1. august samme år og derfor gerne ville have svar inden da. Uden at få svar.

I marts 1979 spurgte han igen om der var nyt i sagen. Uden at få svar.

Den 1. august 1979 gik han på pension uden at tiden i Sydslesvig var regnet med.

I marts 1981 spurgte han igen til sagen. Uden at få svar.

I februar 1982 rykkede han igen. Uden at få svar.

Fire år efter, i april 1986, rykkede læreren nok engang. Uden at få svar.

Den 15. september 1986 skrev læreren igen til Undervisningsministeriet og bad om svar på sin ansøgning af 4. marts 1978. Han anførte at der nu var gået otte år siden ansøgningen blev indsendt, og at han havde været pensioneret i syv år.

Formanden for pensionsfonden, der nu var pensioneret afdelingschef, svarede i et brev af 6. november 1986 og anførte efter otte et halvt års sagsbehandling at "praksis (...) er ganske fast den, at sådanne andragender ikke kan imødekommes".

Formanden beklagede at han i sin tid havde udtalt sig for positivt og dermed stillet pension på de ønskede betingelser i udsigt. "Men", skrev han, "navnlig beklager jeg og undskylder, at der ikke for lang tid siden er givet Dem endeligt svar på Deres henvendelse. Det skyldes misforståelser og ekspeditionsfejl, som jeg alene bærer skylden for."

Læreren klagede derpå til Folketingets Ombudsmand der bad Undervisningsministeriet om en udtalelse. Ministeriet beklagede "det sene svar", men holdt fast i at den nu pensionerede lærer ikke kunne få pension som han ønskede det.

Folketingets Ombudsmand fastslog i sin udtalelse at der var tale om en "aldeles utilstødelig behandlingstid", og han fastslog over for Undervisningsministeriet at han fandt det "yderst kritisabelt" at sagsbehandlingen havde taget så lang tid, ligesom det var "yderst kritisabelt" at ministeriet i så lang tid undlod at besvare lærerens rykkerskrivelser.

1988

Tamilsagen

Folketingets Ombudsmand kaldte det "overordentlig kritisabelt" at Direktoratet for Udlændinge og Justitsministeriet i op til 16 måneder havde undladt at færdigbehandle et større antal sager om tamilske flygtninge der ønskede - og havde krav på - at få deres familier til landet. Myndighederne hævdede at sagerne var "nødprioriteret af ressourcegrunde", men ombudsmanden bemærkede at myndighederne brugte flere ressourcer på at trække sagerne i langdrag end på at få dem afsluttet. Ombudsmanden kunne dog ikke bevise at sagerne blev syltet bevidst med det formål at tvinge de tamilske flygtninge til at rejse hjem til deres familier.

Den 6. september 1988 underskrev og sendte ombudsmanden et af de mest betydningsfulde breve i institutionens historie. Med brevet, der var stilet til Justitsministeriet, iværksatte ombudsmanden en undersøgelse af det der siden blev kendt som Ninn-sagen eller Tamilsagen, og som flere år senere førte til at regeringen måtte gå af, og at tidligere justitsminister Erik Ninn-Hansen i 1995 blev idømt fire måneders betinget fængsel for overtrædelse af ministeransvarlighedsloven.

Folketingets Ombudsmand havde, inden han besluttede at undersøge sagen, modtaget et større antal klager fra tamilske flygtninge der var bosat i Danmark, og som nu ønskede deres familie til landet. Flere af dem havde ventet forgæves i månedervis, enkelte i op til 16 måneder, på myndighedernes tilladelse til familiesammenføring. Flygtninge havde dengang et retskrav på at få deres nærmeste familie bragt til Danmark.

Ombudsmandens undersøgelse af den langsommelige sagsbehandling var dog tæt på at aldrig at blive gennemført. Sagen om myndighedernes behandling af tamilsagerne blev taget op og diskuteret på et samråd i Folketingets Retsudvalg, og da ombudsmanden ikke må behandle "politiske" sager der har været bedømt af Folketinget eller af et af Folketingets udvalg, skrev ombudsmanden den 29. november 1988 til Retsudvalget og

meddelte at han nu, da dette samråd var indkaldt, var afskåret fra at gå videre med sagen.

Det blev i forbindelse med en dommerundersøgelse af Tamilsagen senere afsløret at samrådet blev gennemført blandt andet for at tvinge ombudsmanden til at stoppe sin undersøgelse. Planen var udtænkt af en kontorchef i Justitsministeriet der havde fået en konservativ politiker, formanden for Retsudvalget, til at bede om et samråd med tamilsagerne på dagsordenen.

Men planen mislykkedes. Folketingets Retsudvalg meddelte i december 1988 at der ikke politisk var taget stilling til de spørgsmål der var diskuteret under samrådet, og ombudsmanden besluttede derfor to dage senere at genoptage sin undersøgelse af sagen. Folketingets Ombudsmand bad derefter om at få oplyst hvor mange ansøgninger om familiesammenføring direktoratet havde modtaget i 1986, 1987 og 1988, og hvor mange af disse sager der ikke var færdigbehandlede. Endelig ville ombudsmanden gerne have oplyst de gennemsnitlige sagsbehandlingstider.

Få uger senere kom Direktoratet for Udlændinges redegørelse. Af den fremgik det at de "ukomplicerede" sager blev afgjort efter fire måneder, at sagsbehandlingstiden kunne "variere fra tid til tid", og – hvilket siden viste sig at være usandt idet behandlingen af sagerne bevidst var stoppet eller "syltet" – af ressourcegrunde "nødvendigvis (...) blev undergivet en prioritering".

"At en prioritering overhovedet er nødvendig må ses af i lyset af den løbende nedjustering af Direktoratet for Udlændinges ressourcer, der er sket og fortsat sker. Direktoratet er fuldt ud klar over, at det kan være en betydelig belastning for de umiddelbart involverede at skulle vente på en ansøgning om en opholdstilladelse." Ministeriet hævdede også i redegørelsen til ombudsmanden at "naturligvis ville direktoratet helst ekspedere alle sager så hurtigt, som det på nogen måder er forsvarligt. Det er imidlertid beklageligvis ikke muligt".

Direktoratet for Udlændinge skrev til ombudsmanden at myndighederne havde fundet det "mindst uforsvarligt" at nedprioritere behandlingen af tamilsagerne på et tidspunkt hvor situationen på Sri Lanka havde "været i udvikling mod det bedre".

Ifølge direktoratet ventede mange flygtninge på asylcentrene. Flygtninge, som det hed i redegørelsen, "hvis eneste alternativ til adskillelse er en familieforening i Danmark. Det gælder naturligvis også de tamilske familier, men netop de har hidtil haft udsigt til (...) at de, hvis de ønsker det, kan forenes i hjemlandet".

Justitsministeriet støttede direktoratet og udtalte at "det påhviler enhver moderne forvaltningsmyndighed" at foretage en prioritering, og at "en prioritering af forvaltningens opgaver må forekomme særlig åbenbart i de tilfælde (...) hvor en forvaltningsmyndighed underkastes et stigende arbejdspress".

Ministeriet tilføjede at det var rigtigt at nedprioritere tamilsagerne blandt andet fordi FN's Højkommissariat for Flygtninge (UNHCR) havde iværksat et hjemsendelsesprogram, og at der derfor havde været "udsigt til" at de tamilske flygtninge "inden for en kortere periode" kunne vende hjem til familien. "Det samme", skrev ministeriet, "gør sig ikke gældende for de fleste andre flygtningegrupper i Danmark". Og nedprioriteringen, tilføjede ministeriet, "er såvel forsvarlig som nødvendig for en effektiv og fleksibel varetagelse af forvaltningens opgaver".

Først langt senere skulle det vise sig at myndighedernes påstande om at behandlingen af sagerne var nedprioriteret af ressourcespørgsmål, var urigtige. I virkeligheden var situationen den at et stort antal sager – 130-140 sager omfattende omkring 300 personer – var færdigbehandlet og hurtigt kunne ekspederes, men at den daværende justitsminister Erik Ninn-Hansen personligt havde beordret sammenføringerne stoppet.

I september og oktober 1988 fastholdt myndighederne imidlertid, også i svar til Folketinget, at sagerne alene var "nedprioriterede", og at det hang sammen med de langt bedre forhold på Sri Lanka. Folketingets Retsudvalg fik således i september 1988 oplyst at "titusinder af tamiler, der befinder sig i Indien, frivilligt er vendt tilbage til Sri Lanka", og at "der arbejdes på" at tamiler i Europa får samme mulighed. Derfor, meddelte Justitsministeriet, måtte de tamilske sager vente i forhold til "sammenførings-sager fra andre lande, hvor de pågældende familiemedlemmer ofte befinder sig i en reel faresituation" – disse sager "behandles i første række". Ministeriet fremhævede igen at de tamilske familier i modsætning til andre flygtninge kan "forenes i hjemlandet" – altså i Sri Lanka – takket være UNHCR's bestræbelser.

I januar 1989 bad Folketingets Ombudsmand myndighederne om adgang til samtlige akter i 37 konkrete sager om familiesammenføring – i samtlige sager havde tamilske flygtninge i Danmark henvendt sig til ombudsmanden fordi behandlingen af deres sager trak ud og ud. Samtidig bad ombudsmanden UNHCR redegøre for hvordan organisationen så på, og i 1987 og 1988 havde set på, muligheden for at sende tamilske flygtninge tilbage til Sri Lanka. Ombudsmanden ville også vide hvilken betydning situationen på Sri Lanka ifølge UNCHR havde for gennemførelsen af familiesammenføring mellem flygtninge i Danmark og deres familie på

Sri Lanka. Ombudsmanden henviste i den forbindelse til at de danske myndighedernes havde citeret UNCHR for at mene at forholdene på Sri Lanka "er blevet væsentligt sikrere og tryggere, også for tamilerne", at der i UNCHR "arbejdes på at få skabt mulighed for" at sende tamilske flygtninge i Europa tilbage, og at UNHCR "er gået aktivt i spidsen for" at tamilerne kunne "forenes i hjemlandet" – og altså ikke i for eksempel Danmark.

Ombudsmandens indgriben fik øjeblikkelig effekt. Allerede 25. januar 1989 meddelte Direktoratet for Udlændinge at det "på baggrund af karakteren af de foreliggende oplysninger om situationen på Sri Lanka" nu havde besluttet at tamilsagerne nu skulle behandles som andre sager om familiesammenføring. Situationen blev med andre ord normaliseret.

Få dage efter var ombudsmanden færdig med sin foreløbige gennemgang af de 37 konkrete sager. Og det udløste en række nye, kritiske spørgsmål til myndighederne. Folketingets Ombudsmand konstaterede blandt andet at Direktoratet for Udlændinge i 12 ud af de 37 sager havde givet tilladelse til familiesammenføring, men først – på nær i én sag – mellem 8 og 15 måneder efter at direktoratet havde modtaget al nødvendig dokumentation. Andre 21 sager var endnu ikke færdigbehandlede selv om der var gået mellem 7 og 16 måneder siden direktoratet havde modtaget alle nødvendige oplysninger. Ombudsmanden bad derfor Justitsministeriet forklare hvorfor det havde taget så lang tid, om der havde været eller var "uafklarede spørgsmål" i sagerne, eller om andre "ressourcekrævende forhold" havde forsinket sagsbehandlingen.

Ombudsmanden havde samtidig modtaget svar på sit brev til UNHCR – et brev der afslørede at de danske myndigheders oplysninger om at UNCHR så ganske positivt på situationen i Sri Lanka og muligheden for at sende flygtninge hjem, ikke var korrekte.

Til ombudsmanden oplyste UNHCR at organisationen allerede den 26. september 1988 på et møde hvor også de danske myndigheder var til stede, havde oplyst at hjemsendelsen af flygtninge måtte suspenderes "indtil videre", og at UNHCR i både oktober og november 1988 havde advaret de danske myndigheder mod at hjemsende flygtninge eller asylsøgere. Og, påpegede UNHCR, selv om nogle medlemmer af en flygtningegruppe, altså nogle tamiler, kunne sendes hjem, betød det at ikke alle andre tamiler dermed mistede deres ret til at blive ført sammen med deres familie.

Folketingets Ombudsmand valgte, da UNHCR's melding afveg betydeligt fra det Justitsministeriet havde angivet som UNHCR's opfattelse, at sende organisationens brev til Justitsministeriet der så fik lejlighed til at

kommentere det. Justitsministeriet svarede i februar 1989 at det ikke ville kommentere brevet. Til gengæld ville ministeriet "ikke bestride" at tamilsagerne kunne være afgjort "på et tidligere tidspunkt end sket", men forklaringen var, gentog ministeriet, "den prioritering" af sagerne som ministeriet tidligere havde forklaret, og som betød at tamilsagerne måtte vente.

Den 1. marts 1989, 176 dage efter at ombudsmanden indledte sin undersøgelse af det der skulle blive kendt som Tamilsagen, kunne ombudsmanden afgive sin endelige udtalelse – en udtalelse der kom til at indeholde en meget alvorlig kritik fra ombudsmanden.

Ombudsmanden fandt det "overordentligt kritisabelt" at Justitsministeriet og Direktoratet for Udlændinge i op til 16 måneder havde undladt at færdigbehandle ansøgninger om familiesammenføring. Der var tale om sager hvor flygtningene havde et retskrav på familiesammenføring, ligesom der var tale om sager af "væsentlig betydning for de pågældendes familiemæssige situation, herunder forholdet til deres mindreårige børn". Ombudsmanden erklærede sig "enig i" at enhver myndighed skal prioritere sine ressourcer – men det betyder ikke at sagsbehandlingen må tage urimeligt lang tid, eller at der må ske usaglig forskelsbehandling af flygtninge. Ombudsmandens konkrete gennemgang af sagerne viste at der var sket "en meget væsentlig overskridelse" af den normale sagsbehandlingstid, og at myndighederne stort set ingenting manglede for at behandle sagerne færdig. Ombudsmanden gjorde det klart at sagerne "næppe anses for særligt ressourcekrævende", modsat hvad myndighederne flere gange havde hævdet, og ombudsmanden bemærkede at Direktoratet for Udlændinge i "stort set alle" de 37 undersøgte sager havde brugt flere ressourcer på at svare henholdende, blandt andet ved at besvare rykkerskrivelser, end direktoratet ville have brugt på ganske enkelt at afslutte sagerne.

Derfor, udtalte ombudsmanden, "er det min opfattelse" at Justitsministeriet og Direktoratet for Udlændinge "ikke med rette har kunnet påberåbe sig begrænsede ressourcer og prioriteringshensyn som begrundelse for at udskyde eller undlade at træffe afgørelser i konkrete sager".

Ombudsmanden fastslog desuden i udtalelsen at han måtte stille sig "uforstående over for" at myndighederne i "betydeligt omfang" havde henvist til UNHCR's angiveligt positive rapporter om forholdene på Sri Lanka og brugt dem til at retfærdiggøre at tamilsagerne var nedprioriteret eller stillet i bero.

Tilbage var ét afgørende spørgsmål: Havde de danske myndigheder bevidst syltet sagerne for på den måde at tvinge de tamilske flygtninge hjem? Folketingets Ombudsmand overvejede om der var tale om såkaldt

"kvalificeret forsinkelse" – altså at myndighederne med vilje havde trukket sagerne i langdrag, eller, som det blev formuleret, "at Direktoratet for Udlændinge – efter samråd med Justitsministeriet – ved at undlade eller udsætte sagernes behandling har tilsigtet at øge mulighederne for at få herboende tamilske flygtninge til at vende tilbage til Sri Lanka".

Ombudsmanden nåede dog frem til at han "ikke med tilstrækkelig sikkerhed" kunne påstå at der var tale om en bevidst handling, men han fastslog at det måtte stå myndighederne klart som "en nærliggende mulighed, at forsinkelsen af sagsbehandlingen kunne få adskillige af de herboende flygtninge til at forsøge at vende tilbage til hjemlandet, uanset risikoen herved".

Ombudsmandens undersøgelse var afsluttet. Men Tamilsagen levede videre. Erik Ninn-Hansen der i januar 1989, to måneder før ombudsmandens kritiske beretning blev offentliggjort, var blevet valgt til formand for Folketinget, blev i et månedsblad i august 1989 citeret for at sige at beslutningen om at nedprioritere tamilsagerne var truffet af Direktoratet for Udlændinge.

Og i maj 1990, efter at Danmarks Radio i en kritisk udsendelse havde beskæftiget sig med sagen, forsøgte Ninn-Hansen at give andre politiske partier et medansvar for beslutningen om at nedprioritere – eller stoppe – tamilsagerne. Dermed blev der politisk flertal for at lade hele sagen undersøge af en undersøgelsesret. Undersøgelsesretten under ledelse af højesteretsdommer Mogens Hornslet blev nedsat den 10. juli 1990 og afgav sin beretning den 14. januar 1993.

I sin beretning udtalte retten hård kritik af Ninn-Hansens og en række embedsmænds behandling af tamilsagerne og det bevidste forsøg på at hindre ombudsmandens undersøgelse. Retten fandt det bevist at tamilsagerne ikke var nedprioriteret af ressourcegrunde, men tværtimod i et stort antal sat i bero, hvilket var sket med fuldt overlæg og efter direkte ordre fra den daværende justitsminister. Retten betegnede en række af de forklaringer der var givet til ombudsmanden og Folketinget om UNHCR's holdninger til situationen i Sri Lanka og om nødvendigheden af at prioritere ressourcerne hos Direktoratet for Udlændinge, som "misvisende/vildledende og/eller urigtige".

Tidligere justitsminister Erik Ninn-Hansen blev af Rigsretten den 22. juni 1995 idømt fire måneders betinget fængsel for overtrædelse af ministeransvarlighedsloven.

1989

Damen der så gerne ville skifte navn

Myndighederne nægtede en kvinde ret til at ændre sit efternavn fra Allesen de Fine Bunkeflod til bare Allesen. Hvorfor? Hun var ikke "knyttet" til navnet Allesen selv om hun hed det - og desuden ville andre der hed Allesen, måske blive vrede hvis kvinden fik lov til at bruge sit eget navn. Forvirret? Det var ombudsmanden også. Han kaldte myndighedernes argumenter "uforståelige" og bad myndighederne give kvinden sit navn.

Fruen havde ét ønske. Hun, der til efternavn hed Allesen de Fine Bunkeflod, var ked af sit lange navn og ville gerne bare hedde fru Allesen.

Derfor skrev fru Allesen de Fine Bunkeflod til myndighederne og bad om tilladelse til at ændre efternavn til Allesen.

Svaret var klart: Nej. Først sagde statsamtet nej. Så sagde Familieretsdirektoratet nej.

Forklaringen på de to gange nej - en forklaring som ombudsmanden siden skulle betegne som "uforståelig" - var følgende:

Et efternavn der er sammensat, kan efter loven ikke splittes op medmindre "der foreligger en sådan tilknytning til det ønskede navn, at det efter loven kan tillades som et selvstændigt efternavn". Myndighederne forklarede fru Allesen de Fine Bunkeflod at man skal have en "ganske særlig tilknytning" til et navn for at kunne bruge det som efternavn, og det havde fru Allesen ifølge myndighederne altså ikke. Kvinden der hed Allesen, havde altså ikke, mente myndighederne, en særlig tilknytning til navnet Allesen.

"Efter fast praksis", skrev Familieretsdirektoratet, "er den tilknytning, som De har til navnet, ikke tilstrækkelig til at give Dem navnebevis hvorfor De ikke kan opnå navnet som efternavn".

Folketingets Ombudsmand gik, da kvinden klagede, ind i sagen og bad de ansvarlige myndigheder om en redegørelse. Her kom endnu en begrund-

delse for hvorfor fru Allesen de Fine Bunkeflod ikke måtte blive til fru Allesen.

Myndighederne forklarede at meningen med navneloven blandt andet var at beskytte navne. Mennesker der bærer et særligt slægtsnavn, har krav på at ikke alle og enhver kan få lov til at hedde det samme.

Med andre ord: Fruen måtte ikke hedde fru Allesen fordi myndighederne ønskede at beskytte alle der hed Allesen, mod at deres slægtsnavn blev brugt af andre. Tre familier i Danmark hed Allesen. Fruen, der altid havde heddet Allesen, kunne således ikke få lov til at hedde Allesen – fordi navnet Allesen, af hensyn til hende selv og to andre familier, skulle beskyttes.

Ombudsmanden vurderede sagen. Og havde ikke meget ros til overs for myndighedernes argumenter. Ombudsmanden havde svært ved at forstå myndighedernes påstand om at fru Allesen de Fine Bunkeflod ikke have en "ganske særlig" tilknytning, som navneloven krævede, til navnet Allesen når nu hendes familie i generationer havde båret navnet Allesen. Argumentet var "uforståeligt", sagde ombudsmanden.

Og mere forståeligt blev det ikke af, skrev ombudsmanden, at myndighederne desuden mente at dem der hedder Allesen – herunder kvinden selv – havde krav på at deres navn var beskyttet, åbenbart også mod andre der i forvejen hed Allesen. Som kvinden selv.

Ombudsmanden bad derfor myndighederne tillade – også fordi kvinden dermed kunne få tilpasset "et noget fremmedartet og vidtløftigt efternavn til sædvanlig dansk navnebrug" – at fru Allesen de Fine Bunkeflod kunne blive til Fru Allesen.

Og det gjorde myndighederne så.

1990

For den tyrkiske mand var det rent volapyk

Folketingets Ombudsmand kritiserede myndighederne for at de ikke i 1979 - da de uden at få svar havde sendt to breve om en arbejdsskade til en tyrkisk mand der talte meget dårligt dansk - fulgte sagen op og sikrede at brevene blev forstået. Otte år senere da den gamle skade gav store problemer, blev manden nægtet erstatning med den begrundelse at sagen var forældet fordi han ikke havde reageret på myndighedernes breve otte år tidligere. Ombudsmanden mindede myndighederne om at de har pligt til at "forstå og blive forstået af" udlændinge.

Breve fra offentlige myndigheder kan være svære at forstå for danskere - og umulige at forstå for udlændinge med dårlige danskundskaber. Derfor reagerede en tyrkisk mand og hans familie ikke da de i 1979 modtog et brev og siden en rykker fra den danske sikringsstyrelse. Den tyrkiske arbejder havde kort tid forinden, i januar 1979, været ude for en arbejdsskade der, uden at han vidste det, blev behandlet af Sikringsstyrelsen. Styrelsen behandlede dengang sager om arbejdsskader og var - uden at den tyrkiske mand vidste det - blevet orienteret om at der i en periode var udbetalt sygedagpenge til den skadede mand.

Styrelsen bad i brevet om at få flere oplysninger om arbejdsskaden, men den tyrkiske arbejder forstod ikke et ord, og heller ikke hans kone kunne læse brevet. Den eneste i familien der var i stand til at læse dansk, var familiens tiårige datter, men heller ikke hun forstod hvad styrelsen ville familien. Styrelsen rykkede for svar, igen uden at familien forstod noget, og endte så med i september 1979 at skrive til manden og fortælle at sagen nu var henlagt. Ønskede manden sagen genoptaget, skulle det ske inden tre år.

Intet skete. Før otte år senere, i 1987, hvor Sikringsstyrelsen nu via den tyrkiske mands læge modtog en anmeldelse om arbejdsskaden i 1979. Lægen kunne oplyse at den tyrkiske mand var langvarigt sygemeldt, han

havde længe haft rygproblemer, og han var forsøgt genoptrænet uden held. Flere havde gjort hvad de kunne, for at få ham i arbejde, uden at det var lykkedes; dertil var skaderne på hans ryg for betydelige. Lægen var ikke i tvivl om at skaderne skyldtes den gamle arbejdsskade.

Sikringsstyrelsen afviste imidlertid at tage sagen op igen. Den var "for sent indgivet" – fem år for sent, for at være præcis. Den tyrkiske mands læge klagede derfor til Den Sociale Ankestyrelse og gjorde opmærksom på at familien tilbage i 1979 ikke havde været i stand til at læse brevene fra Sikringsstyrelsen og derfor ikke reagerede. Den Sociale Ankestyrelse var imidlertid enig med Sikringsstyrelsen. Sagen var forældet og kunne ikke genoptages.

Den tyrkiske mands fagforbund klagede derefter til Folketingets Ombudsmand og bad om en vurdering af om sagen havde fået en "korrekt og rimelig sagsbehandling," ligesom forbundet foreslog at myndighederne for at undgå diskrimination burde oversætte breve til for eksempel tyrkisk.

Den daværende Sikringsstyrelse, der nu havde skiftet navn til Arbejdsskadestyrelsen, bemærkede i et svar til ombudsmanden at den tyrkiske mand ville have fået hjælp til at forstå brevene hvis han dengang havde henvendt sig, ligesom styrelsen ville have oversat brevene hvis styrelsen havde vidst at de ikke blev forstået.

Folketingets Ombudsmand vurderede sagen og nåede frem til at Sikringsstyrelsen, da styrelsen ikke fik nogen reaktioner på brevene til en mand med et udenlandsk klingende navn, af egen drift burde have undersøgt om den pågældende kunne forstå eller selv få oversat styrelsens breve. Styrelsen havde "ved sin passivitet" begået "en vejledningsfejl", mente ombudsmanden.

Ombudsmanden udtalte at myndighederne "må sikre sig" at de "er i stand til at forstå og blive forstået af udlændinge", og om nødvendigt stille tolke- og oversættelsesbistand til rådighed. Det særlige ved denne sag var desuden at den tyrkiske arbejder tilbage i 1979 ikke selv vidste at hans sag blev behandlet.

Folketingets Ombudsmand bad derfor Arbejdsskadestyrelsen om at genoptage sagen og give den tyrkiske mand mulighed for at få sin sag behandlet. Styrelsen besluttede i 1991 at følge ombudsmandens opfordring og behandle sagen. I 1992 blev det besluttet at give den tyrkiske mand erstatning for henholdsvis varigt men og tab af erhvervsevne.

1991

Med inkassobil på skyldnerjagt

Folketingets Ombudsmand kaldte det "kritisabelt" at en kommune havde købt en rød bil og skrevet teksten "INKASSO" på siden med det klare formål at skræmme kommunens skyldnere til at betale deres gæld i håb om ikke at blive til grin hos naboer, venner og bekendte. Brugen af bilen og rød-hvide inkassokuverter der blev sendt til skyldnere, var ikke "hensynsfuld sagsbehandling" og gav desuden risiko for at fortrolige oplysninger blev kendt af andre. Kommunen pil-lede siden skiltet af bilen og holdt op med at bruge kuverterne.

Ikke alle borgere i den lille kommune var i 1990'erne, mente kommunen, lige gode til at betale deres gæld til det offentlige. Derfor fik kommunen to ideer der skulle lette arbejdet med at inddrive penge. For det første anskaffede kommune sig en bil, en rød Ford Escort, der blev forsynet med et meget synligt skilt: "INKASSO - (...) Kommune". Desuden begyndte kommunen at udsende rykkerskrivelser, ikke i diskrete kuverter, men tværtimod i særlige kuverter med ordet INKASSO påtrykt med hvid skrift på rød baggrund.

Folketingets Ombudsmand modtog en klage fra en borger i kommunen der havde modtaget det meget synlige inkassobrev, og ombudsmanden besluttede derfor at undersøge om kommunens inkassotiltag indebar at reglerne om offentlige myndigheders tavshedspligt blev overtrådt. Endelig blev kommunen bedt om at forholde sig til at et privat inkassofirma allerede i 1976 var blevet dømt for overtrædelse af markedsføringsloven for at bruge en lignende inkassobil.

Kommunen selv mente ikke at der var noget galt i at bruge hverken den røde inkassobil eller de synlige kuverter. Formålet med inkassokuverterne var blot, skrev kommunen, "at gøre restanterne opmærksomme på, at her er der en rudekuvert, hvis indhold man ikke uden videre skal overse, hvilket man desværre ofte har indtryk af, at restanter gør, når der kommer

skrivelser fra det offentlige". Og om inkassobilen: "Vi", skrev kommunen, "finder det naturligt" at "kommunens køretøjer er forsynet med afdelingskilte, hvilket anvendes inden for vejvæsenet, hjemmeplejen m.v."

Kommunens borgmester havde dog i en artikel i et lokalt dagblad afsløret at inkassoskiltene på bilen havde et ganske bestemt andet formål: "Bilen skal", udtalte borgmesteren, "blive set af naboer, venner og bekendte og dermed få folk til at betale deres gæld."

Kommunen afviste at den ved at bruge de røde kuverter overtrådte reglerne om tavshedspligt idet brevene ikke blev set af andre bortset fra postvæsenet. Om inkassobilen skrev kommunen at "selvfølgelig er der her tale om et område" der "går lidt tæt på tavshedspligten, men vi kan ikke se den helt store forskel på en kommunes anvendelse af sådanne skilte og fjernsynets anvendelse af pejlevogne, der vistnok også holder udenfor skyldneres bopæl".

Også politiet, anførte kommunen, hentede skyldnere i biler mærket "Politi".

Kommunen mente ikke at der var risiko for at "skandalisere" en skyldner. "Vi kan", skrev kommunen, "ikke se den helt store forskel i at en inkassobil holder ud for f.eks. et parcelhus, hvor der foretages udpantning for skyldige restancer, når en sådan udpantning kan medføre, at ejendommen i løbet af ganske kort tid kan sættes på tvangsaktion med deraf følgende offentliggørelse i de lokale dagblade med tydelig angivelse af ejendommens adresse, matrikelnummer m.v.". Og den gamle dom – den var netop gammel, skrev kommunen: "I den forbindelse tillader vi os at gøre opmærksom på, at der i samfundet er sket en ikke uvæsentlig ændring i de siden dommen forløbne 15 år."

Justitsministeriet, der blev bedt om at udtale sig om kommunens praksis og den mulige krænkelse af tavshedspligten, gjorde det klart at tavshedspligten omfatter "økonomiske forhold", blandt andet oplysninger om at man som borger ikke kan eller vil betale sin gæld. Dertil har kommunen også pligt til at optræde hensynsfuldt, og når kommunen henvender sig til en borger, må den ikke "røbe oplysninger som kan være belastende for den enkelte".

Derfor, fastslog Justitsministeriet, var kommunens metoder ikke "i overensstemmelse" med "grundlæggende forvaltningsretlige principper og med god forvaltningsskik".

Folketingets Ombudsmand vurderede sagen og udtalte at de to nye inkassometoder var indført for at effektivere inddrivelsen af offentlig gæld, og at inkassobilen skulle have "den afskrækkende virkning, at andre

skyldnere af frygt for på lignende måde at blive hængt ud vil gøre en ekstra indsats for at få afviklet deres gæld".

Ombudsmanden mente, som Justitsministeriet, at det i lovens forstand er en "fortrolig oplysning" at en bestemt person skylder det offentlige penge som han eller hun ikke kan eller vil betale, og disse oplysninger må ikke videregives til uvedkommende, heller ikke til "naboer, venner og bekendte". Derfor, fastslog ombudsmanden, røber kommunen fortrolige oplysninger ved at parkere en letgenkendelig inkassobil uden for en skyldners bopæl.

Heller ikke kuverterne gik an. Brug af de særlige kuverter indebar en risiko for at modtagerens gæld blev kendt af det "omgivende lokale samfund". Kuverterne var markante og kunne let identificeres af postarbejdere og af personer med tilknytning til husstanden. Dertil kom risikoen for at brevet blev afleveret forkert.

Ombudsmanden fastslog at det "ikke er i overensstemmelse med principperne om hensynsfuld sagsbehandling" at bruge de mærkede inkassokuverter. Ombudsmanden henviste desuden til at Forbrugerombudsmanden havde fastslået at påtegninger på kuverter skal "tjene et rimeligt formål" og ikke virke krænkende eller afsløre personlige oplysninger om modtageren. For eksempel må det ikke anføres på en kuvert at den indeholder en rykkerskrivelse.

Folketingets Ombudsmand fastslog sammenfattende at det var "kritikabelt" at kommunen brugte den røde inkassobil, og bad kommunen stoppe med at bruge både bilen og de specielle kuverter. Kommunen meddelte senere at den havde taget ombudsmandens kritik til sig og nu ville holde op med at bruge både bil og kuverter.

1992

Forældrepar blev beskyldt for incest – og pålagt tavshed

Folketingets Ombudsmand så meget alvorligt på en sag hvor en socialforvaltning havde opfordret et forældrepar, der af kommunen var under mistanke for at krænke deres fireårige barn seksuelt, til ikke at diskutere sagen med andre.

Ombudsmanden stillede sig "uforstående" over for denne opfordring der af familien blev opfattet som et forbud, og gjorde det klart at en part i en sag på "ethvert tidspunkt" kan lade sig repræsentere af andre.

Den 7. november 1990 mødte et forældrepar op til et møde i socialforvaltningen i deres kommune uden på forhånd at vide at socialforvaltningen på mødet ville røbe den mistanke der nagede: At de to forældre krænkede deres fireårige barn seksuelt.

Barnets børnehave havde halvanden måned tidligere gennem en pædagogisk konsulent og en psykolog henvendt sig til socialforvaltningen med mistanken om de seksuelle krænkelser af barnet. Forvaltningen besluttede, uden at forældrene vidste det, at der skulle udarbejdes materiale i sagen, barnet skulle observeres, og der skulle føres samtaler med barnet.

Den 2. november 1990 modtog forældrene et brev fra kommunen, igen uden ét ord om incestmistanken. Af brevet fremgik det blot at "socialforvaltningen er på grund af indkomne oplysninger bekymret for barnets udvikling", og formålet med mødet var at "drøfte disse oplysninger". På mødet drøftede de tilstedeværende – de to forældre, to psykologer og en socialrådgiver fra kommunen – først barnets trivsel, og først til sidst da mødet skulle til at slutte, blev forældrene gjort bekendt med undersøgelsen og myndighedens mistanke om de seksuelle krænkelser.

Forældrene accepterede derefter at deltage i yderligere fem møder om barnets trivsel og fik, da mødet skulle slutte, udleveret en skriftlig såkaldt "tilbagemelding" der blandt andet indeholdt en opfordring om "ikke at tale med andre, om det I har læst og talt om i dag".

Af tilbagemeldingen fremgik det i øvrigt:

”Vi synes, at det er godt, at I er mødt op. Vi synes, at I er kommet med mange ideer til, hvilke forandringer I kunne foretage i Jeres familie. Det vidner for os om, at I er interesseret i at gøre noget for at barnet skal komme til at trives bedre. Når man som Jer kan være usikre på, hvad det er, der får barnet til at få det skidt, så har vi et dilemma. For hvis I forandrer noget, så er der risiko for, at det er det forkerte I forandrer. Hvis I ikke forandrer noget, så vil den situation, der er nu, og som gør, at hun får det dårligt, fortsætte. Hvis I flytter opmærksomhed fra lillebror til barnet så opstår der andre problemer: For det første ved I ikke, hvordan hun skal vises opmærksomhed, uden at hun misforstår. For det andet risikerer vi, at lillebror føler sig overset. For det tredje kan al den opmærksomhed til børnene tappe Jer for energi, sådan at I ikke får tid til Jeres liv som voksne hver for sig og sammen. Vi vil opfordre Jer til ikke at tale med andre om det I har læst og talt om i dag. Vi vil opfordre Jer til, at I taler med hinanden, når børnene er kommet i seng: Om hvordan I har det, hvad I er glade for, hvad I er kedede af – hos Jer selv, hos hinanden – som forældre, som voksne. Hvornår har I f.eks. sidst snakket med hinanden om Jeres seksuelle forhold? Vi synes, at det er vigtigt, at I ikke taler med barnet om det og udspørger barnet. Man kan opfatte det, der er sket, som barnets måde at bede Jer om, at I tager Jeres måde at være forældre på op til overvejelse. Vi ved, at når en familie begynder at ændre på noget, påvirker det hele familien, og den kommer ind i en periode af ubalance, og i den proces vil vi gerne stå Jer bi ved at tilbyde en række samtaler.”

I december, to dage før det næste planlagte møde, bad familiens læge om aktindsigt i sagen på vegne af familien, og to dage senere afbrød familien ”alt samarbejde” med socialforvaltningen, og barnet blev flyttet fra børnehaven. Det fremgik af sagen at forvaltningen umiddelbart efter, i januar 1991, besluttede at der ikke var grund til at fjerne barnet med tvang eller overhovedet melde forældrene til politiet.

I februar 1991 modtog Folketingets Ombudsmand en klage fra familiens advokat der ønskede hele sagen kulegravet. Ombudsmanden afviste at behandle nogle af advokatens klagepunkter og valgte at fokusere på den oprindelige opfordring fra kommunen til forældrene om at de skulle være tavse og ikke drøfte sagen med andre.

Ifølge advokaten havde forældrene opfattet denne ”opfordring” til tavshed sådan at de, som advokaten skrev, ”i enhver henseende fuldstændigt er ladt i stikken uden nogen som helst form for hjælp eller støtte og endda med forbud mod at kontakte andre vedrørende anklager angående

forhold, hvor der kunne blive tale om alvorlig straf og fjernelse af barnet fra hjemmet og med stor risiko for familiens opløsning”.

Den pågældende kommune fastslog i et svar til ombudsmanden at opfordringen om tavshed til forældrene skulle ”ses i sammenhæng med, at vi ønskede at få skabt ro om etableringen af samarbejdet med forældrene, samt at vi ønskede så hurtigt som muligt at hjælpe forældrene til at få skabt ro i deres private situation, sådan at de, når de evt. begyndte at informere om og drøfte det skete med familie og venner, da kunne gøre det efter moden overvejelse, og ikke i øjeblikkets oplevede uro og forvirring. Det er med beklagelse, vi må konstatere, at det åbenbart ikke er lykkedes for os at formulere vores henvendelse til forældrene tydeligt nok som et tilbud om rådgivning”.

Folketingets Ombudsmand fastslog i sin vurdering af sagen at det er et ”grundlæggende princip” at den der er part i en sag, ”på ethvert tidspunkt kan lade sig repræsentere eller bistå af andre”. Ombudsmanden mente at i den aktuelle sag må dette ”utvivlsomt gælde under hele sagsforløbet”, også selv om myndighederne aldrig nåede at træffe en afgørelse om for eksempel at fjerne barnet. Ombudsmanden nåede videre frem til at forældrene under de givne omstændigheder må have opfattet ”opfordringen” og det ”gode råd” om ikke at tale med andre som et ”forbud”, altså et krav fra forvaltningen, og da forældrene da de kom til mødet, ikke anede hvad der ventede, havde de ikke en chance for inden mødet at overveje at lade sig repræsentere af andre.

Folketingets Ombudsmand fastslog at han ”måtte stille sig uforstående over for nødvendigheden af kommunens opfordring”, blandt andet fordi retten til at lade sig repræsentere af andre kun kan fraviges hvis meget tungtvejende grunde taler for det. Dette var ikke tilfældet her.

Folketingets Ombudsmand valgte efterfølgende at orientere Folketingets Retsudvalg, socialministeren og byrådet om hans udtalelse i sagen, en mulighed der benyttes hvis en myndighed har begået ”fejl eller forsømmelser af større betydning”.

1993

Bøssen der sikkert ville blive smittet med hiv

Folketingets Ombudsmand kaldte det "meget beklageligt" at et nævn under Sundhedsstyrelsen ville nægte en homoseksuel tjenestemand ret til pension på normale vilkår med den forklaring at han, der var fuldstændig rask, havde en særlig risiko for at blive smittet med hiv og dermed miste evnen til at arbejde.

Han fejlede ingenting, var sund og rask – alligevel blev en mandlig sygeplejerske der i 1992 skulle ansættes som leder af hjemmeplejen i en kommune, nægtet den normale ret til pension hvis han skulle blive fyret som følge af sygdom.

Det såkaldte Helbredsnavn under Finansministeriet havde rådet kommunen til at tage et såkaldt "10-årigt pensionsforbehold" således at det offentlige ikke skulle betale pension hvis det blev nødvendigt at fyre den pågældende som følge af langvarig sygdom.

Helbredsnavnet lagde ikke skjul på begrundelsen: "De er", skrev nævnet, "blevet omfattet af pensionsforbeholdet på baggrund af de foreliggende lægelige oplysninger, samt at man ikke kender Deres aktuelle hiv-status."

Manden var homoseksuel. Og dermed, mente nævnet, havde han en særlig risiko for at blive smittet med hiv og dermed udvikle aids.

Af mandens lægeoplysninger fremgik det at han "flere gange fra 1971-1987" var blevet undersøgt eller behandlet for seksuelt overførte sygdomme. Han var desuden flere gange indtil 1987, men ikke siden, blevet testet for hiv og konstateret ikke smittet. Dansk Sygeplejeråd, der førte sagen for den homoseksuelle mand, mente ikke at Helbredsnavnet havde ret til at anbefale pensionsforbehold idet manden slet ikke var konstateret syg.

Helbredsnavnet svarede at formålet med at tage et pensionsforbehold var at "skabe værn imod at der påføres staten uforholdsmæssig stor pensi-

onsrisiko i tilfælde, hvor der (...) kan være fare for en helbredsudvikling, der i løbet af kortere tid fører til tab eller væsentlig nedsættelse af erhvervsevnen". En overlæge i Helbreds-nævnet skrev direkte, da den homoseksuelle mand bad om at få forklaringen uddybet, at "det anbefalede pensionsforbehold dækker risikoen for at De rammes af seksuelt overførte sygdomme".

Den mandlige sygeplejerske indbragte derpå sagen for Folketingets Ombudsmand.

I en udtalelse til ombudsmanden fastholdt Helbreds-nævnet at have gjort det rigtige med den begrundelse at nævnets opgave var at vurdere og udtale sig om hvorvidt en person der skal ansættes, "har større risiko end andre for at skulle afskediges på grund af svagelighed inden for en kortere årrække", og ikke om vedkommende er syg på ansættelsestidspunktet. Nævnet fastholdt at sagen ikke var behandlet anderledes fordi der var tale om seksuelt overførte sygdomme, men tværtimod behandlet som "en hvilken som helst anden sygdom" hvor der findes oplysninger om tidligere behandlinger, og hvor "der derfor efter nævnets opfattelse er risiko for at pension på grund af svagelighed kan blive nødvendig inden for en kortere årrække".

"Som eksempel kan nævnes", skrev Helbreds-nævnet, at "en tjenestemand, der flere gange er blevet behandlet for dårlig ryg, også [vil] få et pensionsforbehold for ryglidelser."

Folketingets Ombudsmand undersøgte sagen og afviste Helbreds-nævnets udlægning af loven. Hvis en person nægtes pension på normale vilkår, skal der, fastslog ombudsmanden, være tale om at den pågældende faktisk har en konstateret "lidelse", og at denne "lidelse" rummer en nærliggende fare for at han eller hun i løbet af kort tid vil tabe eller væsentligt få nedsat evnen til at arbejde. Ombudsmanden fastslog at Helbreds-nævnets vurdering ikke tog udgangspunkt i en konstateret lidelse eller sygdom, men "i nogle almene risikofaktorer knyttet til Deres levevis, herunder Deres seksuelle forhold" - altså at den pågældende homoseksuelle mand havde større risiko end andre for at få hiv.

Folketingets Ombudsmand fandt det "meget beklageligt" at Helbreds-nævnet tog dette pensionsforbehold.

Kommunen meddelte, da den havde modtaget ombudsmandens udtalelse, at den pågældende mand blev ansat på normale pensionsvilkår.

Folketinget vedtog i 1993 en ændring til reglerne om tjenestemandspension. Hidtil blev tjenestemænd nægtet pension hvis de blev afskediget på grund af sygdom der var "lægeligt konstateret ved ansættelsen". Det

blev nu udvidet til også at gælde hvis fyringen ”er begrundet i en følgesygdom af en på ansættelsestidspunktet lægeligt konstateret risikofaktor”.

1994

Asylansøgers fortrolige papirer sendt til hjemlandet uden tilladelse

Folketingets Ombudsmand kaldte det "kritisabelt" at de danske myndigheder uden først at bede om samtykke sendte fortrolige dokumenter om en asylansøger til hans hjemland.

Et stykke papir, en fotokopi af en bulgarsk straffeattest, var omdrejningspunktet i en sag som Folketingets Ombudsmand behandlede i 1994. De danske myndigheder valgte at videregive en asylansøgers fortrolige papirer til myndighederne i Bulgarien. Og det udløste hård kritik fra Folketingets Ombudsmand.

To bulgarske statsborgere bad om asyl i Danmark. Den ene af de to medbragte et stykke papir der skulle støtte hans ansøgning om asyl. Der var tale om fotokopi af en bulgarsk straffeattest der viste at manden var dømt for sabotage og "undergravende virksomhed" mod staten i henhold til den bulgarske straffelovs § 106. Flygtningenævnet, der er sidste klageinstans i asylsager, og som således afgør om en person kan få asyl i Danmark eller ej, var i tvivl om hvorvidt det fortrolige dokument var ægte, og sendte derfor dokumentet til det bulgarske udenrigsministerium og bad om at få vurderet dets ægthed. De bulgarske myndigheder afviste at dokumentet var ægte.

Det centrale spørgsmål i sagen var: Kan en myndighed uden at have fået lov (samtykke) af asylansøgeren sende fortrolige oplysninger til myndighederne i det land som den pågældende er flygtet fra? Justitsministeriet havde i en tidligere sag udtalt at det kunne være i orden at videregive en persons identitet, men at andre oplysninger ikke måtte gives videre uden samtykke.

Flygtningenævnet medgav i sit svar til ombudsmanden at det havde sendt straffeattesten til de bulgarske myndigheder og altså videregivet fortrolige oplysninger om "enkeltpersoners strafbare forhold", men nævnet mente at "det var nødvendigt" for at undersøge om dokumentet var ægte. Nævnet henviste til forvaltningslovens bestemmelser om at fortrolige

oplysninger ikke måtte gives videre medmindre "videregivelsen er et nødvendigt led i sagens behandling ...".

Nævnet fremhævede også at de bulgarske myndigheder intet fik at vide om at den mand hvis straffeattest de vurderede, søgte om asyl i Danmark. Myndighederne i Bulgarien blev kun bedt om at se på om straffeattesten var ægte, og desuden om oplysning om indholdet i den bulgarske straffelovs § 106. Nævnet mente at det var berettiget at bede de bulgarske myndigheder vurdere dokumentet selv om det var fortroligt i forvaltningslovens forstand, fordi asylansøgeren selv havde fremlagt dokumentet for at styrke sin asylansøgning.

Folketingets Ombudsmand besluttede selv at tage sagen op og konkluderede at det var "ubestridt" at de danske myndigheder havde videregivet et dokument om en enkeltpersons private forhold, et dokument der af den grund var fortroligt. Af forvaltningsloven fremgår det at "oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold (...) må ikke videregives til andre forvaltningsmyndigheder" medmindre "den, oplysningen angår, har givet samtykke", eller i øvrigt hvis særlige grunde gør sig gældende, for eksempel hvis videregivelsen er nødvendig til "varetagelse af private eller offentlige interesser" eller, som det også blev fremhævet af Flygtningenævnet, hvis "videregivelse er et nødvendigt led i sagens behandling".

Ombudsmanden fastslog imidlertid at når der, som her, er tale om en ansøgningssag – en sag hvor en ansøger ønskede at opnå noget – var det ikke tilladt at fravige reglerne om at der skal gives samtykke før oplysninger videregives, selv om det af myndigheden blev opfattet som "et nødvendigt led i sagens behandling".

Princippet i en sag som denne var i stedet, fastslog ombudsmanden, at hvis asylansøgeren nægtede at give sit samtykke til at dokumentet kunne udleveres, måtte det "bare" skade asylansøgerens mulighed for at få asyl.

Folketingets Ombudsmand medgav at der, fordi asylansøgeren selv kom med dokumentet og lod det indgå i asylsagen, "har foreligget et samtykke til en vis videregivelse" af oplysninger, men samtykket har ikke, skrev ombudsmanden, omfattet videregivelse til hjemlandets udenrigsministerium. Ombudsmanden fremhævede at det i det skema asylansøgere skal udfylde, loves at oplysninger ikke videregives til hjemlandet.

Folketingets Ombudsmand fandt det derfor "kritisabelt" at Flygtningenævnet ikke havde indhentet tilladelse fra asylansøgeren før dokumentet blev sendt til de bulgarske myndigheder.

1995

Da livstidsfangen fik en ny chance

En livstidsfange, en firedobbelt politimorder, blev i 1991 nægtet benådning fordi han, mente lægelige eksperter, var for farlig til løsladelse. Ombudsmandens undersøgelse viste imidlertid at lægerne selv erkendte at det var stort set umuligt at sige noget sikkert om mandens farlighed, og da han samtidig havde siddet i fængsel dobbelt så længe som andre livstidsfanger, bad ombudsmanden myndighederne lempe hans afsoningsvilkår; ellers ville han aldrig få en chance for at afkræfte påstanden om at han var farlig. Myndighederne fulgte ombudsmandens indstilling. I 1995 blev livstidsfangen overført til et åbent fængsel, og i 1998 blev han benådet.

I november 1991 fik en 65-årig livstidsfange, der på det tidspunkt havde siddet i fængsel i 26 år efter han i 1965 havde dræbt fire unge politibetjente under flugt fra politiet, igen nej til benådning. Og dermed et nej til at leve det sidste af sit liv på fri fod.

Begrundelsen havde hver gang været den samme: Manden var for farlig.

Men Justitsministeriet, der havde afvist benådningen, efterlod dog en sprække af håb: Skulle ministeriet mene noget andet om mandens farlighed, var det nødvendigt med en ny psykiatrisk vurdering af livstidsfangen. Han blev derfor fra september til oktober i 1992 indlagt på en psykiatrisk afdeling til mentalobservation. Her skulle han observeres døgnet rundt, gennemgå psykologiske undersøgelser og tale med to læger.

Men resultatet gav ikke håb om benådning. Lægerne betegnede bl.a. manden som "karakterafvigende" og konkluderede: "der er ingen holdpunkter for at antage, at den tidligere beskrevne farlighed er aftaget".

Statsfængslet hvor livstidsfangen afsonede sin straf, så dog mere positivt på hans personlighed, om end heller ikke fængslet mente han skulle benådes. Fængslet pegede på at manden, da hans afsoning altid var forlø-

bet problemfrit og der heller aldrig havde været problemer på hans mere end 100 ledsagede udgange fra fængslet, kunne afsone under mere lempe- lige forhold.

Retslægerådet, der repræsenterer landets højeste lægelige ekspertise, blev også bedt om at vurdere manden. Rådet udtalte bl.a. at "den med hans personlighed forbundne (...) potentielle farlighed, er således næppe afgø- rende ændret, hvis han kommer i uventede, uoverskuelige og trængte situ- ationer".

Men rådet medgav samtidig at det var svært at "vurdere eventuel far- lighed under forløbet af en afsoning", og at selv psykiatriske eksperter havde svært ved at vurdere om tidligere farlige personer ville kunne falde tilbage og på fri fod udvise stor farlighed. Derfor turde rådet ikke vurdere sandsynligheden for at livstidsfangen igen, hvis han blev benådet, ville opføre sig farligt, men Retslægerådet anbefalede dog at eventuelt "øgede friheder etableres gradvist".

Justitsministeriet valgte imidlertid – bortset fra at fangen nu kunne få ledsaget udgang hver 14. dag – at fastholde at han hverken kunne benådes eller overføres til et andet fængsel hvor han kunne afsone under mere lempe- lige vilkår. Ministeriet lagde vægt på at der ikke var grund til at tro at hans "tidligere farlighed er aftaget".

Mandens advokat besluttede derfor "efter lang og moden overvejelse", som han udtrykte det, at indbringe sagen for ombudsmanden.

Sagen om livstidsfangen vakte i årenes løb stor opmærksomhed, og selv om han havde siddet fængslet i nu 28 år – hvilket skulle vise sig at være meget længere end andre livstidsfanger – var der modstand mod tan- ken om at løslade eller benåde ham.

Advokaten tog i sin klage til ombudsmanden fat i et centralt punkt: Justitsministeriet afviste at benåde manden under henvisning til at han sikkert ville være farlig – samtidig med at de sagkyndige i Retslægerådet faktisk erkendte at en sådan vurdering var svær, næsten umulig, at lave.

Ombudsmanden tog derpå hul på at vurdere en af de vanskeligste, og ikke mindst mest følsomme, sager i embedets historie. På den ene side, hvilket ombudsmanden skulle fremhæve i sin udtalelse, skal de domme der afsiges, "fuldbyrdes" – altså følges – som "altovervejende hovedregel". En livstidsfange skal således sidde i fængsel på – livstid.

På den anden side kan en livstidsfange dog benådes hvis "særligt tungtvejende hensyn" taler for det.

Ombudsmanden kunne dog kun kritisere en afgørelse om ikke at benåde en livstidsfange hvis afgørelsen bar præg af ulovlige hensyn, hvis

der var handlet i strid med princippet om at folk skal behandles ens, eller hvis der i øvrigt var begået fejl af betydning for sagens udfald.

Afgørende for ombudsmandens senere vurdering blev blandt andet en opgørelse over hvor længe andre livstidsfanger havde siddet.

Siden 1951 var 56 personer blevet idømt livsvarigt fængsel; 45 var blevet benådet efter i gennemsnit at have udstået 14 år og 1 måned af deres livstidsdom.

Siden 1965 hvor denne mand blev indsat, var 18 personer blevet benådet. Disse havde i gennemsnit været fængslet i 13 år og 9 måneder.

Af de tre personer der fra 1965 til udgangen af 1994 var idømt livstidsstraf og ikke var blevet benådet, havde den ene siddet i fængsel i 16 år og 7 måneder og den anden i 14 år og 2 måneder, mens denne fange nu havde været fængslet i 29 år og 3 måneder. Manden var således, konstaterede ombudsmanden, den livstidsdømte der siden 1951 havde siddet længst i fængsel, nemlig cirka 9 år længere end den fange der havde siddet næstlængst, og i øvrigt 15 år længere end gennemsnittet af alle livstidsfanger.

Folketingets Ombudsmand konstaterede at det var "uden videre klart (...) at der er tale om en meget væsentlig forskelsbehandling". Afgørende var det nu at trænge til bunds i om denne forskelsbehandling var "tilstrækkelig velbegrunderet".

Ombudsmanden pegede på at både den læge der havde undersøgt manden, og siden Retslægerådet på den ene siden fastslog at der ikke var grund til at tro at han ikke mere var farlig, men samtidig også mente at "også psykiatrisk ekspertise har begrænset mulighed" for at afgøre om en person på fri fod vil falde tilbage og udvise stor farlighed.

Ombudsmanden hæftede sig ved Retslægerådets udtalelser om at rådet ikke "ud fra lægevidenskabelige grunde" ville kunne vurdere om manden ville være farlig hvis han fik lov at komme på udgang alene.

Ombudsmanden havde i Retslægerådets årsberetning for 1988 fundet en række bemærkninger hvoraf det med endnu større tydelighed fremgik at rådet havde endog meget svært ved at forudsige personers farlighed, især når de som livstidsfangen ikke var sindssyge. Af årsberetningen fremgik at det havde været særligt debatteret "hvorvidt psykiatrien som fag overhovedet havde grundlag for at afgive sådanne udtalelser", og at "det overvejende synspunkt i dag synes at være, at psykiatrien ikke kan påberåbe sig nogen særlig ekspertise indenfor dette område".

Folketingets Ombudsmand fastslog at "som sagen foreligger oplyst", havde den dømte ikke på noget tidspunkt i de 25 år og 5 måneder han havde siddet i fængsel, "udvist nogen form for farlighed". Ombudsman-

den bemærkede dertil at han ikke havde "forudsætninger" for at tage stilling til lægernes frygt for at manden på fri fod faktisk ville være farlig, men ombudsmanden mindede samtidig om at lægerne i samme åndedrag selv havde erkendt at det var meget vanskeligt eller umuligt at vurdere en person som den dømtes eventuelle farlighed.

Ombudsmanden pegede på at manden, der havde siddet indespærret under de samme vilkår i årevis, "ikke vil få nogen som helst mulighed for helt eller delvist at afkræfte" den vurdering af hans farlighed der fik Justitsministeriet til at nægte ham benådning eller afsoning under mildere former.

Folketingets Ombudsmand bad derfor Justitsministeriet om at lempe mandens afsoningsforhold så han kunne få mere og mere frihed, med henblik på at det senere var muligt at vurdere om han faktisk var farlig, og om han ville kunne benådes. Ombudsmanden bad desuden Retslægerådet gennemgå de hidtidige 45 sager om benådning der havde fundet sted siden 1951. Meningen var at se hvordan læger havde vurderet disse fangers farlighed og sammenligne det med tilsvarende vurderinger i mandens sag. Ombudsmanden bemærkede at en sådan undersøgelse skulle ske hurtigt "i lyset af sagens overordentlig alvorlige karakter og de elementære humane hensyn, den involverer", og den tydelige forskelsbehandling manden havde været udsat for.

Den 26. maj 1995 blev livstidsfangen overført til fortsat afsoning i åbent fængsel, og den 17. marts 1997 blev han flyttet til en af kriminalforsorgens pensioner.

Den 4. maj 1998 blev han, der nu var 71 år gammel, benådet efter at have siddet i fængsel i 32 år og 8 måneder.

1996

13 skud der for altid forandrede Danmark

Folketingets Ombudsmand kritiserede skarpt rigets øverste anklager for at have gennemført en upræcis og mangelfuld undersøgelse af politiets indsats under gadeuroligheder i 1993 hvor dansk politi for første gang i efterkrigstiden affyrede skarpe skud mod demonstranter.

Det blev kaldt den nat hvor eventyrlandet Danmark "mistede sin uskyld" – natten mellem den 18. og 19. maj 1993. Den nat hvor demonstranter og politi stødte sammen under de mest voldsomme uroligheder landet havde set siden 2. verdenskrig. Og den nat hvor danske politifolk for første gang nogen sinde åbnede ild mod civile demonstranter.

De voldsomme uroligheder i bydelen Nørrebro i København og de skud der fulgte, skulle i mange år fremover sætte sit alvorlige præg på samfundsdebatten; i årevis blev det diskuteret og blandt mange hævdet at politifolk af desperation og mangel på tilstrækkelig uddannelse havde overreageret ved at åbne ild mod demonstranterne, men især at de undersøgelser der efterfølgende blev lavet af politiets indsats, var mangelfulde og savnede troværdighed, primært fordi de blev lavet af personer med tilknytning til politiet selv.

Også for Folketingets Ombudsmand fik den såkaldte Nørrebro-sag stor betydning. Ombudsmanden iværksatte i 1996 en af embedets mest krævende og omfattende undersøgelser efter at ombudsmanden havde modtaget adskillige klager over at myndighedernes store officielle undersøgelse i sagen, som var lavet af den ledende offentlige anklager, rigsadvokaten, var mangelfuld.

Men først lidt forhistorie: Urolighederne i bydelen Nørrebro brød ud ved 22-tiden den 18. maj 1993 efter at et lille flertal af danskere havde sagt ja til Maastrichttraktaten. Resultatet vakte stor vrede blandt en gruppe aktivister på venstrefløjen der afspærrede dele af Nørrebro og med stor voldsomhed gik til angreb mod en underbemandet politistyrke der de

følgende mange timer skulle forsøge at genvinde kontrollen over det indre Nørrebro.

Politiets forsøg på at få kontrol over urolighederne lykkedes kun delvis; ved midnatstid var demonstranterne trængt tilbage til et torv i bydelen der var under ombygning og flød med løse sten. Politifolk blev angrebet voldsomt med metalspyd og løse sten da en lille gruppe civile betjente kort før klokken 00.30 natten til den 19. maj trængte frem mellem demonstranterne og kort tid efter sendte en melding til deres uniformerede kolleger om at de var voldsomt trængt og øjeblikkelig skulle have hjælp. Hvorpå de uniformerede betjente, der kun vanskeligt kunne klare presset fra de stenkastende unge, måtte rykke frem. Flere betjente blev ramt af brosten, og situationen var så desperat at betjentene trak deres pistoler.

Klokken 00.34.55 faldt de første skud, affyret i luften som varselsskud. Cirka to minutter senere hørtes, som det senere fremgik af en tv-optagelse, en person råbe "skyd efter benene" hvorefter politifolk mere direkte rettede deres våben mod demonstranterne.

Netop ordene "skyd efter benene" skulle de følgende år blive et af de afgørende punkter i den fortsatte diskussion om urolighederne på Nørrebro og politiets indsats fordi alle afhørte politifolk nægtede at have råbt "skyd efter benene".

Inden natten var omme, havde politifolk affyret 113 skud. Ingen blev dræbt, men 11 demonstranter blev ramt af skud og såret.

Justitsministeren, og med ham en række andre fremtrædende figurer i det danske samfund, udtrykte om morgenen den 19. maj bestyrtelse over demonstranternes brutalitet og støtte til politiets indsats under meget svære vilkår. Få dage senere gav Københavns Politi selv en ganske kort redegørelse om urolighederne hvoraf det fremgik at der var tale om en "sammenhængende" skudepisode, selv om det allerede på det tidspunkt fremgik af tv-optagelser at politifolk ved to eller måske tre lejligheder med adskillige minutters mellemrum skød mod demonstranterne.

Presset for at få lavet en uvildig undersøgelse af urolighederne voksede. Flere kritikere hævdede at der var stor uoverensstemmelse mellem det der faktisk skete på Nørrebro den nat, og det der fremgik af politiets egen undersøgelse. Til sidst accepterede den daværende justitsminister at iværksætte en undersøgelse selv om han få dage tidligere havde sagt at han ikke havde "i sinde at iværksætte en uvildig undersøgelse, fordi den kun ville så tvivl om, at politiet var i en livstruende situation". Lederen af den offentlige anklagemyndighed, rigsadvokaten, blev bedt om at løse opgaven.

Halvandet år senere, i august 1994, afleverede rigsadvokaten sin rapport der på en række områder kritiserede især de civile betjentes optræden, men rapporten blev alligevel voldsomt kritiseret for at være for venlig over for politiet.

Få dage senere, i begyndelse af september 1994, afslørede journalister at der på en tv-optagelse fra urolighederne blev råbt "skyd efter benene". Herefter genåbnede rigsadvokaten undersøgelsen af sagen.

I maj året efter kom den supplerende undersøgelse hvori rigsadvokaten fastslog at det efter hans bedste vurdering næppe var politifolk på stedet der havde råbt "skyd efter benene", men mere sandsynligt en demonstrant der ønskede at give besked til andre demonstranter om at rette deres stenkast mod politifolkens ben. Denne konklusion udløste ny kritik, og det samme gjorde oplysninger om at det i et vist omfang var Københavns Politi selv der havde afhørt egne folk til brug for rigsadvokatens uvildige undersøgelse, og at politifolk der var indsat den 18. maj på Nørrebro, således ikke blev afhørt af politifolk fra rigspolitiet der ifølge kritikerne bedre ville kunne forholde sig uvildigt til hovedstadens egne politifolk.

Rigsadvokaten forklarede, støttet af topembedsmænd i Justitsministeriet, at det var den tidligere justitsminister der havde ønsket undersøgelsen sådan, netop fordi han i 1993 ikke ønskede at mistænkeliggøre de københavnske politifolk ved at sætte politifolk fra rigspolitiet til at undersøge sagen.

Kritikken tog imidlertid – igen – til, og i foråret 1995 klagede en række borgere til Folketingets Ombudsmand over at rigsadvokatens undersøgelse var mangelfuld og ukritisk. Folketingets Ombudsmand besluttede at undersøge sagen og gav i januar 1996 kritikerne medhold på en række punkter: Ombudsmanden fastslog at rigsadvokatens undersøgelse på forskellige punkter havde været "mangelfuld".

Hårdest var kritikken af rigsadvokatens måde at undersøge sagen på. Ombudsmandens pointe var at rigsadvokatens arbejde led af den betydelige svaghed at det var umuligt at afgøre præcis hvad rigsadvokaten baserede sine konklusioner i undersøgelsen på. Sagens kerne var, mente ombudsmanden, at når begivenheder som urolighederne på Nørrebro ikke alene skulle beskrives, men når det samtidig skulle vurderes om blandt andre politifolk havde handlet rigtigt, måtte det såkaldte "bedømmelsesgrundlag" være klart. Ombudsmanden mente at rigsadvokaten, når han skulle vurdere blandt andet politiets indsats, havde brugt et skiftende grundlag. I nogle situationer blev det vurderet om politifolkens indsats var rigtig eller tilstrækkelig i forhold til straffelovens bestemmelser, andre gange var det regler om hvordan offentligt ansatte skulle opføre sig som

politifolkenes arbejde blev holdt op imod, og endnu andre gange brugte rigsadvokaten ifølge ombudsmanden en "fri" fortolkning hvor han mere frit ud fra egne holdninger og normer vurderede om politifolk og andre havde handlet rimeligt eller "rigtigt".

Ombudsmanden kaldte det "en væsentlig svaghed" ved rigsadvokatens rapporter at de var præget af en "betydelig mangel på præcision og konsekvens", og han understregede at denne mangel på præcision ikke kun havde teoretisk eller "juridisk" betydning for undersøgelsen, men også kunne påvirke undersøgelsens resultater og konklusioner og således også afgørende havde betydning for undersøgelsens indhold.

Folketingets Ombudsmand fastslog også i sin undersøgelse at en række centrale spørgsmål om begivenhederne den 18. maj på Nørrebro ikke blev undersøgt eller kun undersøgt delvis, og at det var uklart hvorfor det var blevet sådan. Afgørende spørgsmål, blandt andet om politilederes ansvar, om udstyret var i orden, spørgsmålet om hvorfor der ikke var tåregas nok til rådighed for politifolkene, og spørgsmålet om hvorfor og under hvilke omstændigheder politifolk skød en tredje gang flere minutter efter at politifolkene var stærkt trueede og første gang åbnede ild, blev ikke undersøgt eller kun undersøgt delvis, og ombudsmanden fastslog i sin undersøgelse at rigsadvokaten ikke havde forklaret hvorfor disse forhold ikke "i fuldt omfang" var blevet undersøgt.

Folketingets Ombudsmand bekræftede også at en række afhøringer af politifolk fra København var lavet at Københavns Politi selv skønt det ikke af grundlaget for undersøgelsen fremgik at det skulle være sådan, og skrev ombudsmanden, under alle omstændigheder var det "en svaghed" ved undersøgelsen og dens resultater.

Ombudsmanden understregede at han ikke kunne vide om en ny undersøgelse, hvor grundlaget for bedømmelsen var mere klart, og hvor vidner blev afhørt på en mere betryggende måde, afgørende ville ændre ved rigsadvokatens konklusioner, men nye konklusioner ville i hvert fald "fremstå som mere sikkert funderede".

Regeringen besluttede øjeblikkeligt, da ombudsmandens rapport blev offentliggjort, at gennemføre en ny uvildig undersøgelse af urolighederne. Den var færdig fire år senere, i 2000, og ændrede ikke nævneværdigt ved de konklusioner som rigsadvokaten var nået frem til.

1997

Må hvem som helst holde dig i hånden hos lægen?

Folketingets Ombudsmand fastslog at en patient har ret til at lade sig ledsage af "hvem som helst" til en undersøgelse selv om det ikke står direkte i loven. Sagen blev taget op fordi myndighederne havde nægtet en hoftepatient at tage en bisidder med til lægeundersøgelse.

Hun havde fået et klart nej, hoftepatienten hvis operation ikke var vellykket og derfor skulle kigges grundigt efter i sømmene af tre eksperter. Hun måtte ikke tage en bestemt person med til undersøgelsen. En sag som Folketingets Ombudsmand blev bedt om at tage stilling til.

Forhistorien var følgende: Sundhedsstyrelsen, der er den øverste lægelige myndighed i Danmark, havde bedt tre overlæger undersøge kvaliteten af en bestemt type hofteoperation. Et antal af de opererede blev bedt om at komme til undersøgelse og havde fået besked på at de kunne ledsages af deres "ægtefælle, en søn/datter eller en anden af deres nærmeste". Men, skrev lægerne, der var kun plads til én af "de nærmeste".

En af de undersøgte patienter mødte imidlertid op til undersøgelsen sammen med en person der ikke var en del af familien. Bisidderen fik ikke lov til at overvære undersøgelsen; en afgørelse bisidderen senere klagede over til Folketingets Ombudsmand. Han var utilfreds med at overlægerne, støttet af selve Sundhedsstyrelsens chef, havde givet besked om at man "ikke ønskede" den pågældende person som "medobservatør". En afgørelse som Sundhedsministeriet i øvrigt havde støttet: Det er op til lægen at afgøre om man "ud fra en lægefaglig vurdering kan tiltræde at en bisidder overværer undersøgelsen".

Myndighederne fastholdt, da ombudsmanden gik ind i sagen, at en lægeundersøgelse ikke er omfattet af forvaltningslovens krav om ret til bisidder, og at det var ret og rimeligt at afvise en patients ønske om at have en bestemt person med når den pågældende ikke var en del af familien, og

hvis beslutningen – som tilfældet var – blev taget ud fra patient- og lægeetiske overvejelser.

Folketingets Ombudsmand fastslog at det er "et grundlæggende princip" i dansk ret at enhver der er part i en sag, på ethvert tidspunkt kan lade sig repræsentere eller bistå af andre. Ifølge ombudsmanden fremgår dette princip klart og tydeligt af forvaltningsloven. Og selv om forvaltningsloven ikke direkte var gældende i denne sag – der var ikke tale om at en forvaltning skulle træffe en afgørelse om en person; der var tale om at kvaliteten af operationer skulle undersøges – så gjaldt reglerne alligevel uanset at det ikke stod direkte i loven. Der var tale om, fastslog ombudsmanden, et "ulovbestemt grundlag" – altså regler der gælder selv om de ikke udtrykkeligt findes på skrift.

Efter ombudsmandens mening var der ingen tvivl om at den pågældende hoftepatient havde fuld ret til at lade sig ledsage af en bisidder eller i øvrigt "hvem som helst".

1998

Soldaten der ikke måtte kende sandheden om sin kone

En oberst blev pludselig nægtet nyt job i NATO fordi hans kone ikke var en værdig social repræsentant for Danmark. Hvad hans kone havde gjort der var så slemt, måtte obersten imidlertid intet vide om.

Han var oberst, gjorde tjeneste ved NATO, og snart skulle han forfremmes. I løbet af sommeren 1995 havde den militære ledelse i Danmark gjort det klart at obersten var indstillet til en ledende stilling i NATO, en stilling obersten selv gerne ville have. Han blev af forsåret vurderet "meget egnet" til udnævnelse.

Men pludselig skete noget. Af et notat dateret den 31. oktober 1995 fra Forsvarskommandoens personaleafdeling hed det at Forsvarskommandoen burde tage indstillingen af obersten op til "revurdering" idet der forelå oplysninger om oberstens hustrus adfærd der ville gøre en ansættelse af obersten "problematisk". Forsvarskommandoen besluttede derpå at tilbagekalde indstillingen – den dygtige oberst skulle ved nærmere eftertanke ikke til have stillingen. Forsvarets ledelse havde inden i en samtale med obersten gjort det klart at der nu var flere velkvalificerede ansøgere til stillingen, og at der var tvivl om hvorvidt hans ægtefælle ville være en "hensigtsmæssig repræsentant" der kunne repræsentere Danmark "i social sammenhæng".

Obersten klagede derpå til forsåret. Han fandt det urimeligt at han blev nægtet det nye job på grund af ufordelagtige oplysninger om hans kone – oplysninger som han i øvrigt ikke kunne få at vide hvad gik ud på. Ikke et ord om hvad det var hans kone havde gjort som var så alvorligt at hun ikke var en værdig repræsentant for Danmark, og han ikke kunne få dette job. Obersten bad samtidig om aktindsigt i sagen. Han var part, det samme var hans kone, og han havde derfor efter loven ret til at vide hvilke oplysninger om hans kone der var af så kritisk karakter, mente han. Lovens princip er at hvis man træffer en afgørelse der ikke er til gavn for

den offentligt ansatte – i dette tilfælde at en obersten nægtes det job han var blevet lovet – så skal den ansatte have adgang til alle de oplysninger der fik myndigheden til at træffe den negative afgørelse.

Den 19. december 1995 afviste forsvaret at give obersten aktindsigt i oplysningerne. Der var, hævdede forsvaret, ikke tale om "en afgørelsessag", altså en egentlig afgørelse der efter forvaltningsloven giver ret til aktindsigt, men "en ledelsesbeslutning" der ikke er adgang til aktindsigt i.

Oberstens fagforening klagede derpå til Forsvarsministeriet. Ministeriet fastholdt at obersten ikke have ret til aktindsigt. Forklaringen var at forvaltningsloven, og dermed retten til aktindsigt, gælder når en myndighed træffer en (endelig) afgørelse; her var der ikke tale om at forsvarets ledelse havde "truffet en afgørelse". Ledelsen var blot kommet med en indstilling om at obersten kunne ansættes. Den endelig beslutning skulle formelt set træffes af NATO der ikke nødvendigvis ville ansætte den kandidat der var udpeget af et land, for eksempel Danmark. Altså: Der var ikke tale om en afgørelse, men kun om en indstilling. Derfor: Nej til aktindsigt.

Folketingets Ombudsmand vurderede sagen og gjorde det klart at han ikke var enig med forsvaret og Forsvarsministeriet. En indstilling til NATO er en afgørelse i forvaltningslovens forstand; ombudsmanden mente at det reelt ikke var NATO der afgjorde om obersten skulle have sin stilling, men Forsvarsministeriet. En "indstilling", som der ifølge forsvaret var tale om, var "naturligvis" en del af den samlede afgørelsessag, og selv om en "indstilling" ikke var det samme som en egentlig endelig "afgørelse", var indstillingen alligevel omfattet af reglerne i forvaltningsloven.

Det betød dog ikke nødvendigvis, fastslog ombudsmanden, at obersten så faktisk havde ret til aktindsigt. Det fremgår nemlig af loven at reglerne om aktindsigt ikke gælder "for sager om ansættelse eller forfremmelse i det offentlige tjeneste". Folketingets Ombudsmand bad forsvaret træffe en ny afgørelse i sagen. Forsvarsministeriet besluttede derpå at give obersten ret til aktindsigt i sagen.

1999

Rimeligt at smide tyv ud af politikorpset

Folketingets Ombudsmand fandt det rimeligt at fyre en politimand selv om han "kun" havde stjålet en barberskraber til 40 kr. Andre politifolk var ellers sluppet uden fyring selv om de havde begået grovere forbrydelser og var straffet hårdere.

Han var højt på strå, faktisk vicepolitikommissær i sin by – alligevel var noget gået helt galt: I en butik havde politimanden, som en butiksdetektiv senere forklarede, pludselig "lænet sig ind over indkøbsvognen", havde taget en bakke med barbergrej til en værdi af 40 kr. og puttet det ind under jakken. Derpå gik han frem til kassen og betalte for sine øvrige varer – men ikke for barberskraberen. Få sekunder efter blev han taget på fersk gerning som butikstyv.

Vicepolitikommissæren blev afhørt af sine kolleger i politiet og forklarede at han havde købt slik til "slikboden" på sin politistation, men "efter en pludselig indskydelse" havde han taget barbergrejet. Politimanden tilstod butikstyveriet.

Senere blev han afhørt af Rigspolitiets Rejseafdeling der efterforsker sager mod politifolk, og nu var forklaringen en smule anderledes: Han havde købt ind i højt tempo, havde taget en barberskraber som han selv skulle bruge, og for at holde den adskilt fra det slik han havde købt til stationen, var den røget inden for jakken. Han havde derpå glemt at betale.

Politimanden blev dog alligevel tiltalt for butikstyveri og suspenderet fra sit job i politiet. Han forklarede i retten at det havde været hans mening at holde barberskraberen i hånden mens han kørte rundt med indkøbsvognen i butikken, men da indkøbsvognen var defekt, kunne han ikke styre den med én hånd, og han puttede derfor skraberen i jakkens handskelomme hvilket han havde glemt alt om da han senere gik igennem kassen.

Fem dommere fandt det bevist at han havde haft skraberen i lommen, og han blev dømt for butikstyveri og måtte betale 300 kr. i bøde. Dommen blev senere stadfæstet af landsretten.

Kort tid efter meddelte politimesteren i byen at han havde til hensigt at fyre sin vicepolitikommisær. Beslutningen om afskedigelsen blev sendt i høring hos hans fagforening, Dansk Politiforbund. Politiforbundet havde intet at indvende mod at han blev fyret, men det havde den dømte politimand selv. Han fik hjælp af en jurastuderende til at føre sin sag over for politiledelsen.

Den jurastuderende fandt ud af at politiet tidligere i en anden sag havde undladt at fyre en politimand der var idømt en bøde på 4.000 kr. for at indgive en falsk anmeldelse om tyveri af et videokamera. En anden ansat i politiet havde ligeledes beholdt sit job selv om han havde fået en bøde på 3.000 kr. for at begå underslæb mod sin egen politistation.

Og der var andre eksempler: En politimand havde brudt tavshedspligten, en anden havde begået vold mod sin stedsøn. Begge var dømt – men havde ikke mistet deres job. Selv politifolk der kørte spirituskørsel med en promise på under 1,5, kunne fortsætte i korpset. Den jurastuderende anførte at det afgørende var det såkaldte værdighedskriterium – en politimand "lever af" at man kan knytte tillid og værdighed til ham og korpset. Men hvorfor fyre en "uværdig" politimand der havde stjålet en barberskraber, når man ikke fyrede andre politifolk der havde begået vold, brudt deres tavshedspligt eller kørt berusede rundt i bil; det var da også i strid med kravene om værdighed.

Den jurastuderende henviste til at befolkningen i almindelighed, det viste i hvert fald meningsmålinger, så noget mere alvorligt på spritkørsel end på butikstyveri i småtingsafdelingen.

De mange argumenter prellede af på Rigspolitiet der "uden varsel" besluttede at fyre vicepolitikommisæren der var "uskikket" til at blive i politiets tjeneste.

11. oktober 1996 endte sagen på ombudsmandens bord fordi en organisation der arbejder for bedre forhold for dømte, klagede. Også organisationen mente at straffen var urimelig hård sammenlignet med den straf andre politifolk havde fået for forbrydelser der virkede noget grovere.

Folketingets Ombudsmand fastslog at der ikke var nogen tvivl om at politimanden havde begået butikstyveri. Sagen var godt undersøgt, og der var heller ikke tvivl om at han havde overtrådt tjenestemandsløven. Selve den formelle straf var ikke urimelig, men faktisk ganske mild – 300 kr. i bøde – men det afgørende spørgsmål var om den efterfølgende firing var rimelig, forbrydelsens grovhed taget i betragtning.

Folketingets Ombudsmand fastslog at det samlet set var hans vurdering at der er særligt høje krav til politifolk om at de skal opføre sig med værdighed – det såkaldte decorumkrav – og at han derfor ikke kunne kritisere beslutningen om at fyre politimanden uagtet at fyringen af ham var en hård straf.

2000

Ok at sige nej til Hess-march gennem København

Ombudsmanden ville ikke kritisere at nazister havde fået nej til at gå i demonstration gennem København, men mente dog at myndighederne skulle have argumenteret bedre for det nej der var givet.

De elsker og ærer nazister som Rudolf Hess og Frits Clausen, nationalsocialisterne – og de ønskede i 1999 at vise det ved at demonstrere gennem København med skilte, faner, trommer, højtaleranlæg og skjolde som led i den såkaldte Hess-march.

De nationalsocialistiske demonstrationer havde dog tidligere ført uro og vold med sig, og derfor afviste Københavns Politi at lade nationalsocialisterne benytte den ønskede rute gennem det indre København. Demonstrationen ville give uro, mente politiet, og det ville være ganske vanskeligt for politiet, da moddemonstrationer kunne ventes, at beskytte de marcherende Hess-tilhængere og undgå vold og hærværk. Samtidig forventede politiet at der i forvejen ville være 10.000 tilskuere til et cykelløb der blev afviklet samtidig, hvilket ikke ville gøre opgaven lettere.

Til gengæld, mente politiet, var der ikke noget galt i at Hess-marchen blev afviklet i et noget ødere kvarter i bydelen Valby langs en vej i et industri kvarter for så at ende bag en S-togsstation.

Så nej, sagde politiet. Hvorpå nationalsocialisterne klagede til Justitsministeriet. Der sagde nej. Hvorpå nationalsocialisterne forsøgte at få en ny rute godkendt der var tæt på at være den samme, for det ville være "uden politisk indhold" at demonstrere i et industri kvarter.

Nej, sagde politiet. Hvorpå nationalsocialisterne klagede til Justitsministeriet. Igen. Ministeriet sagde nej. Igen.

Hvorpå nationalsocialisterne nu for tredje gang bad om lov til at demonstrere, nu på en anden dag således at demonstrationen ikke faldt sammen med det store cykelløb. Men stadig gik forbi den amerikanske ambassade, for det ville demonstranterne. De fremhævede at "demonstra-

tionsruten er af største betydning for demonstrationen. Rudolf Hess blev i en alder af 93 år myrdet i 1987 på tysk jord af sine amerikansk/engelske vogtere. Derfor er ambassaderne vigtige for en politisk manifestation. Christiansborg er ligeledes af største symbolske betydning som demokratiets absolutte magtcentrum i Danmark. En magt som var ansvarlig for blandt andre Frits Clausens død.”

Nej, sagde politiet. Nej, sagde Justitsministeriet.

Myndighederne var dog nu villige til at prøve at forhandle sig til en aftale om en ny demonstrationsrute. Men risikoen for vold og uro var stadig overhængende. Forhandlingerne endte uden resultat da politiet fortsat ikke ville tillade nationalsocialisterne at marchere gennem Københavns indre by.

Nationalsocialisterne klagede derfor til Folketingets Ombudsmand og gjorde opmærksom på at det var afgørende, som det var afgørende for mange andre demonstrationer, at demonstrationen kunne ske nær symbolske institutioner, det kunne være ambassader, Christiansborg eller lignende. Nationalsocialisterne anførte at ”det kan ikke være rigtigt, at vi som danske statsborgere stilles ringere i demonstrationssammenhæng end nogen udlændinge eller personer af marxistisk opfattelse. Disse afgørelser må ligge på grænsen til embedsmisbrug”.

Kernen i spørgsmålet er selve forfatningen, Danmarks Riges Grundlov. Her står det i § 79: ”Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. Offentlige forsamlinger har politiet ret til at overvære. Forsamlinger under åben himmel kan forbydes, når der af dem kan befrygtes fare for den offentlige fred.” Ombudsmanden ville ikke kritisere politiets skøn – Københavns Politi havde netop lagt vægt på at der var fare for den offentlige fred, og så alvorlig fare at demonstrationen umuligt kunne gennemføres forsvarligt.

Folketingets Ombudsmand kunne heller ikke kritisere eller udtale sig om hvorvidt den rute politiet havde peget på, var ”mere øde end nødvendigt”.

Ombudsmanden kritiserede dog at politiet ikke formelt havde brugt paragrafferne rigtigt og i afslaget til demonstranterne ikke havde peget på præcis den del af grundloven hvor det gøres muligt at afvise en demonstration fordi det ville være forbundet med uro og vold at gennemføre den.

2001

Mudder i maskineriet

I 28 år havde han drevet sin lille virksomhed med speciale i slamsugning uden at nogen nogensinde havde sat en finger på hans arbejde. Han var et agtet medlem af lokalsamfundet, der havde aldrig været problemer med miljø- eller færdselslovgivningen - og kunderne, herunder den lokale kommune, var også fuldt ud tilfredse med slamsugerens arbejde.

Men i 1997 begik vognmanden en fejl der var tæt på at koste virksomheden livet: Han overså at slamsugerkørsel fra 31. december 1996 blev omfattet af § 23, stk. 4, i Trafikministeriets bekendtgørelse nummer 587 af 26. juni 1996 om godskørsel sammenholdt med § 1, stk. 1, nr. 8, 2. led, i Trafikministeriets lovebekendtgørelse nummer 259 af 12. april 1995 om godskørsel.

Eller på nudansk: Pr. 31. december 1996 var det, uden at vognmanden havde bemærket det, vedtaget at kørsel med slamsuger fremover skulle godkendes af myndighederne.

Vognmanden, der siden 1973 havde kørt sin slamsuger, fulgte ikke med i nye lovebekendtgørelser og opdagede først i juli 1997 at han da i halvandet år havde kørt uden tilladelse.

Vognmandens revisor søgte derfor Vejtransportrådet om tilladelse til at vognmanden kunne fortsætte med at sluge slam og køre med flydende affald.

Revisoren medsendte vognmandens kursusbeviser for vejtransport af farligt gods og indsamling af olie- og kemikalieaffald og forklarede den "dybt beklagelige" forsinkede ansøgning med at vognmanden ikke have været medlem af nogen arbejdsgiverorganisation og derfor ikke ad den vej var blevet orienteret om de nye regler.

Lige meget hjalp det.

Den 17. november 1998 meddelte Færdselsstyrelsen at rådet "ikke kunne imødekomme" vognmandens ansøgning om stadig at holde fire slamsugere rullende. I afgørelsen hed det at "det ikke er gjort antageligt, at

vognmanden vil kunne udøve virksomhed på forsvarlig måde og i overensstemmelse med god skik indenfor branchen". Årsagen var, skrev rådet, at vognmanden have kørt uden tilladelse i halvandet år siden den 1. januar 1997. Revisoren bad straks rådet genoptaget sagen. Vognmanden havde, anførte hans revisor, "i god tro" drevet sin forretning og altid gjort det både ordentligt og godt, og revisoren pegede på at "i vort regulerede og lovkomplekse samfund må det for den enkelte borger være en undskyldende omstændighed, at man ikke altid er fuld opmærksom på nye reglers ikrafttræden". Revisoren bemærkede at vognmanden blev ramt meget, meget hårdt: Han blev ikke blot frataget retten til at drive den virksomhed han havde drevet i 25 år – han ville samtidig i de følgende tre år være udelukket fra at søge en ny tilladelse og dermed med ét slag miste 25 års vognmandsanciennitet. Og når han engang kunne søge igen, skulle han dokumentere at han var startet forfra som chauffør. Og endelig, som revisoren skrev, "min klient fratages sit indtægtsgrundlag med deraf følgende tab af arbejdspladser, eventuel tvangssalg af erhvervsejendom og tab for kreditorer. Afslutningsvis beklager min klient endnu engang den forsinkede ansøgning. Han vidste ikke bedre. Forsinkelsen af ansøgningen kan og må ikke være grundlag nok for en afgørelse med så vidtrækkende konsekvenser".

Lige meget hjalp det.

Den 21. april 1999 meddelte myndighederne – igen – at det "ikke var gjort antageligt" at vognmanden kunne passe sin virksomhed "forsvarligt".

Heller ikke en advokat, der gik ind i sagen på vognmandens vegne, kunne få Vejtransportrådet på andre tanker.

Advokaten klagede derfor til Folketingets Ombudsmand.

Ombudsmanden gik ind i sagen og modtog endnu en redegørelse fra Færdselsstyrelsen der stod fast på at styrelsens afgørelse var rigtig.

Ombudsmanden valgte at koncentrere sin undersøgelse om den såkaldte forvaltningsretlige grundsætning om proportionalitet – altså om vognmandens "forbrydelse" stod i rimeligt forhold til straffen. Ombudsmanden gennemgik nøje baggrunden for de krav og regler som myndighederne havde vedtaget om at vognmænd og slamsugere skulle godkendes, og som havde ramt denne vognmand hårdt. Det viste sig at de skærpede krav var gennemført ikke for at "ramme" en ellers lovlydig vognmand der ved en fejl havde indsendt sin ansøgning med halvandet års forsinkelse og i øvrigt havde drevet sin virksomhed uden problemer i 25 år, men for at få "ryddet op" i et kritiseret erhverv og ikke mindst for at få forbedret færdselssikkerheden.

Før kunne enhver med næringsbrev etablere sig som vognmand med det resultat at antallet af vognmænd var alt for stort og indtjeningen for lille. Med risiko for at vognmændene i håb om at tjene lidt penge kørte med overlæs, at bilerne ikke blev vedligeholdt godt nok, og at der sad trætte chauffører bag rattet.

Den begrundelse der havde ramt den sjællandske vognmand – at det ikke var "antageligt" at han kunne drive sin virksomhed på "forsvarlig måde" og "efter god skik" – skulle ramme vognmænd der tidligere var blevet fyret på grund af uredelighed, havde overtrådt overenskomster, snydt deres kunder eller var dømt for strafbare forhold, og hvor der nu var "nærliggende fare" for at de ville misbruge muligheden for at drive virksomhed. En tidligere konkurs eller betalingsstandsning kunne også betyde at en vognmand fik nej til at drive virksomhed. Ombudsmanden fandt desuden en dom fra Højesteret der viste at vognmænd selv med et betydeligt antal lovovertrædelser stadig fik lov til at drive vognmandsforretning.

Folketingets Ombudsmand fastslog at man som borger – og vognmand – kan pådrage sig ansvar for at regler bliver fulgt, også selv om man ikke umiddelbart kender reglerne. Men når det afgøres hvor streng straffen skal være for at overtræde regler man ikke kender, må det vurderes om reglerne blev overtrådt med vilje.

I dette tilfælde havde den sjællandske vognmand ikke med vilje overtrådt loven, men i stedet straks, da han opdagede fejltagelsen, søgt om tilladelse.

Ombudsmanden forstod godt at reglerne måtte håndhæves strengt, ikke mindst fordi de skulle forbedre færdselssikkerheden og sikre "orden" i branchen, men i den pågældende sag ville disse hensyn ikke lide nogen skade hvis den sjællandske vognmand havde fået sin tilladelse. Den ville han have fået under alle omstændigheder blot han havde indleveret sin ansøgning til tiden, idet han jo i øvrigt var helt og aldeles ustraffet og uplettet.

Ombudsmanden fastslog endelig at en afgørelse med "så alvorlige konsekvenser" ikke hang sammen med reglerne om at der skal være proportionalitet i myndighedernes afgørelser således at indgreb over for borgerne ikke gør mere ondt end nødvendigt.

Vejtransportrådet besluttede derfor den 15. juni 2001 – efter at have studeret ombudsmandens udtalelse – at den sjællandske vognmand igen kunne få tilladelse til at sende sine slamsugere på gaden.

2002

Nix – svær teknisk snak skal oversættes til dansk

Myndighederne ville have landets taxaer til at følge tekniske regler der kun fandtes på engelsk. Dur ikke, sagde ombudsmanden – og så måtte oversætterne i gang.

EN50148. Bekendtgørelse om specifikationer for elektroniske taxametre. Ikke let – og slet ikke på engelsk. Ikke så underligt at en taxavognmand i 2000 klagede til ombudsmanden over at myndighederne krævede EN50148 overholdt, men uden at samme myndigheder ville gøre sig den ulejlighed at oversætte de tekniske krav til dansk.

Folketingets Ombudsmand gik ind i sagen. Den ansvarlige myndighed på området, Færdselsstyrelsen, meddelte at den ikke havde tid til oversættelsen – ”mere presserende sager” og ”ressourcemæssige årsager”, hed det da ombudsmanden spurgte hvorfor bekendtgørelsen ikke fandtes på dansk. Og hvorfor al den ballade, mente myndighederne – kun ”meget få” havde henvendt sig og stillet spørgsmål til bekendtgørelsen. Og endelig, sagde styrelsen, er det almindeligt at henvise til internationale regler der kun findes på engelsk. Desuden var bekendtgørelsen rettet mod folk der laver og imponerer den slags taxametre, ikke almindelige borgere.

Punktum. Ingen problemer.

Og myndighederne kunne derfor ikke ”præcist angive” hvornår man var færdig med oversættelsen.

Klageren var ikke tilfreds. Også chauffører og vognmænd havde brug for at forstå EN50148, sagde han, og alt det med at oversættelsen var på vej, det var der ingen grund til at tro på. Oversættelsen vil aldrig blive færdig, skrev han til ombudsmanden. På det tidspunkt havde bekendtgørelsen været gældende i to et halvt år. På engelsk.

Folketingets Ombudsmand stillede nu en byge af spørgsmål: Var det i overensstemmelse med dansk ret ikke at oversætte den slags? Burde myndighederne søge lovhjemmel? Er EN50148 tilgængelig for borgerne?

Myndighederne prøvede igen; bekendtgørelsen var kun for en "snæver fagkreds". Men klageren ville ikke give op: Han forstod ikke bekendtgørelsen, sagde han; vidste ikke om hans taxameter fulgte lovens regler, eller om han risikerede at blive retsforfulgt fordi der var fejl ved taxametret. Men heller ikke myndigheden ville give op: Han kunne bare læse en erklæring som fabrikanten af et taxameter skal udfylde, og i øvrigt se om taxameteret viste rigtigt, mente myndighederne. Og det var desuden almindeligt at henvise til krav der kun fandtes på engelsk. Og nej, straffet ville taxavognmanden ikke blive.

Ombudsmanden måtte til sidst skære igennem. For ham at se var der ingen tvivl: Ældre vejledninger fra Justitsministeriet fastslog at love og bekendtgørelser skulle være skrevet så de kunne forstås, og dermed på dansk, sagde ombudsmanden; den retskrivning der bruges, skal være fastsat af Dansk Sprognævn, og det nævn gør mest i dansk. Og den med ressourcer var ikke en god grund, mente ombudsmanden. "Sådanne synspunkter kan ikke føre til at oversættelse til dansk undlades."

Det "er betænkeligt", fastslog ombudsmanden, at danske borgere skal leve op til krav der findes på engelsk.

Der var kun ét at sige: Det var en fejl at EN50148 ikke var oversat. Og det burde ske.

2003

En tænderskærende beslutning – med mange fejl og alvorlig kritik

Hun skar tænder hele tiden, og hendes tænder var efterhånden meget nedslidte. Myndighederne nægtede at tro at lidelsen var medfødt, og ombudsmanden udtalte alvorlig kritik som dels vedrørte at myndighederne ikke forklarede hvorfor de ikke troede kvinden, dels at de ikke selv undersøgte sagen tilstrækkeligt.

Hun var omkring de 30 og havde altid lidt af bruxisme, dvs. tænderskæren. Hun skar tænder dag og nat, led af hovedpiner og muskelsmerter på grund af lidelsen og brugte specialfremstillede bideskinner – men intet hjælp. Efterhånden var hendes tænder stort set slidt ned og ødelagt, og den eneste løsning var at sætte kroner på dem alle. En speciallæge fra tandlægehøjskolen bekræftede at der ikke var andre løsninger: Der skulle sættes kroner på tænderne for at kvinden kunne slippe af med sine smerter.

Speciallægen bekræftede at årsagen til lidelsen var 'unormal vækst af kæberne' hvilket vanskeliggjorde et normalt bid. Kvinden havde ikke råd til den omfattende behandling, og speciallægen søgte derfor på hendes vegne kommunen om betaling af behandlingen, som var temmelig dyr.

Kommunen nægtede at betale med den begrundelse at problemet skyldtes 'slid', og at der ikke kunne gives tilskud til 'slid', ikke engang 'kraftigt slid', selv om kommunens egen tandlægekonsulent vurderede at 'behandlingen er nødvendig', og at kvindens eneste mulighed for at undgå hovedpine (bortset fra at bruge bideskinne dag og nat) var at få tænderne ordnet, og anbefalede behandlingen med ordene 'prisen må accepteres'.

Kommunen mente at den selv kunne bestemme om den ville betale eller ej, og i dette tilfælde var svaret nej. Sagen handlede om slid, ikke en medfødt lidelse. Kvinden klagede til det sociale nævn over kommunens beslutning. Hendes egen læge skrev til nævnet at flere tandlæger havde undersøgt hans patient, og at de alle var enige om at hun havde en med-

født kæbelidelse. Nævnet afviste kvindens klage med den begrundelse at det ikke 'var godtgjort' at lidelsen var medfødt. Nævnet mente dog at kommunen kunne betale halvdelen af behandlingsomkostningerne.

Kvindens læge klagede derefter til den Den Sociale Ankestyrelse og fastslog at det efter hans mening var helt 'ubegribeligt' 1) at det sociale nævn simpelthen benægtede at lidelsen var medfødt, og 2) at nævnet, som bestod af mennesker uden medicinsk baggrund, overhovedet kunne træffe beslutning om hvorvidt noget var medfødt eller ej.

Den klage havde lægen dog heller ikke held med. I svaret fra Ankestyrelsen stod der at styrelsen kun kunne tage stilling til sager som havde 'principiel eller generel' betydning; og nej, denne sag havde ikke en sådan betydning. Ankestyrelsen lod forstå at den heller ikke mente at der var tale om en medfødt lidelse – i hvert fald ikke den form for medfødt lidelse som var helt igennem medfødt.

Efter en lang tur igennem systemet nåede sagen Folketingets Ombudsmand i juli 2001. Kommunen fastholdt, på trods af udtalelser fra de mange tandlæger som var involveret i sagen, at lidelsen ikke var 'medfødt', eller i hvert fald ikke tilstrækkeligt medfødt til at berettigede kvinden til et økonomisk tilskud. Efter kommunens mening var det kun patienter født uden anlæg af blivende tænder eller normalt tandben eller tandemalje som var berettiget til tilskud, og i den aktuelle sag mente kommunen at kvindens tandanlæg havde været normale ved fødslen og var blevet slidt ned gradvist.

Både kommunen og det sociale nævn forklarede ombudsmanden at de havde overvejet om en medfødt kæbelidelse, som der var tale om i sagen, var en 'medfødt lidelse' af den type som faktisk gav ret til tilskud, men havde besluttet at det var det ikke. Begge myndigheder måtte dog indrømme at de ikke havde forklaret dette til kvinden i deres afgørelser.

Ombudsmanden undersøgte sagen, men gjorde det først klart at han ikke havde nogen saglig viden om tandbehandling og derfor vanskeligt kunne udtale sig om den mere 'tekniske' side af sagens behandling.

Ombudsmanden kritiserede kommunen for ikke at have givet en grundig redegørelse for begrundelsen for kommunens beslutning om ikke at betale for kvindens tandbehandling. Ifølge forvaltningsloven er myndighederne forpligtede til at give begrundelser for deres beslutninger. Ombudsmanden kritiserede også det sociale nævn for ikke at gøre det klart for kvinden at grunden til at hun fik afslag på fuld støtte, var at nævnet ikke mente at hendes lidelse var 'medfødt'.

Endelig udtalte ombudsmanden sig om det måske vigtigste element i sagen: Tandlæge efter tandlæge havde fastslået at kvindens lidelse var

'medfødt', og at hun derfor var berettiget til at få tilskud til behandling, men alle myndigheder benægtede at lidelsen var medfødt.

Ombudsmanden kritiserede myndighederne for ikke at have givet en tilstrækkelig forklaring på hvorfor kvinden blev nægtet tilskud på trods af de mange speciallægeerklæringer. Han kritiserede også at myndighederne ikke (som loven krævede) selv havde indledt yderligere undersøgelser i håb om at opnå en bedre oplysning af sagen. Myndighederne har, sagde ombudsmanden, 'pligt' til at undersøge en sag grundigere hvis der er tvivl; og der var tvivl, efter myndighedernes mening, eftersom de ikke ville tro de mange tandlægers udtalelser om at lidelsen var medfødt.

De tre kritikpunkter vedrørende sagens behandling taget i betragtning bad ombudsmanden myndighederne om at genoptage sagen. Kommunen besluttede efterfølgende at tildele kvinden fuld støtte til den nødvendige behandling.

2004

Moderne politikere må gerne spinne – men spin sætter ikke loven ud af kraft

Statsministeriet afviste at give en journalist aktindsigt i en tale. Ministeriet havde nemlig allerede givet talen til en anden avis som solohistorie for at sikre statsministerens budskab maksimal omtale. Ombudsmandens udtalelse var klar: Det er ok at "spinne", men loven skal følges. Og enhver anden journalist havde ret til at få udleveret talen.

"Spin" er hverdag i moderne politik – og spin er blandt andet at professionelle pressemedarbejdere, spindoktorer, udleverer undersøgelser, nye lovforslag eller måske taler til enkelte journalister med den sagte eller usagte aftale at journalisten får historien "solo" (alene) og til gengæld prioriterer den højt i morgendagens avis.

Folketingets Ombudsmand rejste i 2003 en meget principiel sag om Statsministeriets brug af spin.

Ministeriets pressechef havde udleveret en tale som statsministeren skulle holde, til et udvalgt medie, mens en anden avis var blevet nægtet at få talen udleveret hurtigt til trods for at journalisterne havde henvist til lovens bestemmelser om ret til aktindsigt.

Statsministeriet forklarede, da ombudsmanden bad om en redegørelse, at talen efter planen skulle bringes som en kronik i det store dagblad Politiken, og ministeriet havde derfor – for at sikre at de i talen "indeholdte budskaber mest effektivt blev formidlet til offentligheden" – givet Politiken mulighed for også at behandle talen journalistisk samme morgen, altså før talen faktisk blev holdt.

Flere andre medier spurgte til talen uden dog konkret at bede om at få den udleveret. Det skete imidlertid dagen før talen skulle trykkes i Politiken. Den politiske redaktør på et konkurrerende dagblad, Morgenavisen Jyllands-Posten, bad Statsministeriets pressechef om at få talen udleveret hvilket Statsministeriet afviste med den begrundelse at talen var udleveret til netop Politiken.

Ministeriet "tilstod" at formålet med at udlevere talen til én avis, og kun én, var at sikre den størst mulige gennemslagskraft, og ministeriet skrev direkte til ombudsmanden at "lancering af 'solohistorier' er og i årevis har været en udbredt praksis i dansk politik". Intet galt med den metode, mente Statsministeriet.

Folketingets Ombudsmand undersøgte sagen og slog fast at "spinne" må man gerne, men loven skal holdes og papirer udleveres til alle der har krav på dem.

Og det havde Jyllands-Posten. Ombudsmanden slog ned på en række punkter: Journalister har ikke (altid) krav på at få udleveret interne dokumenter, altså dokumenter der ikke har "forladt" for eksempel Statsministeriet – og ministeriet mente at statsministerens tale var intern uagtet at den var udleveret til Politiken. Ministeriet mente at det svarede præcis til en anden sag hvor noget materiale var forblevet "internt" til trods for at det var sendt til trykning.

Nej, sagde ombudsmanden, materialet var udleveret som led i lanceringen af en solohistorie, ergo var der tale om en administrativ beslutning, ikke noget "teknisk" som for eksempel at sende tryksager til tryk.

Derfor havde Jyllands-Posten ret til at få talen udleveret, og ombudsmanden bemærkede at der intet var til hinder for at Statsministeriet "straks" havde efterkommet Jyllands-Postens anmodning om aktindsigt og omgående havde sendt talen.

Netop den kritik førte dog til fortsat brevveksling med Statsministeriet der afviste at pressechefen "omgående" kunne have sendt talen; han havde forladt ministeriet og var på vej til fin middag da Jyllands-Posten fik fat i ham på mobiltelefon. Ok, sagde ombudsmanden, i så fald skulle talen have været udleveret så snart det var praktisk muligt.

Folketingets Ombudsmand accepterede dog fortsat ikke Statsministeriets forklaring om at Jyllands-Postens begæring om aktindsigt skulle vurderes af en juridisk medarbejder (for sådan er praksis i ministeriet) og derpå godkendes på chefniveau. Når dokumentet én gang er besluttet udleveret til offentligheden, så følger det – fastslog ombudsmanden – at dokumentet "uden videre" skal udleveres til alle andre der måtte bede om det.

Folketingets Ombudsmand kritiserede også at Statsministeriet ikke af egen drift direkte havde tilbudt de journalister der havde ringet for at høre om talen, at få den udleveret, også selv om de ikke krævede det.

Endelig måtte ministeriet også høste kritik for ikke at have nedskrevet (lavet notater) om hvordan udleveringen af solohistorien var sket og tænkt, og hvilke hensyn ministeriet havde lagt – og i fremtiden ville lægge

– når det giver solohistorier væk. Det lovede Statsministeriet at gøre anderledes fremover.

Ifølge ombudsmanden kan det "ikke i sig selv frikendes saglighed at en myndighed ønsker at formidle vise budskaber på den mest effektive måde og opnår optimal gennemslagskraft ved at lade dem lancere som solohistorier", men det hensyn kan aldrig "retfærdiggøre en tilbageholdelse eller forsinket indsigt" i dokumenterne til andre.

Folketingets Ombudsmand

Gammel Torv 29
DK-1457 København K

Tlf. +45 3313 2512
Fax +45 3313 0717

www.ombudsmanden.dk
post@ombudsmanden.dk